

TRO INNSIKT UTSYN HÅP

ST. OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR
RELIGION OG KULTUR

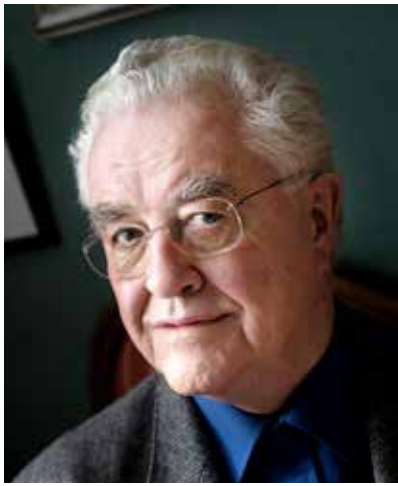
04/2023

KATOLSK PROFIL:

**Lars Roar
Langslet**

19 sider
BOKSTOFF

RIDHA FRA IRAK:
**Kirken er
alt for meg**

28
Aktuell profil: Lars Roar
Langslet

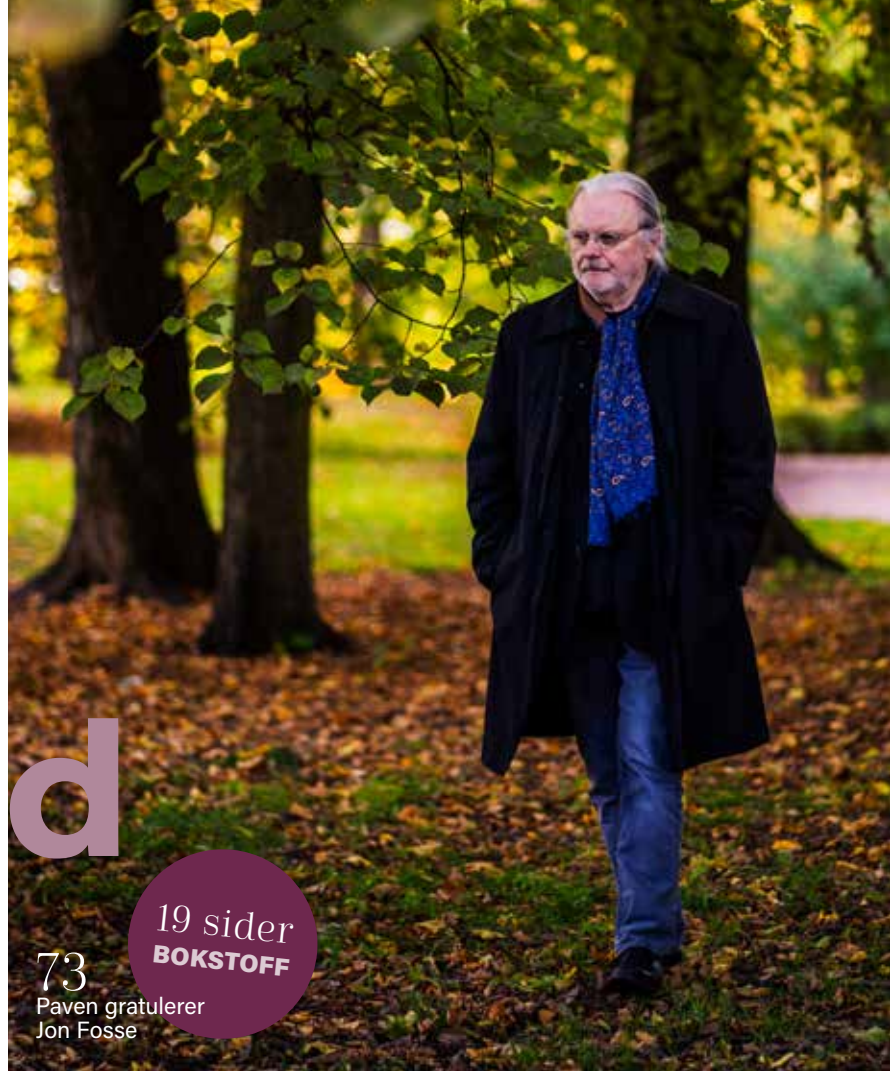
№ 04/2023

Innhold

Leder	3
Biskop Erik har ordet	5
Min tro: Ridha fra Irak	6
Antisemittismen eksploderer i Europa	12
Ung katolikk vant NM i filosofi	14
Aktuelt: Norge rundt	16
Aktuelt: Verden rundt	18
Norske helgener: Den salige Håkon V Magnusson	20
Betraktninger: «Lykke» – hva er det?	22
Kirkevandring i Roma: Santa Maria Maggiore	25
Katolsk profil: Lars Roar Langslet	28
Status for Den synodale prosessen	34
Kunst: <i>Bebudelsen</i> av El Greco	36

JUL

Jon Fosse: <i>Asles juleevangelium</i>	40
Jul i Arktis: «Pater, driver du med judo?»	42
Klostertanker ved pater Michael Jensen OSB	44
Min julemiddag ved Marianne Vedeler: Reinsdyrstek med druesaus fra <i>Middelalderens kjøkken</i>	46
Julequiz	50
Julemusikk: Kvinnelige komponister	52
Julegavetips	53
Vår frue av Guadalupe	54
Signert ved Ragnhild Helena Aadland Høen	56
Salmenes bok 8: Salme 110 – En gammel tekst som stadig blir ny	58

«Når du fletter det røde og hvite papiret sammen, fletter du samtidig ditt hjerte sammen med Jesu hjerte.»

PATER MICHAEL JENSEN OSB, SIDE 44

Guds ord ved p. Oddvar Moi	61
Sannhetsserum: Krybbens makt	62

BOKSTOFF

Finnes det noe katolsk i Michel Houellebecqs forfatterskap?	66
Vetle Lid Larssen om sin nye roman	70
Bokintervju: Elisabeth Solberg	72
Paven gratulerer Jon Fosse	73
Bokomtaler	74
Bokintervju: Eirik Sukke	85

Aktuell profil: P. Torbjørn Holt	86
Nytt om navn	87
In memoriam	89
Utgangspunkt: <i>Ikke rikdom, men tjenerskap</i> av Theodotus, biskop av Ancyra	90

Kunst og religion

disse dager mottar Jon Fosse Nobel-prisen i litteratur. Dermed ser statistikken på dette området slik ut: av fire norske forfattere som har mottatt denne prisen, er 50 prosent katolikker! Det er både gledelig og morsomt for den ferske prisvinnerens trofeller – men selvfølgelig uten relevans for bedømmelsen av forfatterskapene.

Bjørnson fikk ikke prisen for sitt livssyn, som beveget seg fra grundtvigsk kristendom til en sekulær fremtidsoptimisme. Hamsun fikk den ikke for sin verdensoppfatning eller sine politiske ideer. Undset og Fosse fikk den ikke for sitt religiøse ståsted eller sine tanker om tro. Ikke desto mindre kan den ferske tildelingen være en anledning til å reflektere litt over kunst og religion.

KUNST HAR FULGT MENNESKEHETEN til alle tider. Eldgamle hulebilder var antagelig knyttet til det magiske og kultiske – forsøk på å beherske omgivelsene, men også søken etter å forstå verdens og livets opphav og mening. Bare i en liten del av menneskeslektens historie har kunsten vært løsrevet fra religionen.

Her er det ingen vei tilbake, bare så det er sagt. Kunsten er selvstendigjort og skal bedømmes ut fra sine egne kriterier. Det gjelder for billedkunsten, musikken, dansen og teateret. Og selvsagt også for litteraturen.

Graham Greene, en av de mest leste forfattere i forrige århundre, var katolikk, men understreket at han ikke skrev på oppdrag av Den katolske kirke. Han drev ikke forkynnelse eller apologetikk. Romaner skal fortelle om menneskene og deres liv så sannferdig som mulig. I Greenes bøker møter vi både tro og fornektelse, begge deler skildret på en overbevisende måte. Han kalte seg selv en dobbeltagent: Guds talsmann og djevelens advokat på samme tid.

I ROMANEN «MAKTEN OG ÆREN» skildrer Greene et alkoholisert vrak av en prest som er forfulgt av anti-kirkelige myndigheter under borgerkrigen i Mexico. Det er forbudt å virke som prest. Han gjør det likevel, og risikerer dødsstraff. Han har brutt sitt kyskhetsløfte og vært et dårlig eksempel. Men hans vigsling som prest kunne ingen ta ifra ham. Ussel og fornedret, men likevel et redskap for Gud. I

hans hender tok Gud bolig i messens brød og vin. Han hørte skriftemål og forkynte håpet i en brutal verden.

Men noen i Det hellige officium i Roma likte ikke hva de leste. De ville at forfatteren skulle korrigere avsnitt av boken i fremtidige utgaver! Det skjedde ikke. Og da Greene senere var i audiens i Vatikanet, fikk han overraskende støtte: «I alle Deres bøker er det deler som alltid vil støte noen katolikker. Det skal De ikke bry Dem om», sa pave Paul VI.

VI HÅPER SLIKE FORSØK PÅ SENSUR ikke skjer lenger. Kirken har et erklært positivt forhold til kunsten og dens betydning. I dokumentet *Gaudium et spes* (Glede og håp) fremhevet konsilet at kunst og litteratur kan øve en god innflytelse på Kirkens liv, ved å utforske menneskenes problemer og erfaringer, skildre deres skrøpeligheter og gleder, deres mangler og makt, tolke deres situasjon i historien og i universet.

Men at kunsten er selvstendigjort, hindrer ikke at den kan behandle religiøse temaer og tolke verden ut fra et trosperspektiv, slik Greene gjør det, slik Undset gjør det og slik vi i stigende grad har sett Fosse gjøre det i sine romaner. Poenget er ikke å ekskludere sentrale temaer i menneskenes liv, men at litteraturen skal og må følge sine egne lover og normer for kvalitet og ekthet, ikke oppfylle forventninger eller krav fra utenforliggende instanser. Det blir det garantert dårlig litteratur av.

DET ER LETT Å GLEMME at romanskikkelser ikke nødvendigvis uttrykker forfatterens oppfatninger og synspunkter. Redaksjonen ble minnet om dette da vi tok kontakt med årets nobelprisvinner for å få tillatelse til å trykke julefortellingen fra hans *Septologien*. Vi så for oss overskriften «Jon Fosses juleevangelium». Tillatelsen fikk vi, men også en forsiktig bemerkning om at det dreide seg ikke om Jon Fosses, men om romanfiguren Asles juleevangelium!

En betimelig påminnelse om kunstverkets autonomi.

NILS HEYERDAHL

Redaktør

46
Marianne Vedeler anbefaler en julerett fra sin nye bok *Middelalderens kjøkken*

12
Konflikten i Gaza: Antisemittismen eksploderer i Europa

Ingen skal tro alene!

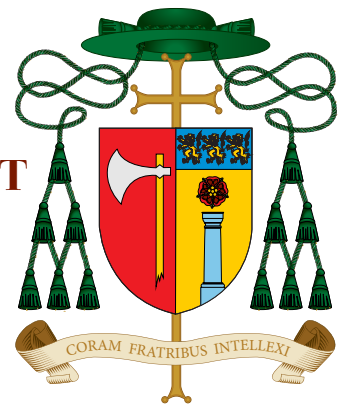
St. Olav kirkeblad ønsker å bidra til å styrke troen og håpet i det katolske fellesskapet i Norge. Vi håper å gi alle våre lesere – katolikker som ikke-katolikker – innsikt i og utsyn over Kirken, troen, historien og tiden vi lever i.

STØTT OSS VED Å GI EN GAVE:

- ◆ Vipps-nummer: 589094
- ◆ Kontonummer: 3000 15 11110

LES OSS VED Å TEGNE ABONNEMENT:

- ◆ Send en **SMS** til nr. 969 43 490 med kodeord **STOLAV** etterfulgt av navn og adresse
- ◆ Send en **E-post** med navn og adresse til abonnement@katolsk.no
- ◆ Ring 23 21 94 21

Fra privat hobby til riksdekkende nettverk

Temaet «kommunikasjon» var en gjenganger ved synoden om synodalitet. Hensikten med synoden, ble det sagt, var å muliggjøre samtale, ikke for samtalens skyld, men for å komme til klarhet i et vesentlig spørsmål: Hvordan kan vi, slik Vårherre byr oss, la evangeliets ord nå til verdens ende, eller ut i «periferien», for å si det med vår hellige Far, til områder som ligger, geografisk eller eksistensielt, langt fra sentrum?

Hvor ligger sentrum? Vi har alle lett for å anta at «sentrum», det er der hvor *jeg* er, at vi er solen i et univers utgjort av sluknede stjerner, som når Professor Higgins sier til Eliza i *My Fair Lady*: «Du er en ugle blindet av mitt sollys». Vil vi leve synodalt, må vi først og fremst skue ut over egen nesetipp. Vi må inngå i felles virksomhet.

I DEN KATOLSKKE KIRKE i Norge er der ingen mangel på dugnadsånd, Gudskjelov. Slik ånd kommer til uttrykk i våre menigheter og kommuniteter. Landsomfattende, store foretak som Caritas eller NUK gjør storartet arbeid nesten helt basert på frivillighet. Mange engasjerer seg raust. Det er vakkert å se. Og oppbyggelig.

Der finnes også nye initiativer, født spontant. Jeg vil i den forbindelse sette søkelys på ett særlig foretak. Da jeg ankom som biskop av Trondheim, hadde et ektepar i Ålesund nyss tatt fatt på et idealistisk prosjekt. De drømte om en katolsk radiosender i Norge. Første studio befant seg på en pult på barnerommet. Prosjektet ble betrodd den hellige Rita, det umuliges skytshelgen. Hun har skjøttet oppgaven godt.

PÅ TRE ÅR ER ST RITA RADIO gått fra å være en privat hobbyvirksomhet til å bli et landsomfattende nettverk. Det kringkaster både gjennom radio og fjernsyn. I tillegg finner det uttrykk i skrift. Frivillige fra alle våre tre bispedømmer bidrar med katekese, høytlesning, intervjuer, redigering, oversettelser og ymist anna. Fra opphavet av har prosjektet hatt som mål å formidle katolsk tro på en måte som er trofast og kreativ, som er samlende, ikke splittende, upolitisk. Målet er å formidle det vidunderlige håp vi gjennom Kirken har fått motta, å dele det katolske fellesskap som er vår dype glede.

I år ble St Rita Radio innlemmet i det globale EWTN, hvis formann er mediarådgiver for Vatikanet, utnevnt av pave Frans. Redaksjonen forblir rotfestet lokalt, men horisonten utvides. Vi som lever i diaspora risikerer å bli innadskuende; forgreninger som denne åpner for nye vyer, ny kontakt. Med forbauselse ser vi at vi her oppe i nord, oss så bevisst vår begrensning, har noe å bidra med til Kirkens universelle misjon, som på samme tid nærer oss. Ja, hvor nåden er på ferde, er det alltid gjensidighet, grasiøsitet å spore.

I EN TID SOM VÅR, trenger vi slike tiltak. Det er flott når de oppstår på legfolkets initiativ, trygt kirkelig forankret. Vi kan ikke, som troende, sette vårt lys under en skjepp. Vi kan ikke gå ut fra at minnet om kristent håp, kristne verdier og kristent menneskesyn opprettholdes av andre. Vi må selv trå til. La oss gjøre hva vi kan for å oppmuntre hverandre i Jesu navn, i det mangfold preget av enhet som paven ber oss fremme. På Mose tid ble et uvisst antall individer utvandret fra Egypt til et *folk* ved å vandre trofast sammen i Guds nærvær. Samme kall rettes til oss, for at vi sammen kan nå vårt mål, å bli «ett legeme, én ånd i Kristus», forenet i en ærbødig kjærlighet som driver ut frykt.

+ for Erik Varden

Biskop Erik Varden

Ridha fra Irak: «Jeg vokste opp på gaten. Kirken ble mitt hjem»

– Fordi jeg har opplevd så mye, føler jeg meg mer som en 40-åring enn en 18-åring, sier den unge irakeren.

TEKST: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD

Jeg ble sendt til militæret som 7-åring, da IS kom til Irak. Oppgavene mine var å lage mat til soldatene, ta oppvasken og hente lik fra slagmarken og stelle dem. Også jobbet jeg i et begravelsesbyrå og som slakter for å få penger til å overleve, forteller 18-år gamle Ridha Khalaf.

Ridha tilbragte store deler av barndommen på gaten. Moren døde to timer etter at han ble født, og faren bodde i Norge. De første årene av livet bodde han med slektninger. «Nå som du ikke har en mor, må du huske at Maria er din mor» sa bestefaren til ham, som fortsatt lever i dag og er 106 år gammel.

– Jeg visste at Maria var moren min, at hun støttet meg til alle tider og at jeg kunne søke trygghet hos henne, selv om jeg ikke kunne se henne. Og jeg visste at Jesus også passet på meg. Jeg har alltid hatt en kristen tro, men jeg kunne lite om kristendommen. Frem til jeg ble 16, hadde jeg bare gått på skolen ett år av livet mitt. Troen har vært en trøst for meg hele livet, selv om jeg ikke hadde så mye kunnskap om den.

BODDE HOS PRESTER SOM BARN

Deler av barndommen bodde Ridha på gaten. Da søkte han ly hos ulike trossamfunn. Han sov i moskeen og i synagogen. Og i flere perioder var kirken hans hjem.

– Prestene tok meg imot. De skjønnte hva jeg trengte. De prøvde også å lære meg litt om troen, men de så at tankene mine var et annet sted; jeg tenkte først og fremst på å overleve. Jeg trengte stabilitet før jeg kunne begynne ▶

”
Oppgavene mine var å lage mat til soldatene, ta oppvasken og hente lik fra slagmarken og stille dem.

å lære mye. Men de lærte meg å be, å tenne lys, og om hvem Maria og Jesus er.

VANSKELIG Å VÆRE KRISTEN I IRAK

Ridha sier at det ikke var lett å være kristen i Irak.

– Det er veldig vanskelig å være kristen der, man føler seg overvåket hele tiden. Politiet står utenfor kirkene og registrerer alle som går inn. For hvis en kristen gjør noe som politiet anser som galt, kan vi bli hengt. Hele menigheten blir straffet om noen gjør noe galt.

Som 9-åring valgte han å spise lite for å spare penger til et krusifiks. Han bar det med seg overalt. Da onkelen hans så det, kastet han det i gulvet og sa at man ikke skal be til figurer. Ridha forteller at han ble veldig lei seg. Han måtte finne en smartere måte å bære Jesus med seg på.

– Jeg hadde et bilde av Jesus som jeg kunne brette og ha i lommen min så folk ikke skulle oppdaget det. I dag har jeg femten krusifiks hjemme!

Når Ridha forteller om oppveksten sin, syns han det er vanskelig å huske ting og å sette de i riktig rekkefølge. Livet var hardt, så han tenkte mest av alt på hvordan han skulle overleve. I tillegg sov han veldig lite, ofte bare fire timer per natt, fordi han måtte jobbe for å skaffe penger til mat.

FRA DEN PROTESTANTISKE KIRKEN TIL DEN ORTODOKSE

Som 14-åring kom han til Norge, og kom etter

hvert over i barnevernets omsorg, etter at han selv oppsøkte politiet for å få hjelp. Han forteller at han da kunne fokusere mer på skole og begynne å finne sine egne interesser og sin egen tro.

Han oppsøkte den protestantiske kirken, uten å vite at det finnes ulike grener av kristendommen. Han syns gudstjenestene manglet høytidelighet, og han opplevde at Maria, som er så viktig for ham, ikke fikk stor nok plass. Fordi han snakket lite norsk, hadde han tolk i møte med barnevernet. Han fortalte tolken om kristendommen han kjente fra Irak, og hvor annerledes den var fra protestantismen.

– Tolken spurte om jeg hadde hørt om den ortodokse kirke. Det hadde jeg ikke. Så jeg ble tatt med dit, men trosuttrykket der var også fremmed for meg. Det var for eksempel gardiner som gjorde at man ikke kunne se alteret. Jeg var på vei til å gi opp, og tenkte at det ikke fantes noe kirkesamfunn for meg her i Norge.

NIDAROSDOMEN FORANDRET ALT

Men ting snudde da han besøkte Nidarosdomen en dag.

– Jeg bodde på barnevernsinstitusjon i Trondheim en stund. Da dro jeg til Nidarosdomen. Jeg sa til presten der at denne kirken ikke kunne være protestantisk, den var så annerledes fra de andre protestantiske kirkene jeg hadde sett i Norge. Her var det bilder av Hellige Olav, det var det ikke i de andre kirkene jeg

”
Da jeg kom til St. Olav, var det som å komme hjem. Jeg skjønnte at kirkene jeg hadde bodd i Irak, var katolske.

Det gikk opp for Ridha at det var *dominikanerne som hadde tatt vare på ham i Irak da han var barn. I Oslo ministrerer han ofte i dominikanernes høymesser.

av drakten. Jeg spurte de barnevernsansatte som var med meg, om hvem mennene i hvite drakter med rosenkrans var. «Vi kan ikke noe om det, vi er ikke religiøse, men vi kan undersøke for deg», sa de.

De ansatte fra barnevernet forklarte at det var dominikanere. Jeg synes det var et rart navn, «dominikanere». Jeg leste mer om de, og spurte de ansatte om hvor dominikanerne bodde.

– Slik fikk jeg høre om St. Dominikus kloster i på Majorstuen i Oslo. Jeg begynte å gå i messen der, og da jeg følte meg trygg nok, begynte jeg å snakke med prestene.

For en redd gutt som var ny i storbyen ble domkirken rett og slett for stor. Ridha beskriver St. Dominikus kirke som «hjemmekoselig», han følte seg trygg der.

– I starten trivdes jeg bedre hos dominikanerne enn i St. Olav, men nå føler jeg meg hjemme begge steder, og ministrerer i begge kirkene.

LENGTER ETTER Å FORTELLE ALLE OM JESUS OG MARIA

Ridha forteller at han tror han har et kall til å bli prest. Han elsker å tjene ved alteret. Og etter at han kom til Norge og begynte å føle seg tryggere, vokste lengselen etter å fortelle andre om Jesus og Maria.

– Folk må få vite om dem. Jeg vil at nordmenn skal lære om kristendommen. Jeg blir bekymret når jeg leser om krig rundt om i verden. Jeg ønsker å lære nordmenn om at kjærlighet er det største budet, som Jesus sier. Slik kan vi sikre freden i landet vårt.

Ridha sier han er klar over at presteutdannelsen er utfordrende; det er mange år med lesing og studier. Han lærer raskest nå han får bruke hendene og jobbe praktisk. Hvis han skal lære gjennom å lese, trenger han mer tid fordi han har dysleksi og lære vansker.

– Og jeg har fortsatt en bagasje å bearbejde fra barndommen. Men jeg er også klar over at jeg kan bidra som lekmann, for eksempel som ministrant. Det er en stor glede å bidra i kirken. Kirken er alt for meg, det er familien min. •

har sett. Da ga presten meg en bok på arabisk om Nidarosdomen.

– I boken leste jeg for første gang om Den katolske kirken. Jeg søkte opp hva «katolsk» betyr, og hva den katolske kirken står for. Litt senere fikk jeg høre om St. Olav domkirke i Oslo, og tenkte at jeg ville besøke den. Da jeg kom til St. Olav, var det som å komme hjem. Jeg skjønte at kirkene jeg hadde bodd i Irak, var katolske.

«HVEM ER MENNENE I HVITE DRakter MED ROSENKRANS?»

Ridha tilbragte mye i domkirken. I messen en dag fikk han øye på brødrene i St. Dominikus som hadde kommet til domkirken den dagen. Et barndomsminne dukket opp i tankene, og han innså at han hadde sett den dominikanske drakten før. I etterkant har han skjønt at det var dominikanerne som tok vare på ham i Irak da han var barn.

– Jeg så de hadde rosenkransen som en del

“**Det er en stor glede å bidra i kirken. Kirken er alt for meg, det er familien min.**”

Vi ser etter fosterhjem til søskenpar

Barna er mellom 3 og 6 år og har katolsk opprinnelse. Foreldre og barnevern ønsker trygge, rolige og lekne fosterforeldre som sørger for at barna har kjennskap til deres opprinnelsesreligion.

Fosterhjemmet bør bestå av to voksne og helst uten barn under 7 år.

Har du erfaring med barn og unge, og lyst på en ny og spennende hverdag?

Vil du vite mer?

Ta kontakt med fosterhjemstjenesten i Region sør for mer informasjon, telefon: 466 16 695

Du kan også bli med på et uforpliktende informasjonsmøte. **Skann QR-koden** for å se når vårt neste møte er.

Fosterhjem.no

Religionsforsker
Svante Lundgren

Antisemittismen eksploderer i Europa

Synagoger angripes, davidsstjerner tagges på vegger, og jøder rammes av trusler og vold. Flere steder i Europa har antisemittismen eksplodert i høst.

Antisemittismen i våre land får næring fra konflikten i Midt-Østen, sier den svenske religionsforskeren Svante Lundgren til det svenske nyhetsbyrået TT.

UTRYGGHET

Den tyske organisasjonen Rias, som overvåker antisemittisme i Tyskland, meldte om 202 antisemittiske hendelser den første uka etter Hamas' angrep mot Israel 7. oktober. Det er en økning på 240 prosent sammenlignet med samme periode året før.

I Berlin ble en synagoge utsatt for et angrep med brannbombe. Jøders hjem er tagget ned med davidsstjerner både i Berlin og Paris. I sistnevnte by melder jødiske innbyggere om en sterk følelse av utrygghet. I London meldte politiet om en ufattelig 1353 prosents økning i antisemittisk hatkriminalitet to uker etter krigsutbruddet.

OGSÅ I NORGE

31. oktober sa Frankrikes utenriksminister Gérald Darmanin at landet hadde registrert 857 antisemittiske lovbrudd siden krigsutbruddet. Det var nærmere dobbelt så mange som de hadde registrert i hele 2022. I Storbritannia var det en økning på 651 prosent.

Også i Norge har Det Mosaiske Trossamfund (DMT) meldt om en økning i truende hendelser. I en pressemelding i slutten av oktober beskrev de hvordan jødiske familier i Norge ikke føler seg trygge i egne

hjem. Jøder har fått skåret opp barnevognhjul, blitt vekket om natten av noen som prøvde å rive opp døra, og blitt truet på skolen.

– Den grunnleggende tryggheten vi alle skal føle i våre egne hjem, trues som resultat av slike angrep, skriver trossamfunnet, som sier de ikke kan huske en slik effekt av ordskiftet «i denne generasjonen.»

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) har også skjerpet trusselvurderingen mot jødiske og israelske mål.

UTNYTTER SITUASJONEN

– Det har vært jevnlig markeringer i Norge, og disse er lovlige og fredelige. Likevel kan disse tiltrekke seg mennesker med radikale og ekstreme holdninger som ønsker å utnytte situasjonen, sier strategisk analytiker Céline Schiøtt i PST.

I land som Spania og Østerrike meldes det også om en kraftig økning i hendelser med antisemittisk fortegn. Og økningen har altså skjedd på en drøy måned – siden Hamas gjennomførte sitt blodige angrep mot Israel der over 1400 sivile ble drept 7. oktober. Israels påfølgende angrep mot Hamas-kontrollerte Gaza har krevd ytterligere mange tusen menneskeliv.

Svante Lundgren, som er dosent ved universitetet i Lund, anser ikke utviklingen som overraskende. Det er ikke første gang en oppblomstring av Israel-Palestina-konflikten har ført til økt antisemittisme andre steder.

«En del mennesker mener at jødene på et eller annet vis er ansvarlige for eller medskyldige i krigen, uansett hvor i verden de bor eller hvilken relasjon de har til Israel.»

OMFATTENDE

– Det har vært krig mellom Israel og Hamas i Gaza flere ganger, men aldri så omfattende som nå. Tidligere uroligheter har hatt lignende innvirkning, så det er en risiko for at det blir enda verre nå, sier han.

Samtidig er han klar på at jøder i Europa ikke kan holdes ansvarlige for krigen. Lundgren sier det vil være mer forståelig å demonstrere ved israelske

Antisemittismen får næring fra konflikten i Midt-Østen, sier den svenske religionsforskeren Svante Lundgren. Foto: REUTERS/Ibraheem Abu Mustafa

ambassader. Hendelsene det dreier seg om, er imidlertid hatkriminalitet mot jøder og angrep mot ulike typer jødisk eiendom og mål.

FORBYR PROPALÆSTINSKE DEMONSTRASJONER

– En del mennesker mener at jødene på et eller annet vis er ansvarlige for eller medskyldige i krigen, uansett hvor i verden de bor eller hvilken relasjon de har til Israel. De opplever at jøder er et legitimt mål, sier Lundgren.

Sikkerheten er styrket ved jødiske skoler, synagoger og andre institusjoner og steder med koblinger til jødedommen over hele Europa. Frankrike og Tyskland har forbudt propalæstinske demonstrasjoner fordi myndighetene fryktet at demonstrasjonene skulle utarte til hatkriminalitet.

Dette har imidlertid blitt møtt av sterk kritikk fra flere hold, blant annet en rekke menneskerettighetsorganisasjoner.

JØDER FORLATER EUROPA

Tidligere har mange jøder valgt å forlate Europa når antisemittismen øker. Blant annet har mange jøder forlatt Frankrike, som har Europas største jødiske befolkning. Under en opptrapping i konflikten ved forrige årtusenskifte oppfordret til og med den

daværende israelske regjeringen europeiske jøder til å flytte. De fleste ble imidlertid værende i Europa.

– Tidligere har tanken vært at «I Israel er vi trygge, der lever vi ikke i omgivelser som plutselig kan snu seg mot oss,» forklarer Lundgren.

Hamas' angrep 7. oktober viste imidlertid at man heller ikke er trygg i Israel.

– Det var jo i Israel det skjedde: Den verste massakren mot jøder siden holocaust, oppsummerer religionsforskeren. (©NTB)

Paven ber om dialog

I en videomelding i slutten av november, ber pave Frans om fred i Midtøsten. Han oppfordrer til dialog for å unngå «et fjell av døde mennesker». – La oss be om fred i Det hellige land. La oss be om at vanskelighetene løser seg gjennom dialog og forhandlinger, og ikke fører til et fjell av døde på hver side av konflikten, sier pave Frans. Han referer til krigen mellom Israel og Hamas på Gazastripen, som har pågått siden 7. oktober. I slutten av november var rundt 16.000 mennesker blitt drept i Gaza, Israel og på den okkuperte Vestbredden. (©NTB)

Ung katolikk vant NM i filosofi

Daniel Døhlen (18) imponerte juryen med et essay som forsvaret gudstro og metafysikk. «Den største seieren er ikke at jeg vant en gullmedalje, men at sannheten kom frem!», sier eleven ved Lillestrøm Vgs.

TEKST: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD

Hva handler essayet om som du fikk gullmedaljen for?
– Essayet mitt tar utgangspunktet i et sitat fra den skotske filosofen David Hume, som hevdet at vitenskapen kan forklare alt. I essayet forklarer jeg at dette ikke gir ikke mening, for vitenskapen antar allerede mye fra før av, som at verden faktisk er observerbar og ekte. Å si at vitenskapen kan forklare alt, er som å se i et mikroskop, og si at det man ser er alt som eksisterer. Vitenskapen må tolkes og bli satt i en kontekst, og da er man med en gang over i filosofiens verden.

Under norgesmesterskapet i filosofi, som ble avholdt i vår, fikk konkurrentene utdelt fire sitater. De måtte velge ett sitat de skulle skrive ut fra. Daniel valgte et sitat av Hume, som påstår at sannhet blir bestemt utfra målbare sanseinntrykk, altså at vi kan ikke vite noe mer utover det vi kan måle og sanse.

– Jeg tror ikke det var tilfeldig at jeg fikk akkurat det sitatet fra Hume å skrive utfra. Jeg hadde faktisk lest om akkurat samme tema dagen før, så da jeg så det på NM, tenkte jeg «Gud har planer, ass».

– *Hvorfor vil du oppfordre folk til å lese essayet ditt?*

– I samfunnet og på skolen i dag lærer vi å tenke at ingen kan fortelle deg hva som er sant for deg, og alle må finne sin egen sannhet, for alt er relativt. Min tekst er en kritikk av dette. Til og med sensoren sa at det var selvmotsi-

gende at alt er subjektivt. For ved å si dette prøver man å etablere noe objektivt; altså at det er objektivt at alt er subjektivt. Jeg tror denne tanken kan være skadelig for folk. Det legger et enormt press på individet. Det skaper uro og angst, fordi man

tror man ikke kan vite noe. Pluss at ingen tror fult på at man faktisk ikke kan vite noe.

KIRKEN FINNES FOR SANNHETENS SKYLD

Vitenskapen og troen går hånd i hånd og har samme mål: å komme frem til sannhet. Pave Johannes Paul II forklarte at vitenskapen svarer på spørsmål om hva og hvordan, mens troen svarer på spørsmål om hvem (Gud) og hvorfor.

Når Daniel blir spurt om hvorfor han, som katolikk, er opptatt av sannhet, svarer han at Den katolske kirke ble grunnlagt av Jesus for å bevare og spre sannheten.

– Den katolske kirkens lære er ikke noe som finnes for moro skyld. Jesus kom ikke til oss for å vise oss noe han fant opp selv. Han sier at han er sannheten. Og jeg ønsker å dele min tro fordi den er sann, ellers hadde jeg ikke hatt noen grunn til å tro og ingen grunn til å dele den med andre.

TØFT Å VÆRE UNG KATOLIKK

– *Hvordan er det å forsøke å dele troen på en vanlig, norsk, offentlig skole?*

– Jeg opplever generelt en motstand mot religion på skolen. Man merker det for eksempel på måten læreren fremstiller religion på. Jeg har fått høre at Paulus fant opp kristendommen og at kristendommen har hindret utvikling, og undertrykket vitenskapen. Hva med alle universitetene som Kirken grunnla?, lurer jeg på da.

Selv om det kan være utfordrende, syns Daniel at det er spennende og viktig å forsvare troen og Kirken på skolen. Likevel advarer han mot å la diskusjon og apologetikk bli en avgud.

– Målet til en kristen er ikke å kunne forklare hele katekismen. Målet er å bli en helgen. Ikke gjør troen om til en intellektuell disiplin eller en ideologi!

– *Har du tips til andre unge katolikker om hvordan man kan takle å få vanskelige spørsmål om tro på skolen?*

– Husk at om du får et spørsmål du ikke kan

Jeg tror ikke det var tilfeldig at jeg fikk akkurat det sitatet fra Hume å skrive utfra. Jeg hadde faktisk lest om akkurat samme tema dagen før, så da jeg så det på NM, tenkte jeg «Gud har planer, ass».

SKREV SEG TIL OLYMPIA: Fordi han vant filosofi-NM, fikk Daniel konkurrere i den internasjonale filosofi-olympiaden i Hellas. Foto: Privat

svare på, så betyr det ikke at det ikke finnes gode svar der ute. Kirken har eksistert i 2000 år og har vært borti de fleste spørsmål vi får om tro. Så om du får et vanskelig spørsmål er det lov å si at du skal lese deg opp og komme tilbake til de som spør.

LENGSEL ETTER GUD ER IKKE ET PSYKOLOGISK FENOMEN

– Ikke forkast Gud bare fordi du ikke kan forklare ham enda, legger Daniel oppmuntrende til.

Han begynner å fortelle om at unge katolikker kan lure på om gudserfaringene de har, og gleden det gir, virkelig kommer fra Gud eller om det bare er placebo.

– Hold fast ved det du opplevde på NUK-leir, i messen eller i bønn. Du har funnet en skatt som gir fred og glede. Den freden du har, trenger også de rundt deg. Ikke mist den.

Han forteller at det er en skatt å akseptere at det finnes en Gud over deg, og at mennesket selv ikke er Gud.

– Mennesket henter sin verdi fra Gud. Mennesket er i sentrum av skapelsen, ikke fordi vi selv har bestemt det, men fordi Gud har ordnet det slik. Det er en neglisjering av mennesket å forkaste at vi har

åndelige behov. At vi opplever en lengsel mot noe som er større enn oss selv, er ikke bare noe psykologisk. Hvis jeg sier at jeg søker kjærlighet svarer folk «så bra», hvis jeg sier at jeg søker Gud er det typisk at folk lurere på om det er noe galt eller om jeg sliter psykisk.

KONVERTERTE PÅ UNGDOMSSKOLEN

Selv konverterte Daniel som 15-åring. I utgangspunktet var han ateist, men begynte å lure på om Gud finnes etter at han ble eksponert for ting som gjenferd, ouijabrett og nyreligiøsitet gjennom popkultur. Derfor tuller han med at han skal skrive en bok som heter «How the devil turned me catholic», og referer til de satanistiske elementene i nyreligiøsiteten.

– Jeg lurte på hvor gjenferdene kom fra. Da begynte jeg å lure på om Gud finnes. Og hvorfor eksisterer noe fremfor at ingenting gjør det? Det spørsmålet fikk mye å si for meg. Jeg begynte å søke svar i filosofien. Det var St. Thomas Aquinas' skrifter som tok bort all tvil om Guds eksistens. Aquinas prøver også å forklare hvorfor ting skjer her og nå. Det gjorde at Gud ble nær, han ble plutselig håndfast. •

NORGE

Nytt e-læringskurs i forebygging av seksuelle overgrep

► Sr. M. Karolina Bogoczová CSSE og Ewa Bivand har gått sammen om å lage et nytt e-læringskurs i forebygging av seksuelle overgrep. Kurset er åpent for alle. Alle som deltar i Kirkens tjenester eller aktiviteter, bør ta det, sier de to forebyggingsrådgiverne.

– Er du interessert i hva Kirken gjør for å forebygge seksuelle overgrep? Eller hva som skjer hvis noen melder fra om et overgrep? Spør du deg selv om saksbehandlingen er forskjellig, avhengig om overgriperen

er prest eller lepperson, sier sr. Karolina, før hun overlater til Ewa å svare:

– Det kan du lære mer om ved å ta e-læringskurset «Sammen mot overgrep», som du finner på katolsk.no.

NETTKURS: Ewa Bivand og sr. M. Karolina Bogoczová CSSE har laget nytt nettkurs om forebygging av overgrep.

SELV DE MINSTE BIDRAR: Elevene fra småskolen synger under åpningen av SOS-festen i St. Paul kirke. Foto: Svein Johannessen

1 BERGEN

Skolen som fyller 150 år arrangerte SOS-fest for 50. gang!

► 3000–5000 vårruller og andre godsaker ble solgt på SOS-festen på St. Paul skole, Bergen. Små og store bidro i tidenes fest! I år ble SOS-festen arrangert for 50. gang, samtidig som skolen feiret 150-års jubileum. Pengene fra festen går til veldedige prosjekter. I år gikk pengene til organisasjonen Svalene sitt prosjekt om utdanning av jenter i Peru.

Over 8 millioner (i 2023-kroner) er gitt til forskjellige gode formål iløpet av de 50 årene som SOS-festen er blitt arrangert. Pengene er likevel bare én side av saken. Elevenes samarbeid og fellesskap er med på å bidra til en bedre verden. Som Mor Teresa sa: «Kjærligheten må begynne i familien». Vi tenker at hennes utsagn også gjelder St. Paul-familien.

Norge rundt

2 OSLO

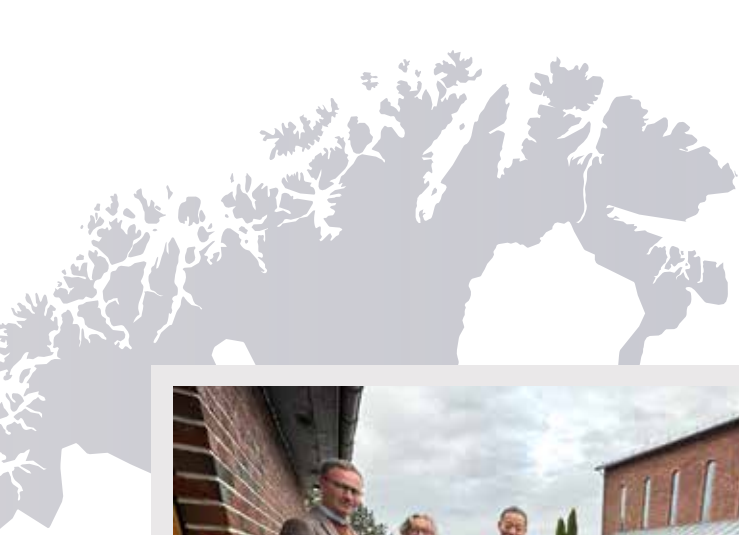
KJELL ARILD POLLESTADS NYE BIBELOVERSETTELSE LANSERT

► Mandag 30. oktober ble Kjell Arild Pollestad og Forlaget Press' nye bibeloversettelse lansert i en fullsatt Wergeland-sal på Litteraturhuset, Oslo. – Dette har vært den beste tiden av mitt liv, sa en stolt oversetter og ble hyldet av såvel forlagssjef Håkon Harket som publikum. Allerede kort tid etter at første opplag var ute i butikkene, måtte forlaget bestille annet opplag. Pollestad arbeidet med sin oversettelse i fem år: – Grunnen til at jeg begynte arbeidet, var at jeg var misfornøyd med de oversettelsene vi hadde. De tar ikke nok hensyn til at Bibelen er rik på poesi, sa han til katolsk.no ved lanseringen.

«St. Olav» beklager

► Redaksjonen i St. Olav tidsskrift beklager faktafeil i notis på side 40 i nummer 3/2023. Der står det at en av lederne i medienettverket EWTN, Iwo Bender, besøkte EWTN Norge tidligere i høst. Vi er gjort oppmerksom på at dette ikke medfører riktighet, og beklager feilen. Redaksjonen vil også presisere at Iwo Bender ved redaksjonsslutt den 21. september, ifølge opplysninger vi har mottatt, var *midlertidig leder* for EWTN Europa. Han er nå leder for EWTN Europa – sentral og øst. Iwo Bender er også styremedlem i EWTN Norge. Teksten er rettet i den digitale utgaven av St.Olav.

BEGEISTRET: Diakon Sigurd Hareide, Hilde Raastad O'Hanlon og sogneprest Johannes Vu Manh Hung gleder seg over byggeprosjektet. Foto: Caroline Belaúnde Brynsrud

3 TØNSBERG

ENDELIG UTVIDES ST. OLAV KIRKE I TØNSBERG

► I Norge vokser den katolske kirken. Nye kirker vigles, og menighetene trenger større plass. St. Olav menighet i Tønsberg er godt i gang med å utvide sine lokaler. – Vi har lenge merket behovet for mer plass. Menigheten har mange grupper som trenger et sted å møtes, og mange aktiviteter som krever plass. Først og fremst trenger vi mer plass til katekese, men også til kirkekaffe, katolsk forum, caritasgruppe og andre samlinger, opplyser diakon Sigurd Hareide, leder for byggekomiteen. Behovet om større plass vitner om en aktiv menighet. St. Olav har omtrent 3600 medlemmer. De bor i Tønsberg, Holmestrand, Færder og Horten og har bakgrunn fra 84 ulike land. I kirken er det messe på norsk og polsk hver søndag, og en søndag i måneden på engelsk/filippinsk, vietnamesisk, tamilsk og kroatisk. – Det vil komme en stor menighets-sal i tillegg til den vi allerede har. Den eksisterende salen vil kunne deles i to ved hjelp av skyvevegger, og den nye vil kunne deles i tre. Det vil også komme handicap-toalett, garderobe, et teknisk rom, nytt kjøkken og et atrium ute, sier Hareide.

4 TRONDHEIM

Unge troende fra Skandinavia i Trondheim

► Helgen 6 – 8. oktober samlet ca. 60 unge katolikker fra de nordiske landene seg i Trondheim. Anledningen var Skandinaviske dager. Programmet for dagene var omfattende: De deltok blant annet på omvisning og messe i Nidarosdomen, lyttet til biskop Erik Vardens foredrag om Hellig Olav og ba laudes, vesper og kompletorium i fellesskap. – Jeg ønsker å være sammen med mine nordiske søsken og oppleve fellesskapet og enheten i Kristus. Jeg savnet det fra Verdensungdomsdagene. Det er helt spesielt å samles som en familie i troen. Og så ville jeg delta for å styrke samholdet vårt, sa Lilian Gillegård (29) fra Stockholm om hvorfor hun deltok på Skandinaviske dager.

SAMLET MOT REGJERINGEN: Onsdag 8. november møtte flere tusen opp til friskolenes demonstrasjoner over hele landet mot regjeringens forslag om å kutte over 500 millioner i skolenes støtte. Foto: Kristne Friskolers Forbund

5 NORGE

Regjeringen trakk kutt-forslag

► Regjeringen hadde foreslått å kutte i de katolske skolenes støtte med over 15 millioner kroner allerede i 2024. Onsdag 8. november trakk den forslaget tilbake: – Det er positivt at regjeringen tenker seg om og lytter til privatskolene. Jeg avventer nå hva de kommer frem til, men aner håp, sier biskop Bernt Eidsvig. Rektor ved St. Eystein skole i Bodø ble svært glad for at regjeringen snudde. – Det er veldig positivt at vi nå får en grundig gjennomgang, slik at vi får en rettferdig og god ordning, sier rektor Elisabeth Thielemann til Avisen Nordland. Omkring 4,6 prosent av norske elever går på en privat skole, ifølge Utdanningsdirektoratet. De fleste er Montessori- eller Steinerskoler eller religiøse skoler.

MARIAHOLM: Oslo katolske bispedømmes Pastoralråd og biskop Bernt Eidsvig (midten) var samlet på Mariaholm helgen 20. – 22. oktober.

5 MARIAHOLM

Mer opplæring og informasjon skal gjøre menighetsrådene bedre

► Mange i bispedømmene er opptatt av hvordan menighetsrådene kan fungere enda bedre, forteller Pastoralrådets leder Ane Ugland Albæk. – Noen steder blir menighetsrådet bare en arrangementskomité, mens andre steder er menighetsrådet med på å drøfte viktige beslutninger i menigheten, forteller hun. – Alle menigheter og organisasjoner i OKB har fått tilsendt spørsmålene om misjon med oppfordring om å bidra. Vi håper mange sender inn sine svar til Pastoralrådets arbeidsutvalg. Den synodale prosessen var også på agendaen. Neste tema er misjon. – Alle menigheter og organisasjoner i OKB har fått tilsendt spørsmålene om misjon med oppfordring om å bidra.

1 VATIKANET

Vatikanmuseene får mere plass

► Etter å ha vært lukket i over 30 år, åpner Vatikanmuseene i Roma den såkalte Saletta Guglielmi i etruskisk avdeling, til påsken neste år. I den renoverte hallen vises blant annet dyrebare gjenstander funnet i gravene til høytstående familier i den gamle byen Vulci. Museo Gregoriano Etrusco ble grunnlagt av pave Gregor XVI og innviet i 1837. Det var et av de første i Europa som viet seg til arven til det gåtefulle etruskiske folket. Vatikanmuseenes samlinger er en av de viktigste og største i verden, med rundt 70 000 kunstverk. Hvert år tiltrekker museene mer enn seks millioner besøkende. På museet kan man se det sextinske kapell, der konklaven møtes for pavevalg, samt få panoramablikk over Roma. (TMG/KNA)

2 TYSKLAND

Flere forlater Kirken i Tyskland

► Over en halv million katolikker valgte å forlate Kirkens fellesskap i Tyskland i 2022. Det tilsvarer 2,5 prosent av landets i alt 21 millioner katolikker. Dette er mer enn dobbelt så mange som forlot Kirken i 2020. Inkludert avdøde blir tallet 750.000 færre medlemmer i 2022. Antall nye medlemmer var betydelig lavere: 151.000 døpte samt 1.500 konverteringer. Nedgangen kan føre til at stift i østre Tyskland blir slått sammen. Enkelte tyske biskoper mener utmeldingene er en konsekvens av den tyske synodale prosessen, mens andre mener nedgangen har andre årsaker. (Catholic News Agency)

Erkebiskop Joseph Li Shan

3 KINA

Fortsatt spenninger i Kirken i Kina

► Lederen for den statskontrollerte katolske kirken i Kina, erkebiskop Joseph Li Shan fra Beijing, besøkte i november biskop Stephen Chow i Hongkong. Sistnevnte ble utnevnt til kardinal tidligere i høst. Besøket ble sett på som et forsøk på å bygge bro mellom Den statskontrollerte katolske kirke i Kina og den mer uavhengige delen av Den katolske kirke i Kina, som i stor grad holder til i Hongkong. Erkebiskop Li Shan er også president i Chinese Patriotic Catholic Society, som sørger for at Den katolske kirke i landet opererer i samsvar med kommunistpartiets politiske prinsipper. Mange frykter også at Beijing i økende grad vil kontrollere Den katolske kirke i Hongkong, der 16 prosent av befolkningen er katolikker. (The Tablet)

Verden rundt

1 VATIKANET

PRIVATAUDIENS I VATIKANET

► Lørdag den 14. oktober, under årets Olavsfestdager i Roma, fikk en liten økumenisk delegasjon fra Norge, med biskop Bernt I. Eidsvig i spissen, et møte med Den hellige Far i Det apostoliske palass i Vatikanet. På bildet overrekkes pave Frans et eksemplar av St. Olav tidsskrift av redaktør Hans Rossiné.

4

4 USA

BISKOP VARDEN INTERVJUET AV JASON EVERT

► Den 16. november 2023 ble et time-langt intervju med Erik Varden, biskop av Trondheim, publisert på YouTube-kanalen til den amerikanske forfatteren Jason Evert. De snakket om biskopens nye bok, *Chastity: Reconciliation of the Senses*. Evert har gjennom mange år drevet legapostolatet Chastity Project med bøker og foredrag om kyskhets, basert på Kirkens lære og ikke minst «Kroppens teologi» av pave Johannes Paul II. Han takket biskopen for å bruke ordet «kyskhets» og for å forklare hva det egentlig betyr. Varden understreket at det ikke handler om å si nei til noe godt, men om å si ja til et større gode som samsvarer med våre dypeste lengsler. I boken viser han hvordan man kan gjøre det som står i sankt Benedikts regel, nemlig å «elske kyskhets». Etter intervjuet ga biskop Varden en velsignelse og oppmuntret Evert til å fortsette det gode arbeidet sitt.

5 JERUSALEM

Gravkirken skal ha nytt gulv

► Den hellige Gravs kirke i Jerusalem står foran en omfattende renovering av gulvet, som skal sikre kirken mot fremtidige skybrudd. Den gresk-ortodokse patriark i Jerusalem, den armensk-ortodokse patriark i Jerusalem samt de fransiskanske kustoder av Det hellige land er gått sammen om prosjektet som har et budsjett på 75 millioner kroner. Alle troende oppfordres til å støtte prosjektet.

4 USA

St. Patrick's går foran!

► Den velkjente domkirken i New York, St. Patrick's Cathedral, har gjennomgått en betydelig renovering de siste fire årene. Som en del av dette arbeidet har man boret etter og lagt inn bergvarme med varmeveksling for kirken, bisperesidensen og tilhørende kontorer. Systemet kan også kjøle alt ned på varme somre. De ti borehullene går hele 700 meter ned i bakken. Prosjektet har fått stor oppmerksomhet i New York, hvor bruken av bergvarme er heller sjeldent. Erkebispedømmet håper nå at deres investering kan tjene som eksempel for andre slik at de også bytter til fornybar energi.

Recent Gospel Readings & Art Reflections

VERDEN

Troen speiles i kunsten

► Stadig flere oppdager nettstedet Christian Art, (christian.art), som hver dag publiserer en refleksjon over dagens lesning sammen med et passende kunstverk som også kommenteres. Det er kunstkjenneren og møbeleksperten Patrick van der Vorst som står bak nettstedet. Han er tidligere direktør for det kjente auksjonsfirmaet Sotheby's i London. Men i sommer gjorde han et stort «karriereskifte» da han ble viet til katolsk prest. Prestegjeringen vil imidlertid ikke hindre ham i å publisere refleksjoner og relaterte kunstverk fremover.

VERDEN

1,38 milliarder katolikker

► Ifølge *Fides News Agency* er det nå 1,38 milliarder katolikker i verden. Det er en økning på 16,2 millioner sammenlignet med 2022. Stigningen gjelder alle kontinenter unntatt Europa (minus 244.000). Målt mot verdens generelle befolkningsvekst, er det et ørlite fall, (minus 0,06 %). Andelen katolikker i verden utgjør 17,67 %. Antall katolske biskoper i verden falt med 23 til 5.340. Også antall prester er blitt mindre, minus 2.347 til 407.872. Fallet er størst i Europa, mens antall prester øker i Afrika, Asia og Oseania. (katolsk.dk).

Kong Håkon startet byggingen av Akershus festning.

Ved ruinene av Mariakirken står nå en bronsemmodell av det gamle gudshuset.

DEN SALIGE HÅKON V MAGNUSSON en glemt helgen

Helgener er oppmuntrende
og støttende eksempler

TEKST: KARL GERVIN OG ØYVIND J.V. EVENSTAD

Håkon V var sønn av Magnus Lagabøte og konge i Norge fra 1299 til 1319. Det var han som startet byggingen av Akershus festning og gjorde Oslo til hovedstad. Gjennom sine embetsgjerninger realiserte han kristne idealer. Håkon var en helgen etter bestemmelsene på 2. Vatikankonsil,

som blant annet legger vekt på uttrykkene for kristen tro i den hverdagen man er tildelt.

Håkon insisterte på enkelhet i klesveien. Han fulgte nøye med på sysselmennenes embetsførsel og ga påbud om rettferdig behandling. Han forbød bestikkelser, og det skulle ikke være jordavgifter ut over landskylden (leien). Han skapte fasthet i arbeidsløns og sørget for at det var husly for pilegrimer til Nidaros. Han fikk oversatt deler av Det gamle testamente til opplesing i hirden på søndager og lot skrive en bok om helgenenes liv til høytlesning på merkedagene deres. Han utvidet Mariakirken i Oslo, og skaffet viktige relikvier til den.

Blant relikviene var en bit av Kristi tornekrone, som Håkon hadde fått i gave av kong Filip IV av Frankrike. Den ble satt inn i en forseggjort gullkrone og holdt oppe av to forgylte engler.

GRAVLAGT I MARIAKIRKEN

Da Håkon døde, ble han gravlagt i Mariakirken sammen med sin dronning Eufemia. Hun fortjener en biografi for seg, og har gitt navn til den store Dronning Eufemias gate i Bjørvika i Oslo (som avgrenses av en gate oppkalt etter ektemannen i øst). Derfra er det ikke mer enn ti minutter å gå til Mariakirkens ruiner. Der ligger en steinplate som markerer det

«HÅKON VAR DEN SISTE KONGE AV SVERRE-ÆTTEN, FØR UTENLANDSKE REGENER TOK OVER. DET VAR EN BLOMSTRINGSTID FOR LANDET.»

Kong Håkons
segl.

DEN SVENSKE BRØDRESTRIDEN

Ved å forlove sin datter Ingebjørg til den svenske hertugen Erik Magnusson ble kong Håkon involvert i striden om Sveriges trone mellom Erik og de to brødrene hans. I 1304 inngikk kongen av Danmark en allianse med Birger Magnusson, den eldste broren som var konge av Sverige, og det ble krig mot danskene. Håkon kontaktet dansk kongen for et forlik. Det førte til at hertug Eriks styrker invaderte Norge og beleiret Akershus festning i 1308.. Senere ble Erik Magnusson likevel gift med kongsdatteren og Norges regent.

opprinnelige gravstedet. Det fortelles om flere mirakler som fant sted ved Håkons grav.

Håkon var den siste konge av Sverre-ætten, før utenlandske regenter tok over. Det var en blomstringstid for landet – før katastrofen kom med Svartedauden rundt en generasjon etter hans død.

SALIGKÅRET

I Håkons testamente var det bestemt at en gruppe fattige skulle bispises på hans dødsdag, og det må også etter hvert ha vært et Håkonsalter i Mariakirken. Det finnes et par eksempler fra 1400-tallet på at Håkon ble kalt hellig. I 1521 ble han saligkåret av pave Leo X – etter at kong Christian II hadde anmodet paven. Denne beatifiseringen innebar at Håkon kunne æres som helgener ble, men bare i den kirken der graven var. Paven ga også tillatelse til å helligholde kongens dødsdag 8. mai. Det var i grevens tid, for i 1537 kom reformasjonen som gjorde slutt på all helgendyrkelse.

I 1523 ble Mariakirken brent under et svensk angrep på Oslo, og i 1542 ble den revet og brukt som steinbrudd. Senere foretok man arkeologiske utgravninger på området. I 1960-årene ble levningene av kong Håkon og dronning Eufemia funnet, og det ble bestemt at de skulle overføres til krypten i slottskirken på Akershus festning. 29. september 1982 ble

NORSKE HELGENER

I denne serien presenterer St. Olav helgener som ble æret i middelalderens fire norske bispedømmer – og av oss.

Ingen kan gjøre seg selv til helgen, for de er mangfoldige eksempler på den kraften Gud har til å forandre mennesker.

De viser hvordan et hellig liv med Guds hjelp er et oppnåelig mål under svært forskjellige forhold.

Tidlig ble noen helgener knyttet til bestemte sider ved de troendes liv – og som skytshelgener vokter andre over land og kirkenes bispedømmer.

Minnesmerke i ruinene av Mariakirken der kong Håkon og dronning Eufemia ble gravlagt. Foto: Chris Nyborg

kongen og dronningen overført dit, i en seremoni overvært av kong Olav V, kronprinsparet, rikssantikvaren og kulturminister Lars Roar Langslet.

I feiringen av hellige Olav er det lett å glemme at vi har ikke bare én, men to helgenkonger. •

REFORMASJONENS BRUDD

Begivenhetene foregikk annerledes i Norge enn i alle andre land. Folket var ikke forberedt, og det tok flere generasjoner å innføre de protestantiske reformene.

Reformatorene understreket faktisk helgenenes plass i kirken og sa det er tre måter å ære de hellige på – ved å takke Gud for dem, ved å la dem styrke vår tro, og ved å etterligne dem. Luthers venn Melanchthon skrev at de hellige i himmelen ikke slutter å be for den stridende kirke på jorden, men reformatorene ville ikke påkalle de helliges hjelp.

DE TO SENDEBUDENE

I dagens Vestfold opptrådte to «sendebud» i 1540-årene – og altså etter at reformasjonen var innført. Den ene sa han var Sankt Olavs utsending, mens den andre kom fra Sankt Nikolas. De ville at helgenene skulle påkalles og folket var «ganske villig» til å gjenoppta denne praksisen.

De to ble brent på Hamar i 1555 og oppfyller mange av Kirkens kriterier for helgenkåring, og det er lett etter mirakler på deres forbønn. Det kjenner vi ikke til, men minnet om dem ble grundig slettet, og snart var det jo ingen som husket dem og kunne påkalle dem.

«Lykke» – hva er det?

«De er fattige og gjør mange rike, de mangler alt og har alt i overflod.»

TEKST: GEORG FREDRIK RIEBER-MOHN

Våren 2023 fikk vi presentert den årlige FN-undersøkelsen av «lykkestatus» i ulike land. Finland kom best ut av alle, og Norge måtte se seg slått bl.a. av Sverige og Danmark. Resultatet er noe overraskende når man vet at Norge har en større materiell velstand enn våre naboer.

Velstand er en viktig faktor i folks opplevelse av «lykke». Det har gått så langt at mange forbinder lykke med materielle statussymboler. Sannelig også de eldre. Da undersøkelsen ble kjent, ble en gruppe pensjonister i Stavanger intervjuet. De utbasunerte samstemmig hvor lykkelige de var i oljehovedstaden, der velstandskrukken har rent over i flere tiår. En av de lykkelige prester-te endog å si hvor glad han var for renteøkningene: «Da får vi mer igjen for pengene våre!». Ingen medlidenhet med de gjeldstyngede der i gården.

DET GIR GRUNN TIL ETTERTANKE at Finland kommer best ut i denne undersøkelsen. Mange har forsøkt å finne årsaken. Min innfallsvinkel her er ganske annerledes enn de andre jeg har sett. På 1960-tallet studerte jeg kriminologi og var også assistent hos professor Nils Christie. Han hadde et interessant syn på Finlands meget høye straffnivå. Landet kom alltid «dårligst» ut i en uoffisiell nordisk konkurranse om å ha lave og «humane» fengselsstraffer. Christie lanserte da en teori som skulle forklare Finlands særstilling. Det finske folket hadde lidd meget gjennom historien, ikke minst under kriger mot Sovjet-unionen. Og de levde under en konstant trussel om invasjon fra den store nabo-en i øst. Finske soldater var tøffe krigere, og folket ble oppfattet som noen hardhauser i her nord.

VELSTANDSUTVIKLINGEN gikk også langsommere i Finland. Så koplet Christie denne realiteten til formålet med fengselsstraffen: En statlig påført lidelse som av forbryteren skal oppleves som sådan og derved bidra til fremtidig lovydig atferd. Og lidelse kan oppleves ulikt av ulike mennesker og i ulike nasjoner. Christies resonnement var at siden det finske folket lenge hadde lidt meget og var mer hardføre enn i andre nordiske land, krevdes det mer lidelse for å avskrekke dem ved

fengselsstraff. Han uttrykte det slik at fengselsdøgnets pønale – straffende – verdi var lavere i Finland enn i de mer velstående nordiske naboland. Altså måtte det strengere straff til for å oppnå samme avskrekkende virkning som i land med lavere terskel for å tåle lidelse.

JEG TROR CHRISTIES TEORI har mye for seg. Motstykket til denne forklaringen på Finlands strenge straffenivå bør da logisk sett bli at det skal mindre til av økt velstand og velferd – altså av «lidelsesreduksjon» – før det finske folket føler seg tilfredse. Det er jo et velkjent fenomen fra våre individuelle liv. Da vi alle var fattigere på 1950- og 1960-tallet, var gleden over å få en iskrem eller en sjokolade vesentlig større enn den er for barn og unge i dag. Vi eldre husker med glede tilbake på små gaver som gledet mye, men som i dag knapt registreres hos de håpefulle. Tenk også på verdidiøknin-gen i konfirmasjonsgaver og de store pengebeløpene de unge mottar. Inflasjonsjustering rokker ikke ved en enorm velstandsutvikling de siste 60 årene.

OG FORDI DENNE UTVIKLING har vært størst i oljerike Norge, sammenliknet med våre skandinaviske naboer, kan det hevdes at de fleste av oss har nådd materialismens yttergrense – vi mister evnen til å øke vår lykkefølelse ved å følge denne veien. Da kan selv en mindre reduksjon i velstanden blir tung å bære. Den sterke prisstigningen i 2022, ikke minst på strøm, og jevnlig renteøkninger, førte ikke til at forbruket gikk ned – pengebruken fortsatte som før. Undersøkelser viste at folk tæret på sparepengene – sparingen hadde nemlig økt betraktelig under pandemien, da blant annet restaurantliv og reisevirksomhet lå nede. Og kredittkortgjelden økte. Med andre ord: Nordmenn har vanskelig for å svelge selv en beskjeden nedgang i materiell velstand. Skjer det, svekkes nok også følelsen av «lykke».

EN ANNEN SIDE ved den høye levestandarden er at rike personer lett blir sett på som de mest vellykkede – i alle fall av folk flest. Rikdom som suksessfaktor stimuleres også i massemedia og reklame og er sterkt inspirert av amerikanske idealer. Når slike idealer blir dominerende, skjer det noe med menneskene. En følge av denne ►

«Den dypeste av alle gleder finnes nok på motsatt kant av materialismen og velstandsnyttelsen. Den kommer til den som gjør seg uavhengig av vår tids dyrkelse av penger og rikdom.»

personlige velstandsveksten er at man sjelden er helt fornøyd. Det meste dreier seg om å skaffe flere penger. For misunnelsen og konkurransen følger gjerne med på lasset. Mange følger vaksomt med på venners og naboers nyinnkjøpte biler, båter eller andre tegn på velstand. Når disse prosessene gjør seg gjeldende hos mange mennesker i et samfunn, som det lett vil gjøre når velstanden er utbredt, vil det også føre til utilfredshet ved store ulikheter. Lederlønninger og milliardærer får gjennomgå med jevne mellomrom. Gleden over egen velstand blir redusert når mange andre er enda rikere. Det gjør ikke saken bedre at det norske folk i flere generasjoner er flasket opp med egalitære, sosialdemokratiske idealer.

GANSKE VISST ser vi økende fattigdom i ytterkantene, men generelt er det grunnlag for å hevde at nordmenn flest har fått mer enn nok av velstand. Vi leter på feil steder etter lykken. Som Ole Paus en gang treffende uttrykte det: «Vi har alt, og det er også alt vi har». Det er mange år siden han sa dette, og det er kanskje santere i dag. Den unge generasjon lider antagelig sterkest under denne utviklingen. Livet blir tidlig uten dypere mening. I tillegg opplever mange i sårbar alder destruktive konflikter og samlivsbrudd hos foreldre. Der et tallene høye. Og det ender visstnok stadig oftere i spiseforstyrrelser og andre psykiske problemer. Og stoffmisbruk.

«LYKKE» ER ET VANSKELIG BEGREP. Økonomi og materiell velstand er nok viktige elementer. Men livet inneholder så mange flere muligheter for lykke enn slike verdier gir. Kanskje vi bør søke lykken langs andre veier: hos familie, venner, i frivillig arbeid, i politisk virksomhet, i litteratur, kunst – eller kanskje i alt dette. Mulighetene er mange, og alt det nevnte er aktiviteter som gir gleder. Ikke minst gjelder det selvoppofrende innsats for å hjelpe nødlidende. Eller bare glede med mennesker. Det gir ektere og varigere gleder enn materielle nyanskaffelser. Den dypeste av alle gleder finnes nok på motsatt kant av materialismen og velstandsnyttelsen. Den kommer til den som gjør seg uavhengig av vår tids dyrkelse av penger og rikdom. Vi eldre husker godt hippiene på slutten av 1960-årene. Unge cannabis-røykende mennesker med langt hår, som valgte å bo i kollektiv – i protest mot kapitalismen og en foreldregenerasjon som dyrket pengene. Det ble ingen varig protest. De fleste av disse kom etter hvert inn i gode stillinger og dyrket en større velstand enn sine foreldre. Det ble med et ungdommelig forsøk. En

annen variant var – og er – av mer åndelig karakter: Unge som søker sitt egentlige jeg, gjerne i øst-asiatisk filosofi, reiser til India og kontemplerer med innslag av yoga e.l. Om slike bestrebelser har karmelittmunken Wilfrid Stinissen en treffende bemerkning: «Når du leter etter deg selv, ditt sanne jeg, da kaster du deg inn i Guds armer».

HELDIGVIS FINNES DET UNGDOMMER som, i denne Nådens omfavelse, tar det radikale valget å avstå fra rikdom og endog sex. Og de fleste står ved valget – livet ut. Det er et valg som få skjønner i vår samtid, som er stadig mer fremmed for den kristne tro og tradisjon, med dens idealer om selvvalgt fattigdom og kyskheter. Dette er jo fremmed også for flertallet av norske kristne, som i sin lutherske tro ikke finner slike idealer. Det er et stort sprang for et ungt menneske i dag allerede å velge den kristne tro, og et enda større sprang å velge frihet fra materiell velstand og et liv uten fysisk kjærlighet. Men fortsatt er det mange som er kalt til et sølibatært liv i et katolsk ordenssamfunn eller til preste-tjeneste. Dette kan av omverdenen bare forstås innenfor troens univers. Vi katolikker som ikke har valgt denne vei, kan bare bejuble valget. Det er ingen garanti for å leve lykkelig, og for noen blir det for vanskelig. For andre blir det et liv i Guds nærhet. Noen av de lykkeligste mennesker jeg har møtt, har vært katolske ordensfolk, som altså har valgt et liv i rak motsetning til sin sekulære samtids idealer. Og ingen kan være i tvil om at Frans av Assisi var lykkelig. Vi andre, resten av Guds folk, har mye å lære av disse. Den kristne kirke hadde størst åndelig kraft da evangeliet og troen betydde alt, denne verdens goder lite. I en tekst fra oldkirken heter det om de forfulgte kristne: «De er fattige og gjør mange rike, de mangler alt og har alt i overflod». •

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning.

Rettelse

Et sitat fra Janne Haaland Matlarys artikkel i St.Olav nr 2 om paven og krigen i Ukraina, ble ved en inkurie hengende igjen i St.Olav nr 3 og plassert over Georg Fredrik Rieber-Mohns artikkel «Gåten mennesket». Utsagnet «Uansett forklaring er det uhyre viktig å påpeke at kirkens lære om rettfærdig krig består. Kirken er ikke pasifistisk» hadde altså ikke noe med Rieber-Mohns artikkel å gjøre. Redaksjonen beklager.

Santa Maria Maggiore: Romas Betlehem

Når det lakker mot adventstid, blir julekrybbene satt opp i Romas kirker, den ene finere og mer forseggjort enn den andre. Få ting skaper bedre julestemning enn å gå på «krybbesafari» i Romas historiske sentrum i desember!

TEKST: KRISTIN B. AAVITSLAND

Julekrybbenes figurrike og fascinerende tablåer gjør Inkarnasjonens mysterium håndfast og konkret, ikke minst i de kirkene som har julekrybber av den napolitanske typen. I dem ser vi Maria og Josef med det nyfødte gudsbarnet midt i et gjenkjennelig bymiljø, fullt av travelhet og folkeliv. Flere av disse julekrybbene kunne fortjent en egen tekst i St. Olav Tidsskrift. Men skal man velge seg én «julekirke» i Roma, er *Santa Maria Maggiore* på Esquilino-høyden vanskelig å komme utenom (Fig. 1). Dette er julekirken fremfor noen, for her peker nemlig alt mot Guds jomfruelige mor og Jesu underbringende fødsel – altså mot julefesten!

PAVELIG BASILIKA

Santa Maria Maggiore er Romas eldste og største Maria-kirke og dessuten en av byens fire pavelige basilikaer. Som de øvrige tre (Peterskirken, Pauluskirken og domkirken S. Giovanni in Laterano) har også denne sine røtter i senantikken. Gjennom femten århundrer har denne kirkens tilknytning til julen manifestert seg på stadig nye måter, både liturgisk og visuelt.

På et tidlig tidspunkt ble det sedvane at paven

feiret juledagsmessen nettopp i denne kirken – fordi den var Romas Bethlehem. Hvordan?

KRYBBE-RELIKVIE

Da pave Sixtus III (432–440) fikk bygget basilikaen på Esquilino-høyden og lot den innvie til Guds mor, stadfestet han noe som var blitt slått fast av konsilet i Efesos året før han ble pave: nemlig at jomfru Maria entydig og ubestridelig er gudføderneske, *theotokos*. For å understreke denne teologiske sannhet, skal Sixtus ha fått bygget et oratorium inne i kirken som hadde form av grotten der Maria fødte Gud. «Kopien» av fødselsgrotten var bygget av steiner fra Det hellige land, og Sixtus' basilika fikk tilnavnet «det andre Betlehem». Denne statusen ble bekræftet og betraktelig styrket i 644, da patriarken av Jerusalem høytidelig donerte Santa Maria Maggiore fem plankebiter av lønnetre – som etter sigende var fragmenter av den ekte ►

FIG. 1. Santa Maria Maggiores interiør, med mosaikker både fra 400-tallet og 1200-tallet. Foto: Wikimedia Commons

FIG. 2. Fragmentene av Jesu krybbe i et relikvieskrin av bergkrystall og sølv, designet av Giuseppe Valadier, 1802, Foto: KBAA

krybben Jesusbarnet ble lagt i. Bakgrunnen for denne storslagne gaven var den politiske situasjonen i det vi i dag kaller Midtøsten: Her mistet nemlig det bysantinske keiserriket bit for bit av sine besittelser til de persiske sasanidene, og de kristne helligstedene i Palestina var utsatt for plyndring. Patriarken av Jerusalem fant det best å sikre relikviene av Jesu krybbe ved å sende dem vestover til Roma. I flere hundre år etterpå ble kirken på Esquilino-høyden referert til som Sancta Maria ad Praesepe (Santa Maria av Krybben). Og besøker man kirken i våre dager, nesten 1400 år etter at krybberelikviene kom dit, finner man dem i et påkostet relikvieskrin i krypten under hovedalteret (Fig. 2).

PILEGRIMSMÅL

Dette arrangementet er imidlertid av nyere dato. Da fragmentene av Jesu krybbe først kom til Santa Maria Maggiore, ble de installert i Sixtus IIIs grotte-oratorium i basilikans nordlige sideskip. Krybberelikviene ble snart et viktig pilegrimsmål. Hadde ikke kirken vært Vestens Betlehem før, så ble den det

nå! Men det skulle gå over seks hundre år før Santa Maria Maggiore fikk det vi idag tenker på som en *julekrybbe*, altså et tablå av figurer som visualiserer Jesu fødsel. Pave Nikolas IV (1288–92), den første fransiskaner på pavenestolen, ville innramme krybberelikviene med figurer av alle aktørene vi kan lese om i Lukas' juleevangelium. Han ga oppdraget til den navngjetne florentinske billedhuggeren Arnolfo di Cambio. Arnolfo hugget grasiøse figurer av Carrara-marmor, og malte detaljer i draktene deres i sterke farger, som det bare er svake spor etter idag. Vi vet ikke hvor mange figurer Arnolfos julekrybbe opprinnelig hadde, men fem av dem er i hvert fall bevart i kirken (Fig. 3): hodene til oxen og esellet, den ettertenksomme Josef, to vismenn i samtale med gaver i hendene, en tredje, diakonkledt vismann knelende i bønn. Sentrum for det hele er den sittende jomfru Maria med Jesusbarnet. (Ser man godt etter, legger man merke til at denne figuren har lite av Arnolfos stil over seg, og kunsthistorikerne mener at Maria og Jesusbarnet ble kraftig omarbeidet på 1500-tallet.) At det var den første fransiskanerpaven som fikk ideen til å gi Romas Betlehem en slik utsmykning, er ikke så rart. Det var jo pave Nikolas' åndelige far, den hellige Frans, som hadde etablert tradisjonen med å visualisere Jesu fødsel som et tablå av mennesker og dyr rundt det nyfødte guddommelige barnet. Frans' julekrybbe i Greccio i 1223 var verdens første, og besto av levende mennesker og dyr. Arnolfos julekrybbe av marmor kom på plass i oratoriet med krybberelikviene i 1289, og er verdens eldste.

RELIKVIENES VIDERE HISTORIE

I 1590 ble det lille krybbe-oratoriet heist opp ved hjelp av taljer og vinsjer og flyttet ned i en slags krypt i det nye, monumentale sakramentskapellet som nettopp var bygget på basilikaens nordside. Byggherren var nok en fransiskaner-pave, Sixtus V (1585–90). Han ville plassere krybberelikviene i nærheten av sakramentet for å anskueliggjøre den intime sammenhengen mellom Kristi kropp i brødetts skikkelse og inkarnasjonen i Betlehem. Relikviene fikk et nytt, praktfullt relikvieskrin i edelmetall, og umiddelbart ovenfor satte arkitekten Domenico Fontana et prektig tabernakel. Det hadde form av et kuppelkronet kirkebygg, båret av fire legemsstore engler i forgylt bronse (Fig. 4). Renessanse-paven installerte sitt eget gravmonument i dette nye kapellet. Da han døde, ble han stedt til hvile i sakramentets og Kristi krybbes nærhet. Pavegraven og tabernakelet er fortsatt å se her, men ikke

FIG. 4. Domenico Fontanas tabernakel i sakramentskapellet (Capella Sistina), 1590. Foto: KBAa

«Stammer disse små bitene av lønnetre virkelig fra Jesu krybbe? Til tross for at det er gjort undersøkelser som bekrefter at trestykkene kan dateres til tiden for Jesu fødsel, er det selvfølgelig umulig å avgjøre relikviens autenticitet.»

krybberelikviene. For da Roma ble besatt av Napoleons tropper på slutten av 1700-tallet, ble det verdifulle relikvieskrinet konfiskert – uten innholdet, som de republikanske myndighetene fant overtroisk og verdiløst. Til erstatning for det stjålne relikvieskrinet ble trebitene samlet i et skrin av bergkrystall, der de fortsatt befinner seg. Pius IX (1846-78), den

FIG. 3. Arnolfo di Cambios bevarte krybbe-figurer fra 1289. Foto: Wikimedia Commons

siste paven som regjerte Roma og Kirkestaten før samlingen av Italia, gjorde krybberelikviene til Santa Maria Maggiores fokuspunkt ved å plassere dem i krypten under hovedalteret, hvor man som sagt stadig kan ære dem. Et lite stykke mangler imidlertid: Den ble tatt ut og høytidelig overlevert Jesu fødeby i 2019, etter at presidenten for den palestinske selvstyremyndigheten Mahmoud Abbas i flere år hadde anmodet om en tilbakeføring av krybberelikviene.

EKTHETEN IKKE VIKTIGST

Stammer disse små bitene av lønnetre virkelig fra Jesu krybbe? Til tross for at det er gjort undersøkelser som bekrefter at trestykkene kan dateres til tiden for Jesu fødsel, er det selvfølgelig umulig å avgjøre relikviens autenticitet. Det viktigste er imidlertid at trestykkene gjennom fjorten århundrer har vært en håndfast påminnelse om at Gud lot seg føde og kom til verden under ydmyke forhold. I Santa Maria Maggiore kan dette mysteriet kontempleres året rundt, men med særlig intensitet og liturgisk høytidelighet når det blir jul. •

Professor Kristin B. Aavitsland er kunsthistoriker og middelalderforsker, og for tiden ansatt av Universitetet i Oslo som leder for Det norske institutt i Roma. I dette og følgende numre av St.Olav tar hun oss med til kirker i Roma hun synes er verd et besøk.

LARS ROAR LANGSLET: Troen er fellesskap

Lars Roar Langslet (1936–2016) var idéhistoriker, journalist, redaktør, forfatter, stortingsmann og statsråd. Som politiker skilte han seg ut. Han var ikke bare praktiker, men ga også kyndige bidrag til den offentlige debatt om historiske, litterære, filosofiske, teologiske og kunstneriske emner. Langslet over 40 bøker og skrifter, samt hundrevis av artikler.

Men han avvek ytterligere fra gjennomsnittet: han var katolikk.

TEKST: NILS HEYERDAHL

Da han ankom Oslo fra sitt hjemsted Nesbyen i Hallingdal for å studere, var han allerede en belest ung mann, på leting etter mening og et fast punkt i livet. Han hadde debutert tidlig som skribent. Den bråmodne gutten skrev i 12-årsalderen artikler i lokalavisen *Hallingdølen* om Aleksander Kiellands forfatterskap, om modernismen i kunsten og om andre emner som opptok ham.

NYFIKEN PÅ DET KATOLSKKE

Et av de første konkrete tegnene på at Langslet fattet interesse for Den katolske kirke finner vi i hans artikkel «Snur tidevannet?», offentliggjort i *Hallingdølen* da han var 17 år gammel. Her prøver han å tegne mentalitetsutviklingen i Europa i det 20. århundre. Han ser en tendens etter første verdenskrig til at følelse og skjønnhetslengsel viker for kjølig fornuft og intellekt, at religion gradvis viker for utviklingstro og et materialistisk verdensbilde. «De troende ateister hadde en enkel og vitenskapelig verden – den verden som norske gymnasiaster enda blir muret inne i. Den tapte generasjon mistet endatil troen på seg selv, den sto igjen på en rykende branntomt med tomme hender.» Men i lengden nytter det ikke å undertrykke menneskets evighetslengsel, skriver han. Den religiøse tendens i tiden er intet overflatefenomen. Den kristne roman, representert av katolske

«I årene som student satte han seg grundig inn i katolsk tro og tenkning, leste katolske forfattere, og formidlet dem videre til et norsk publikum gjennom artikler, essays og foredrag.»

diktere som Graham Greene, François Mauriac og Sigrid Undset har vide leserkretser. Og det er vakt en ny interesse for middelalderen, «det store mørke», som ikke var så mørkt som man trodde.

PÅ LETING

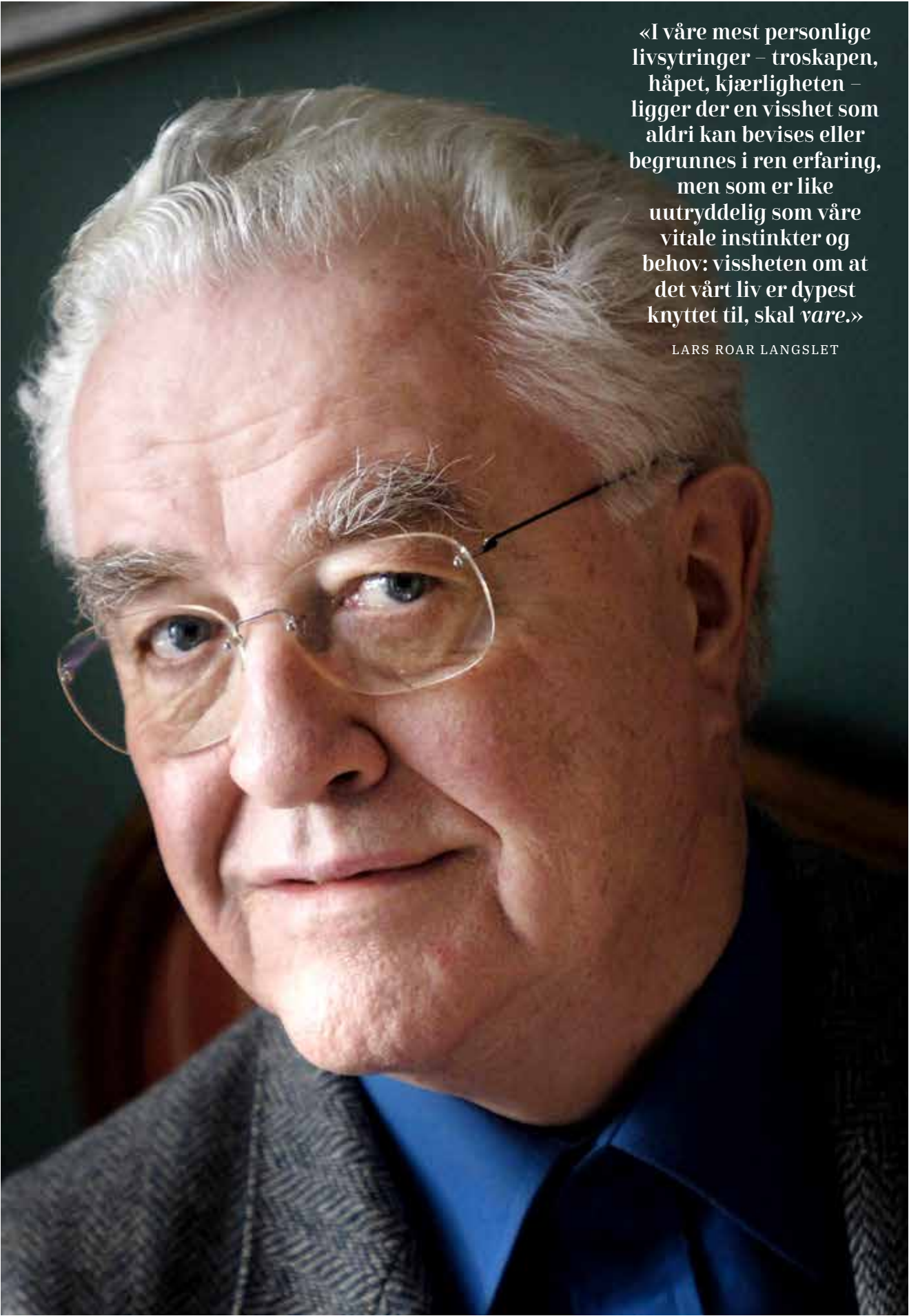
Da han skulle orientere seg i hovedstadens kulturliv, la han raskt merke til dominikanerpateren Hallvard Rieber-Mohn. Han skilte seg ut med synspunkter og perspektiver som var annerledes. Langslet ba freidig om å få et møte pateren. Og fikk det.

16. september 1954 troppet studenten opp i dominikanernes gamle trevilla i Neuberggaten 15, ringte på, og hørte subbene skritt fra en gammel nonne som åpnet døren. Hun målte ham med vel begrunnet mistenksomhet. «Den var gjensidig – for hva hadde man ikke i yngre år lest og hørt om papismens farer og snedige renker? Den svakt fremmedartede duften etter kålsuppe og røkelse virket heller ikke beroliggende», skrev han muntert siden.

Pater Rieber-Mohn ble med tiden en nær venn. Men det tok ni år fra denne første kontakten med Den katolske kirke til Langslet tok det endelige skrittet og konverterte. Brå omvendelser og begeistrede impulshandlinger lå ikke for ham. Da heller grundige og sindige undersøkelser av saken.

MANGE ARENAER

Som student utfoldet han seg fra første stund på en rekke arenaer. Begynte et studieløp som skulle ende med magistergrad i idéhistorie. Ble formann i Den konservative studenterforening og i Det Norske Studentersamfund. Gjennomførte militærtjeneste på russisk-kurset i Garden. Fikk verv i Høyre og utfoldet seg der som politisk ideolog. Sto sentralt i en verdikonservativ fløy i partiet. Var medgrunnlegger og redaktør av Minervas Kvartalsskrift, som hadde oppmerksomheten rettet mot kultur og politikk, ►

A close-up portrait of an elderly man with white hair and glasses, wearing a blue shirt and a grey patterned jacket. He is looking slightly to the left of the camera with a calm expression. The background is dark and out of focus.

«I våre mest personlige livsytringer – troskapen, håpet, kjærligheten – ligger der en visshet som aldri kan bevises eller begrunnes i ren erfaring, men som er like uttrykkelig som våre vitale instinkter og behov: vissheten om at det vårt liv er dypest knyttet til, skal *vare*.»

LARS ROAR LANGSLET

KIRKETJENESTE: Langslet gjorde tjeneste for sin kirke på en rekke områder. Også som ministrant. Foto: privat

ikke minst konservativ ideologi på kristen-humanistisk grunn. Innledet en politisk løpebane som endte med 20 år på Stortinget og fem år som kultur- og vitenskapsminister.

I årene som student satte han seg grundig inn i katolsk tro og tenkning, leste katolske forfattere, og formidlet dem videre til et norsk publikum gjennom artikler, essays og foredrag. Han deltok i kirkens liturgiske liv og fikk mange venner i Katolsk Studentlag og miljøet rundt St. Dominikus kloster. I tilbakeblikk sa han at han nærmest hadde vokst inn i den katolske kirke.

KONVERSJONEN

Et avgjørende «puff» for Langslet ble inntrykkene fra pave Johannes XXIIIs karismatiske skikkelse og åpne holdning til den moderne verden. Betydning fikk også Det annet vatikankonsil, som åpnet høsten 1962 for å oppdatere Kirkens liv og praksis, fremme enhet blant de kristne og fred i verden. Langslet kjente at nå måtte han ta en avgjørelse.

To alternativer sto for ham som aktuelle: kristentro – eller avgrunn og mørke. Alle hans tanker, erfaringer og følelser strittet mot den mulighet at tilværelsen skulle være absurd og uten mening. Han ba om å få konvertittundervisning. Den fikk han av den franske dominikaneren Albert Raulin. Deretter kastet han loddet: 20. mai

1963 ble Langslet tatt opp i Kirkens fulle fellesskap, 27 år gammel.

I TJENESTE FOR KIRKEN

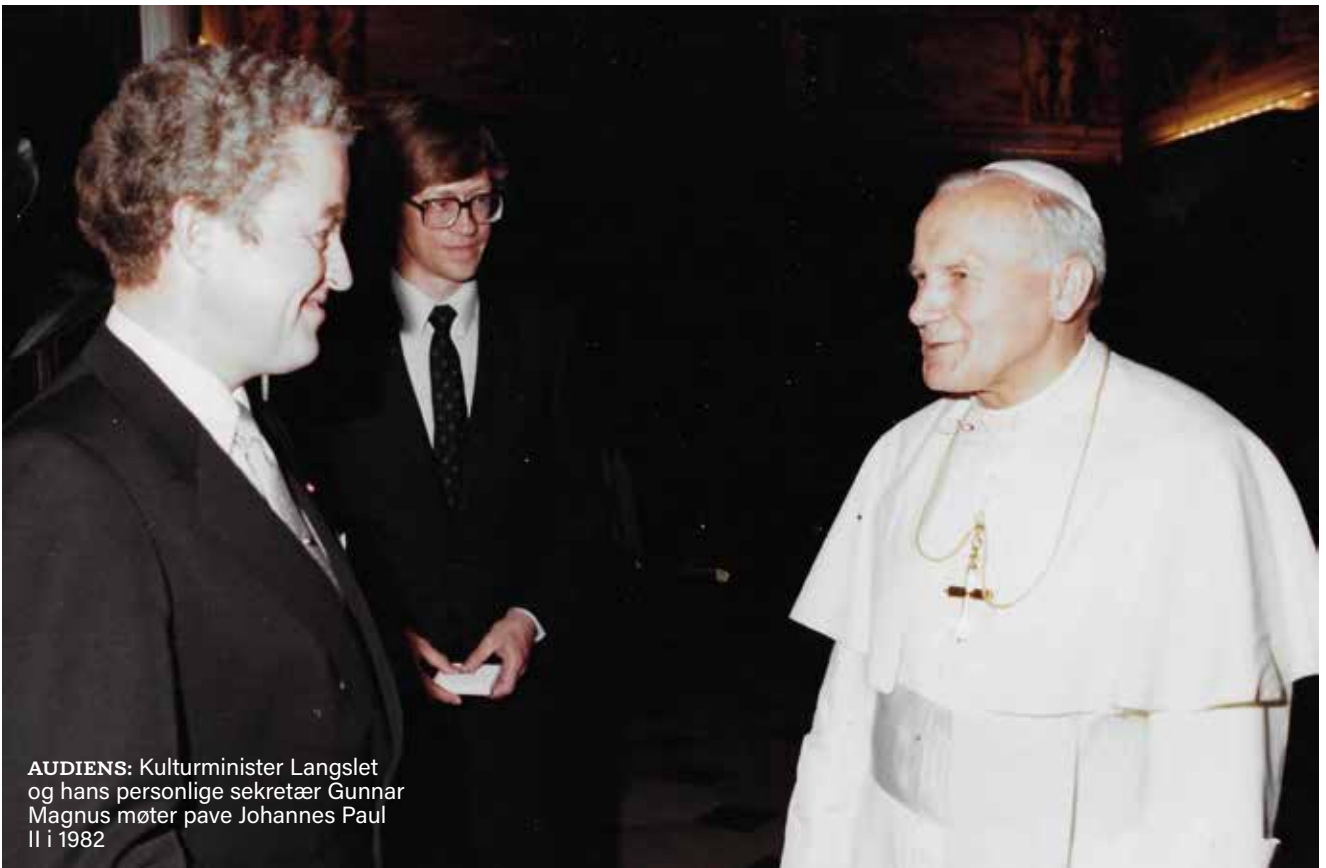
Noen måneder etter ble John Willem Gran innsatt som katolsk biskop av Oslo. En ny epoke var innledet i en kirke som på den tiden bare hadde rundt

8000 medlemmer i Norge. Biskop Gran og Langslet ble etter hvert gode venner, og Langslet ble gjennom årene betrodd viktige oppgaver for den kirken han hadde sluttet seg til.

Da konsilet åpnet for at messen kunne feires på nasjonalspråkene, måtte liturgien oversettes fra latin til norsk. Til å ta seg av den oppgaven oppnevnte biskopen i 1966 en språkkommisjon med Langslet som leder. Det skulle bli mange år med utallige møter og mye arbeid, også etter at han i 1969 kom inn på Stortinget og ble formann for Kirke- og undervisningskomiteen. Hans innsats og engasjement ble lagt merke til. Da kommisjonen feiret sitt 15. årsjubileum i mars 1981, kunne biskopen meddele at paven hadde utnevnt Langslet til kommandør med stjerne av Gregor den Stores Orden.

Noen måneder senere ble Langslet kultur- og vitenskapsminister i Kåre Willochs regjering. Da kunne han ikke lenger fortsette i kommisjonen. Men fem år etter at regjeringen gikk av, ble han igjen

AUDIENS: Kulturminister Langslet og hans personlige sekretær Gunnar Magnus møter pave Johannes Paul II i 1982

bedt om å gjøre tjeneste. Nå skulle det lages en ny katolsk salmebok. Biskop Grans etterfølger, Gerhard Schwenzler, nedsatte en komité, ledet av pater Kjell Arild Pollestad, som skulle ta seg av dette arbeidet, og Langslet ble med. I 2000 kom resultatet: *Lov Herren. Katolsk salmebok*. Den ble lagt merke til, langt ut over katolske rekker. Noe man festet seg ved, var at den bringer frem ukjente salmer og dikt av norske forfattere fra Aasmund O.Vinje til Arnulf Øverland. Her finner man også tre salmer skrevet av Langslet.

MØTER MED PAVE JOHANNES PAUL II

I juni 1982 reiste den norske kulturministeren sammen med sin personlige sekretær og rådgiver Gunnar Magnus, også han katolikk, på offisielt besøk til Italia der de skulle møte italienske regjeringsmedlemmer og pave Johannes Paul II. Tilfeldigvis ønsket de nordiske landene akkurat da å gjøre et fremstøt for å få opprettet diplomatisk forbindelse til Den hellige stol. Så skjedde det en lekkasje. UD fryktet at Vatikanet ville reagere negativt dersom de fikk nyheten gjennom avisene. Via den norske ambassadør i Roma ba UD Langslet om å beklage dette år han traff paven. Langslet mente det ikke passet seg at han som katolikk opptrådte som sendebud fra norske myndigheter til Den hellige stol. Men UD hadde ikke slike betenkeligheter, og insisterte. Det gikk bra. Paven sa smilende at det er jo blitt slik at journalister nå gjerne skriver om hendelsene før de skjer.

Noen år senere svarte den samme paven ja på invitasjonen fra de nordiske katolske biskoper om å

besøke Norge, Sverige, Danmark og Island. Langslet ble satt til å lede arbeidet med å forberede og gjennomføre besøket i vårt land. Her fikk han nytte av sine kontakter i det politiske Norge, først og fremst statsminister Gro Harlem Brundtland, som fra første stund viste en positiv holdning til besøket. Det var hundrevis av detaljer å ta seg av, men noe Langslet var spesielt opptatt av, var å få norske kunstnere til å hylle paven med et kort program som presenterte norsk samtidskunst.

Oslo var pavens første stoppested i Norden. Etter en friluftsmesse og før en mottagelse ved Akershus slott, var tiden inne for det kunstneriske programmet, som skulle skje i borggården, med fremføring av Arne Nordheims spesialkomponerte verk «Johannesgangaren» for hardingfele, kor, slagverk, emulator, tre trompeter og klokkespillet i Oslo Rådhus, til tekst av den danske katolske naturforsker og biskop Niels Steensen (1638-1696):

SKJØNT er det vi ser

SKJØNNERE er det vi erkjenner – men

SKJØNNEST er det vi ikke fatter. ▶

«Troen var sentral i Langslets liv. Han proklamerte den ikke ved enhver anledning, men la heller aldri skjul på sitt religiøse ståsted.»

JAHRE-PRISEN: Jon Fosse fikk Anders Jahres kulturpris i 2006. Her med direktøren for Jahrestiftelsen, Anne-Merethe Lie Solberg og juryleder Lars Roar Langslet. Foto: Paal-André Schwital.

Annelise Knoff hadde malt et bilde for anledningen, og skuespilleren Bentein Baardson fremførte noen av pavens egne dikt, oversatt til norsk av dikteren Rolf Jacobsen. Både paven og Langslet lot til å være fornøyde.

Sterkest inntrykk på ham gjorde pavens deltagelse i en økumenisk gudstjeneste i Nidarosdomen. Den fulgte Langslet fra fjernsynsskjermen, og ble sterkt grepet av biskop Kristen Kyrre Bremers tale, der han bl.a. sa:

«I 1537 seilte erkebiskop Olav Engelbrektsen ut fjorden, og kirken lå splittet tilbake. To av skipene, lastet med kirkelige kostbarheter, gikk tapt på havet. Men det var noe meget mer som gikk tapt: Brorskapets kjede ble brutt. 452 år er gått. I denne dyrebare time er Norges splittede kirke atter samlet her!»

Av alle kirkelige taler Langslet hadde hørt, hadde ingen grepet ham så sterkt.

FORFATTERSKAPET

Troen var sentral i Langslets liv. Han proklamerte den ikke ved enhver anledning, men la heller aldri skjul på sitt religiøse ståsted. Det kom diskret, men klart frem i hans virke som skribent og forfatter. Han skrev bøker om Karl Marx, kong Olav V, Høyre-poilitikeren John Lyng, Henrik Ibsens sønn Sigurd og om den danske prins Christian Frederik som spilte en avgjørende rolle på Eidsvoll i 1814. Han skrev om bildende kunst, litteratur og musikk,

og han skrev om filosofi og politikk. I mange av disse bøkene hadde ikke katolsk tro og lære noen naturlig plass. Men indirekte kom hans tro ofte frem, f.eks. når han skrev om de formende krefter i vår kultur eller når han reflekterte over konservativ ideologi, som ifølge ham målbærer et menneskesyn med religiøs forankring.

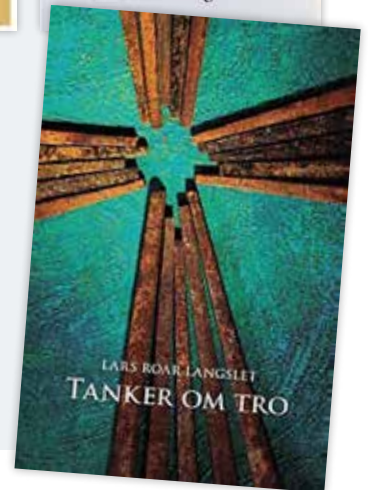
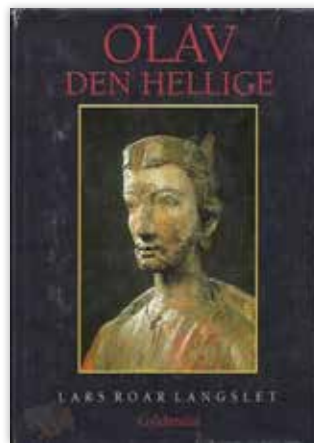
Men forfatterskapet omfatter også mange artikler og flere bøker som eksplisitt behandler katolsk tro og tenkning, slik som *Kirken i dialog* (1968), *Enhhet og mangfold* (1969), *Olav den hellige* (1995). Sammen med Knut Ødegård utga han *Olav den hellige. Spor etter helgenkongen* (2011). Mest personlig, og med tydelig religiøs tematikk, er *På din Kirkes tro* (2001) og *Tanker om tro* (2013). Mye av hans engasjement oppsummeres i essaysamlingen han utga bare få måneder før sin død, *Søkelys* (2015).

TROEN SOM FELLESSKAP

Et tema han ofte vendte tilbake til, var kristentroen som et kultisk fellesskap. Han påpekte at når

«Et tema han ofte vendte tilbake til, var kristentroen som et kultisk fellesskap. Han påpekte at når religiøs tro i våre dager er blitt en privatsak, er dette et relativt nytt fenomen.»

FORFATTERSKAPET

Lars Roar Langslet skrev over 30 bøker og skrifter, bl.a. biografier over Ludvig Holberg, Sigurd Ibsen (dikterens sønn), Christian IV, Christian Frederik, Olav V og politikeren John Lyng. Noen av hans bøker handlet spesifikt om katolsk tro og praksis, slik som *Olav den Hellige*, *Tanker om tro*, *På min kirkes tro*.

I *Når fuglen letter* skrev han bl.a. om kunstens forhold til det religiøse.

religiøs tro i våre dager er blitt en privatsak, er det et relativt nytt fenomen. Det har hos oss røtter i pietistiske vekkelse, i den danske filosofen Søren Kierkegaards forkynnelse av at troens base er «hin enkelte», og i den politiske liberalismen – alt sammen 1800-tallsfenomener.

I den kristendom vi møter i evangeliene, hos apostlene, hos kirkefedrene, ser Langslet noe annet: å være kristen er å være innpodet i et stort fellesskap som kirken kaller «de helliges samfunn». Det omfatter både levende og døde i utallige slektsledd bakover. Troen er ikke bare individets bekjennelse i lønnskammeret, den er primært Kirkens tro, slår Langslet fast. Dette er bakgrunnen for den katolske læren om helgenene, skriver han. Den sprang ut av troen på at hele Guds folk, Kirken, utgjør et fellesskap. Det er oldkirkelig tro at martyrene, helgene som er hos Gud, ber for verden og for de troende. Og de troende kan be om deres forbønn:

«Livet som kristen er ikke det ensomme og angstfylte forholdet mellom «hin enkelte» og den allmektige Herre, men et hellig samfunn med Gud og medmennesker, de levende som de døde – i Kirken. Den er alle troendes felles hjem, der de svake lemmene får hjelp av de sterke, også gjennom forbønnens solidaritet.»

Da han i moden alder ble alvorlig syk, opplevde han at når hans egen tro var for svak, trodde Kirken på hans vegne og ba på hans vegne i et utvekslingens fellesskap: «Man kan spørre om hvor

solidaritetstanken ble av i samfunnet forøvrig, men i Kirken, rett forstått, lever den. Uten en slik solidaritet er der ingen kirke», sa han i et intervju.

BREDT ENGASJEMENT

Langslet ble personlig engasjert i kampsaker som abortloven, Kirkens syn på homofili, Nasjonalgalleriets fremtid, den katolske medlemsregistreringen, reisingen av en Christian Frederik-statue foran Stortinget. Han påtok seg en rekke private og offentlige oppgaver, blant dem å være preses i Det Norske Akademi for Språk og litteratur og leder for Nasjonalkomiteen for Ibsensatsingen frem mot hundreårs-markeringen av dikterens død i 2006. Det året ble han kreftsyk og ble operert. Han kom seg etter operasjonen og fikk ti gode og aktive år før han igjen ble syk.

Langslet døde 18. januar 2016. Rekvieemessen med biskop Eidsvig og mange av hans prestevenner rundt alteret, fant sted i St. Olav katolske domkirke. I sin minnetale sa biskop Bernt at politikeren, idéhistorikeren, historikeren, forfatteren, riksmålsmannen, kulturpersonligheten og vennen Lars Roar var en trofast katolikk som helt siden han kom til en bevisst tro, har gitt Gud hva Guds er, i et liv som kristen og ved en stor innsats for Kirken. Han så sitt liv som veien til Gud.

Til slutt sang den fullsatte domkirken Lars Roar Langslets egen salme, «En gang skal mørket vike og lyset velle frem». Det var hovedperspektivet han hadde levd under. •

Status for Den synodale prosessen

Bispesynodens 16. ordinære generalforsamling, også kjent som første sesjon av Synoden om synodalitet, ble avsluttet 29. oktober 2023.

TEKST: ØYVIND JOHANNES VARDENÆR EVENSTAD

En gruppe på 363 stemmeberettigede personer, som inkluderer både geistlige og legfolk, kom sammen i Vatikanet for å diskutere den synodale prosessen som hundretusenvis har deltatt i gjennom bispedømmer over hele verden – også i Norge.

Som den synodale prosessen («Den synodale vei») i sin helhet var det tre temaer for denne sesjonen: fellesskap, deltagelse og misjon. Etter fire uker med samtaler og bønn, inkludert bruk av metoden «samtale i Ånden» for å snakke om kontroversielle saker på en nedtonet måte, hadde deltagerne jobbet seg gjennom alle temaene. Det var hemmelig hvem som sa hva, men daglige pressebriefinger i Vatikanet gjorde det mulig for deltagere å uttale seg om sine egne opplevelser.

Blant dem som uttalte seg til media er mgr. Czeslaw Kozon, som er biskop av København i Danmark og president for Den nordiske bispekonferanse. Han sier til britiske The Tablet at han først var skeptisk til den synodale prosessen, men at han ble positivt overrasket og imponert over at deltagerne klarte å snakke sammen om kontroversielle saker på en måte som ikke var aggressiv.

Til sist er det opp til paven å bestemme i disse sakene, sier biskopen, og han er ikke bekymret for det som kommer. Han påpeker også at menighetsråd og bispedømmeråd har vært vanlig i de nordiske landene lenge, og at folk i Kirken ser det som naturlig å lytte til ulike synspunkter før man tar beslutninger.

– Det er klart at prester har en vesentlig rolle i Kirken, og i noen tilfeller har de det siste ordet, men det betyr ikke at man ikke kan inkludere legfolk i beslutningsprosesser, slår han fast.

DEN SYNODALE PROSESSEN I NORGE

Pastoralrådet i Oslo katolske bispedømme brukte mye tid på den synodale prosessen under sitt høstmøte på Mariaholm fra 20. til 22. oktober 2023. Rådet, som inkluderer både legfolk og geistlige, har som oppgave å gi råd til biskopen for å forbedre det pastorale arbeidet i bispedømmet. Medlemmene møttes for å diskutere utfordringer og fremtidsperspektiver, og drøftet forslag fra menighetene om bedre deltagelse fra Kirkens medlemmer.

Rådsleder Ane Ugland Albæk betonte behovet for bedre fungerende menighetsråd og pekte på utfordringer med manglende opplæring og informasjon om rådenes oppgaver. Hun setter pris på biskop Bernt Eidsvigs støtte til å utarbeide nye vedtekter for menighetsrådene. Albæk understreket også viktigheten av godt samarbeid mellom geistlige og legfolk, spesielt utenfor messen.

– Vi var enstemmige i at vi trenger en presisering av hva som er menighetsrådets arbeidsoppgaver og hvordan arbeidet skal foregå. Dette for å informere både menighetsmedlemmer og geistlige, sier hun.

Etter å ha jobbet med temaet «deltagelse», blir «misjon» det neste temaet i den synodale prosessen for pastoralrådet. Ved å samle inn forslag om hvordan alle troende kan bidra til å forkynne evangeliet, kan man virkeliggjøre et aspekt av det som menes med synodalitet.

– Alle menigheter og organisasjoner i OKB

20. OKTOBER 2023:
Pave Frans deltar under bispesynoden Foto: NTB/Reuters, Remo Casilli

har fått tilsendt spørsmålene om misjon med oppfordring om å bidra. Vi håper mange sender inn sine svar til Pastoralrådets arbeidsutvalg, sier Ugland Albæk.

Den synodale prosessen fortsetter også i resten av landet. Fra 1. oktober 2023 er pater Ole Martin Stamnestrø utnevnt til biskopelig vikar for synodalitet i Trondheim stift. En av hans oppgaver er å lansere et pastoralråd for stiftet.

VIL INKLUDERE HELE GUDS FOLK

Deltagerne på generalforsamlingen samarbeidet om å skrive både et kort brev til Guds folk og en lengre synteserapport med tittelen «En synodal kirke i misjon», som ble publisert på Vatikanets synodeside (www.synod.va). I brevet takker de for opplevelsene sine, gir detaljer om arbeidet de har gjort og uttrykker et håp om at alle troende i tiden fremover vil få mulighet til å «delta konkret i det dynamiske misjonsfellesskapet som ligger i ordet 'synode'».

Brevet oppfordrer til en utadrettet og misjonerende kirke i evangeliets tjeneste: «Kirkens kall er å forkynne evangeliet, ikke ved å fokusere

på seg selv, men ved å sette seg i tjeneste for den uendelige kjærligheten som Gud elsket verden med (jf. Joh 3,16).»

Det understreker også at Kirken må lytte til alle som lider på ulike måter og være villig til å omvende seg: «Fremfor alt har Kirken i vår tid en plikt til å lytte, i omvendelsens ånd, til dem som har vært ofre for overgrep begått av medlemmer av Kirkens kropp, og forplikte seg konkret og strukturelt til å sørge for at dette ikke gjentar seg.»

Synteserapporten, som ble overlevert pave Frans til vurdering, sammenfatter de forskjellige og til dels motstridende synspunktene til deltagerne. Den er 40 sider lang og inkluderer et etterord som handler om å fortsette på reisen. Dermed ser den fremover til Bispesynodens neste samling i oktober 2024.

Målet med den synodale prosessen er å implementere Det annet vatikankonsils lære om Kirken, slik at bidrag og innspill fra hele Guds folk blir lyttet til og verdsatt. I de kommende månedene vil bispekonferansene i de ulike landene spille en viktig rolle i å utvikle den videre. •

SAMLET: Et møte under bispesynoden i Paul VI-salen i Vatikanet, 9. oktober 2023. Foto: NTB/Reuters, Guglielmo Mangiapane

«Vi var enstemmige i at vi trenger en presisering av hva som er menighetsrådets arbeidsoppgaver og hvordan arbeidet skal foregå.»

EL GRECO: «BEBUDELSEN»

Et bilde som forkynner inkarnasjonens mysterium

El Greco var maler og mystiker. Han er himmelvendt, intens, og inderlig, og samtidig underlig moderne. Hans særegne visuelle språk berører fremdeles, både estetisk og åndelig, mer enn 400 år etter hans død. Kunsthistorien regner ham blant de største, og for den troende er El Grecos malerier som vinduer inn i de himmelske mysterier.

TEKST: THERESE SJØVOLL

Domenikos Theotokopoulos (1541–1614), kjent som El Greco («grekeren» på spansk), ble født på Kreta i dagens Hellas. På Kreta gikk han i lære som ikonmaler i den bysantinske tradisjonen og deretter reiste han til Venezia hvor han ble påvirket av det italienske renessansemaleriet og de venetianske malernes fargebruk. El Greco fortsatte videre til Roma der Michelangelos posthume innflytelse fremdeles dominerte. Tilslutt flyttet han til Toledo i Spania, der han bodde og arbeidet i nærmere førti år. I dag regnes El Greco blant Spanias største malere.

MANIERISME

Kunsthistorisk knyttes El Greco til manierismen, som etterfulgte høyrenessansen, og varte fra ca. 1520–1590/1600. Den italienske manierismen var et uttrykk for samtidens nese-gruse beundring for Michelangelos fresker i det sixtinske kapell. Michelangelos fokus på flaten og lek med perspektiv, de sterke og

«Figurene er uttrukne og proporsjonene urealistiske. Maria strekkes mot himmelen, og Gabriel svever på en sky, nærmest vektløs, med oppdrift i vingene.»

urealistiske fargene, samt hans muskuløse og vridde figurer i unaturlige posisjoner ble kimen til en ny retning: en «maniert» stil kjennetegnet av det kunstferdige, fordreide, og overdrevent elegante.

MYSTIKK

Arven fra den bysantinske tradisjonen og impulsene fra italiensk maleri skulle i Toledo utvikles til en sterkt personlig stil. I Toledo ble El Greco påvirket av den spanske katolske reformasjonen, og spanske religiøse mystikere som St. Ignatius av Loyola (1491–1556), St. Teresa av Avila (1515–1582), og St. Johannes av Korset (1542–1591). I Toledo visualiserte El Greco en religiøs inderlighet som ofte blir sammenlignet med den religiøse poesien til St. Teresa og St. Johannes. Flere kunsthistorikere har underspilt forbindelsen til spansk mystisk religiøsitet, men El Grecos verker er i seg selv vitnesbyrd om en intens og lidenskapelig tro.

INNFLYTELSE

El Grecos dypt personlige og særegne stil gjorde at han fikk lite gjennomslag i sin samtid og han dannet ingen skole. Det skulle ta noen hundre år før han ble gjenoppdaget, men han fikk en betydelig innflytelse på det 20. århundrets ▶

kunst. Picasso, samt de ekspresjonistiske malerne, var særlig opptatt av El Greco.

BEBUDELSEN

El Grecos *Bebudelsen* (1597–1600) er stort: hele 315x 174 cm. Opprinnelig var det del av en altertavle med scener fra Kristi liv som var malt for Colegio de la Encarnación i Madrid, bygget som skole for augustiner-erimittene. Bygningen huser i dag Senatet i Madrid, og maleriene befinner seg i Pradomuseet.

Bebudelsen er en velkjent scene i kristen kunst, hentet fra Lukasevangeliet (Luk. 1:26-38), der erkeengelen Gabriel kommer med bud til Jomfru Maria at hun skal føde Guds sønn. *Bebudelsen* hang rett over alteret i kirken tilknyttet skolen viet «la Encarnación» – inkarnasjonen. El Grecos *Bebudelse* forkynte inkarnasjonens mysterium: Guds Ords unnfangelse da Den Hellige Ånd kom over Maria og den høyestes kraft overskygget henne (Luk. 1: 34).

EVIG JOMFRU

Maria står ved lesepulten i det Gabriel kommer med sitt budskap. Ved hennes føtter er en kurv med sytøy; en henvisning til Jakobs protoevangelium som skildrer Marias fødsel og oppvekst. Som ung pike tjente Maria i templet og der fikk hun i oppdrag å veve og sy tempelforhenget, som siden revnet da Jesus utåndet (Mark. 15: 38).

SELVPORTRETT:
Portrett av en gammel mann, El Greco, 1595–1560. Maleriet blir ansett for å være et selvportrett.

«I Toledo visualiserte El Greco en religiøs inderlighet som ofte blir sammenlignet med den religiøse poesien til St. Teresa og St. Johannes.»

Bak kurven står den brennende busken Moses så på Sinai-fjellet da Gud talte til ham (2. Mos. 3,2). Busken ble ikke fortært av flammene, lik Maria hvis evige jomfruelighet aldri ble fortært; hverken før, under, eller etter unnfangelsen.

KRAFT OG ENERGI

Bildet har en voldsom bevegelse og fart. Komposisjonen er dynamisk og energisk, og samtidig strukturert. Underliggende geometri forankrer og knytter figurene sammen. Himmelen med englekoret i toppen og den brennende busken i bunn danner en ellipse (en uttrukket sirkel). Videre utgjør Maria og Gabriel en dråpeform mens englekoret utgjør en omvendt dråpe, som om hver figurgruppe i hver sin ende var satt inn i et timeglass (eller et oppreist uendelighetssymbol – en *lemniskate*). Der «dråpene» møtes, i komposisjonens midte, er Den Hellige Ånd symbolisert ved en due.

Figurene er uttrukne og proporsjonene urealistiske. Maria strekkes mot himmelen, og Gabriel svever på en sky, nærmest vektløs, med oppdrift i vingene. Himmelen åpner seg i det Den Hellige Ånd bryter gjennom skylaget i form av en strålende due. Den Hellige Ånd overskygger Maria og fyller hele bildet med overjordisk lys, mens englekoret jublende isstemmer med sang og spill. Som om hele bildet bruser av glede og Den Hellige Ånds kraft. •

Den gjeveste av alle litteraturpriser

Det var på tide. Endelig fikk Jon Fosse Nobelprisen. At han er en trosfelle, gjør ikke gleden og stoltheten mindre for oss katolikker. Han ble tatt opp av pater Arne Fjeld i Kirkens fulle fellesskap i 2013. Det skjedde i St. Dominikus klosterkirke i Oslo. Fadder var vennen Lars Roar Langslet, som hadde konvertert samme sted 50 år før.

Jon Fosse er så annerledes at mange nok ble litt forvirret da de leste ham første gang. Men det forandret seg for flere og flere, både her hjemme og i utlandet. De oppdaget en fin lyriker, en medrivende romanforfatter og en sikker dramatiker med et umiskjennelig særpreg. Han er blitt vår største og mest spilte dramatiker etter Ibsen.

Ordet, replikkene og språkets rytme og musikalitet står sentralt hos ham – i samspill med stillheten. Det usagte. Det uutsigelige.

Blant tenkere den filosofikyndige forfatteren fordypet seg i, var dominikanerbroderen Meister Eckhart (1260–1327) og kardinalen Nicolaus Cusanus (1401–1464), begge filosofer som brøytet nye veier i kristen tenkning. Mange har grunn til å feire denne tildelingen: Strandebarm, målfolket, norsk litteratur.

Vi katolikker slutter oss til, med pave Frans i spissen! •

Et utdrag fra Jon Fosses «Septologien» innleder St. Olavs julesider.

JON FOSSE:

Asles jule- evangelium

....ja det einaste som gjer jula leveleg er å tenkja på at ein ung mann og ei ung jente er kjærastar, ja, ja litt som Ales og eg ein gong var, ja berre det at vi aldri fekk barn, det ville seg ikkje slik, nei eg må ikkje tenkja på Ales, tenkjer eg, det gjer for vondt, eg vil heller tenkja på at ei ung kvinne er med barn og sjølv om ho skal ha barn med ein annan mann så vil ein ung mann vera kjærast med henne, dei to er åleine i verda, og han, den unge mannen, tenkjer at han er så glad i den unge kvinna at sjølv om han ikkje er far til barnet ho ber på så må han hjelpa henne, dei må finna ein stad der ho kan føda, tenkjer den unge mannen og så går dei av garde dei to, den unge mannen og den unge kvinna, for å finna ein stad og nokon som kan hjelpa til, men medan dei går byrjar det å riva og å slita i kroppen til den unge kvinna og då dei er ved ein gard går dei dit og bankar på, men ingen lét opp, så anten er ingen heime eller så vil ingen lata opp for dei, men huset er mørkt så mest truleg er det ingen i huset, og så går dei inn i lòa, og det står nokre kyr på bås der, og i ein binge går nokre sauer, og det er vel varmen frå dyra som gjer at det ikkje er så kaldt inne i lòa som utanfor og så legg den unge jenta seg ned i turrhøyet og der føder ho eit barn og ho seier at ein engel sa til henne at ho skulle føda ein gut, så det er nok eit gutebarn ho har født, seier ho og ho seier at engelen sa at ho ikkje skulle vera redd, for Gud var med henne og den unge mannen ser at det kjem som eit lys frå barnet, eit uskjøneleg vakkert lys, og så tek den unge kvinna fram det eine brystet sitt og så gjev ho barnet puppen og så tagnar guten, og han syg, han syg, tenkjer den unge mannen, og alt er som ikkje til å tru, for det lyser så forunderleg frå barnet som ligg der ved brystet til den unge kvinna, og så ser ho opp mot den unge mannen og ho smiler til han og den unge mannen tenkjer at dette, dette lyset, nei det kan han ikkje skjøna, for det lyser frå barnet der i mørkret, der i den mørke lòa, nei dette er ikkje til å skjøna, tenkjer han, og så går han ut, for endå om det er kaldt på denne tid av året så er han sveitt vorten, og så står han der i vinden, i den kjølande vinden, og han lét den kjølande lufta stryka andletet sitt og han ser opp og han ser ei stjerne lysa klårt, ja så mykje sterkare og klårare enn alle andre stjerner lyser stjerna, og ho lyser ned rett imot lòa, og lyset frå stjerna er heilt likt lyset som kjem frå barnet, tenkjer han, og han ser stjerna senda ein stråle av lys rakt inn i lòa, ei så tydeleg strime av lys, og det er nett det same lyset som kom frå barnet som kjem frå stjerna, nei dette er ikkje

til å skjøna, tenkjer den unge mannen og han står der og ser på strålen av lys, han fylgjer strima av sterkt klårt lys med augo frå stjerna og nedover himmelen og så til ho går rett inn i løa, nei dette er ikkje til å skjøna, tenkjer han og no må han snart gå inn att og hjelpa den unge kvinna, tenkjer han og så lydest steg og så ser han tre underlege menn, tre menn han aldri før har sett, tre menn som ikkje liknar på nokon mann han før har sett koma gåande, langhåra er dei, og langt skjegg det har dei, og i uflidde klede med mange fargar kjem dei gåande imot han og han ser at dei har hendene fulle med teppe og klede og mat og smykke og vin og han veit ikkje kva dei ikkje ber med seg og då dei ser den unge mannen seier dei at dei kvar natt sit og ser på stjernene og prøver å tyda kva meining stjernene kan ha, og i natt då såg dei noko dei aldri før hadde sett, og noko dei aldri kom til å sjå om att, dei såg ei stjerne byrja å lysa så mykje sterkare og klårare enn dei andre og så såg dei ei strime av lys koma frå stjerna, og det var som eit uskjøneleg lys, det var vakkert og varmt og det var til å sjå på og til å forsvinna inn i, seier dei, og strima av lys peikte mot ein stad, og då visste dei, sa dei, at det lyset tydde at Gud no hadde sendt Menneskesonen til jord, det var dei sikre på, no hadde det skjedd, og så fylgde dei berre lyset frå stjerna og gjekk av garde og så kom dei som på unders vis til staden stjerna lyste imot, og no står dei der, utanfor løa, og lyset frå stjerna det lyser beint inn i løa, seier dei og no vil dei gje gåver til barnet som nyst er født, seier dei og eg tenkjer at det er dette lyset, ja nettopp dette lyset, ja det er dette lyset eg tenkjer på for å halda julaftan ut...

Fra Jon Fosse: *Det andre namnet. Septologien I-II* (Samlaget 2019).
Med forfatterens velvillige tillatelse.

Jon Fosses «Septologien» kom ut som tre bøker i 2019, 2020 og 2021. I denne romanserien, som mange regner som Fosses hovedverk, møter vi den aldrende kunstmaleren Asle som bor et sted nord for Bjørgvin. Hvert år før jul samler han bildene sine til en utstilling. Han er enkemann og lever i sorgen og savnet etter kona Ales. Romanen fremstår som en indre monolog uten punktum.

JUL I ARKTIS:

«Pater, driver du med judo?»»

Bak fjellene, over havet, bortenfor polarsirkelen, på 79,39 grader nordlig bredde i Nord-Norge ligger byen Hammerfest.

TEKST: BARBARA GASIOR-CHRZAN

Det er den nordligste byen i verden, med omtrent 8.000 innbyggere. Disse er i hovedsak norske samer og utlendinger fra krigsherjede land i regi av FNs høykommissær for flyktninger.

NORDLIGSTE SOGN

Finnmark i seg selv er større enn Danmark med tanke på areal. Hammerfest er også det nordligste katolske sogn i verden med omtrent 90 katolikker i og rundt byen. Det er rundt 200 av dem i hele Finnmark. Det er 400 kilometer reisevei for katolikker som bor ytterst i fylket og til Hammerfest, hvor vår polske prest, pater Wojciech Egiert, har gjort tjeneste i 23 år.

Under andre verdenskrig ble denne regionen okkupert av tyskerne. De trakk seg tilbake under press fra Den røde armé, og etterlot seg svidd jord og fire brente kirker. Den katolske kirken her er viet erkeengelen St. Mikael. Kirken ble gjenoppbygd av tyskerne på 1950-tallet.

POLARNATTEN KOMMER

Den dominerende religionen i dette området er protestantisme med en variant av læstadianisme. Det eksisterer fortsatt en tro på skogs- og underjordiske ånder. Sjamaner har en etablert posisjon her, på nivå med leger.

Den 19. november synker solen under horisonten og dagslyset svinner raskt. Polarnatten kommer. Bare i én time, når himmelen er klar, er det et sterkt lysskjær i sør. Arktis blir stille og bremser ned.

Advent begynner snart og ventetiden på julen. Alle er da opptatt med å kjøpe gaver og samle inn matvarer for å tilberede tradisjonelle juleretter. I begynnelsen av adventstiden bakes krydderkaker som oppbevares i lukkede krukker i påvente av julaften. Røde, avtrappede lysestaker settes i vinduene og lysende stjerner henges opp.

BØNN OM FRED

I tradisjonelle kristne hjem, på søndager, leser faren ofte et fragment av Bibelen. Noen andre i familien tenner et

av de fire lysene, og uttrykker intensjoner, for eksempel for verdensfred. Før middag ber alle som sitter rundt bordet en høy bønn:

Å du som metter liten fugl, velsigne vår mat og Gud. Amen.

Advent handler også om juletrær. Og selv om de ikke vokser naturlig på offentlige steder, på arbeidsplasser og i private hjem, er de plassert til pynt og dekorert med fargerike lys. Små nisser sitter under juletrærne.

JULEKRYBBE

I St. Mikael kirke i Hammerfest setter sogneprest Mieczyslaw Wiebskowski sammen en julekrybbe med figurer han har tatt med fra Polen.

Kirken er ren og vakkert dekorert med engler, stjerner og rikelig opplyst. Lille julaften, før midnatt, rydder sognepresten snø fra inngangen til kirken med en stor plastskuffe. Snøen faller fortsatt og har allerede nådd 160 cm høyde. De som kommer inn, rister av seg et tykt lag med snø fra frakkene. Det er minus 16 grader ute. Strøm av utåndet damp stiger opp fra munnen og nesen, legger seg og fryser på øyenbrynene og haken.

Kirken er behagelig varm. 12 personer kom, noen er protestanter. Klokken på kirketårnet slår midnatt. Organisten inntonerer sangen: «Å kom alle kristne, troende, syng

«Himmelen klarner opp, og gir plass til et ekstraordinært skue av vinkende sølv, akvamarin, rosa, syrin og fiolett nordlys. Da kan du høre milde, knitrende lyder.»

lovsang ... Kom, alle kristne, troende, syng lovsangen...» Midnattsmessen varer en time og avsluttes med den høytidelige salmen «Deilig er jorden, prektig er Guds himmel.» Under midnattsmessen falt det en halv meter snø, og stien måtte ryddes igjen slik at folk kunne forlate kirken.

STJERNENE BLINKER

Himmelen klarner opp, og gir plass til et ekstraordinært skue av vinkende sølv, akvamarin, rosa, syrin og fiolett nordlys. Da kan du høre milde, knitrende lyder. Det er kosmos som knytter seg sterkere til jorden. Det er ingen Betlehemsstjerne på himmelen, men det er nok av mindre stjerner som blinker.

Deltakerne i midnattsmessen vender tilbake til hjemmene sine. Pater Wojciech blir alene og stenger kirken. 1. juledag på ettermiddagen skal han til Havøysund, 16 mil unna Hammerfest. To polske katolske familier bor der. I bilen har han sovepose, spade, teppe, kjeks, lommelykt og skolesekk. Om nødvendig vil han bruke snø i stedet for vann.

Pater Wojciech hører på lokalradioen og venter på nyhetene når snøplogen kommer og man kan sette i gang. Biler oppstilt i en kolonne følger en snøplog som rydder

seg gjennom 170 cm høy snø. Det er mørkt rundt bilene, og kun plogens frontlykter viser kanten av veien. Kolonnen av kjøretøy beveger seg sakte. Veien er svært glatt, og det er sidevind. Ingen drar på reise uten en viktig grunn. Etter fem timers kjøring kommer lysene til Havøysund frem.

PREST I NORD: Wojciech Egiert, ansvarlig prest for St. Josef kapelldistrikt og bosatt i Alta.

FAMILIEBESØK

I et hjem venter ni personer på pater Wojciech. Barna ser nysgjerrig på den liturgiske bekledningen hans. En femåring spør: «Pater, driver du med judo?»

Etter en liten rast begynner Den hellige messe. Deltakerne synger «Et barn er født i Betlehem». Pater Wojciech skal overnatte her. Neste morgen, hvis forholdene tillater det, drar han videre til en tamilsk familie 200 kilometer unna. Så videre til de neste menighetsmedlemmer. Lufttemperaturen der når - 45 grader. Meget farlig hvis bilen går i stykker.

Etter en uke på reise, returnerer pater Wojciech til Hammerfest. Da vil lysstrålen i horisonten ved middagstid være litt større. Fullmånen vil lyse opp den snødekte ørkenen i Finnmark.

Gud ble født i Arktis! •

Jesu julehjerte

Julehjertet – en oppfinnelse fra 1800 ? Langt ifra.
Det nevnes allerede i Det nye testamentet!

TEKST: PATER MICHAEL JENSEN, OSB

Pek på ett enkelt objekt som kan brukes som symbol på «norsk jul». Hva ville du svart? Mange ville nok velge vårt klassiske julehjerte, flettet sammen ofte av rødt og hvitt papir, slik det henger på de fleste norske juletrær. Men hva skjuler seg egentlig bak denne julepynten? Hjertet er naturligvis et symbol på kjærlighet. Men hvilken kjærlighet dreier det seg om? Betyr det bare at vi skal være glad i hverandre, så vi kan hygge oss sammen i julen?

NEI. JULEHJERTETS OPPRINNELSE strekker seg helt tilbake til Jesus selv: «Kom til meg, alle dere som sliter og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile. Ta mitt åk på dere og lær av meg, for jeg er mild og ydmyk av hjerte, så skal dere finne hvile for deres sjeler». (Matt.11, 28-29). Til alle tider har de kristne forstått Jesu hjerte som et symbol på Guds Sønnns menneskelige kjærlighet. Det fascinerer, tiltrekker og oppflammer vår kjærlighet.

DET ER ISÆR FRA 1600-TALLET av at bønnen til Jesu hjerte er blitt populær. Jesus åpenbarte seg i 1670-årene for en ung ordenssøster i Frankrike, Margrete Marie Alacoque, og ga henne oppgaven å innstifte en fest til ære for Jesu Hjerte. Han viste seg for henne og sa: – *Se dette hjerte, som har elsket menneskene så høyt at det ikke har skånet seg selv, men har gitt seg fullkomment hen, for å vitne om sin kjærlighet.* Hun utførte oppgaven og i 1856 føyet pave Pius IX Jesu Hjertefest inn i Kirkens kalender. Den feires tredje fredag etter pinse.

ER DENNE FORM FOR FROMHET for følelsesladet? Absolutt ikke. Prøv bare å kaste et blikk på Jesu Hjertelitaniet, som blev forfattet av teologer som hadde forbindelse med den hellige Margrete Marie. Det har teologisk tyngde, for det tar sitt utgangspunkt i den bibelske språkbruk, hvor hjertet har en bredere symbolikk enn på norsk. Det bibelske hjerte er ikke bare et hjemsted for følelser, men også for ideer, erindringer, prosjekter, ja, for hele menneskets indre, åndelige liv. Fra Guds Sønnns menneskelige hjerte utstråler energi og styrke.

DET BEKREFTER DEN HELLIGE Paul VI i en forbausende setning: «I Jesu hjerte finner vi opprinnelsen og grunnlaget for selve den hellige liturgi, for ifølge litaniet er dette hjertet *Guds hellige tempel*, og derfra stiger sonofferet opp til Faderen som frelser fullt og helt dem som kommer til Gud ved ham». Ja, Jesu hjerte er nærmest det *fysiske* sted hvor pakten mellom Gud og mennesker blir

virkeliggjort. Denne pakt tar vi del i gjennom liturgien, og spesielt den hellige messe: *Dette er mitt blods kalk, den nye og evige pakts blod.* Og kun hvis vi trer inn i denne pakt, kun hvis vi tar bolig i Jesu hjerte, kan vi motta fruktene av hans offer: forløsning, fred og frelse.

LITANIET HAR 33 PÅKALLELSER – én for hvert år Jesus levde på jorden – et symbol på at Jesus levde hele sitt jordiske liv i kjærlighet til oss: allerede i krybben banket hans lille barnehjerte for hver enkelt av oss! Jesusbarnet er nemlig Guds julegave til menneskeheten: «Ja, så høyt elsket Gud verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv». (Joh.3,16). Dette er opprinnelsen til en strøm av gaver, for Jesus gir også seg selv i gave: «Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene, og gi sitt liv som løsepenge for mange» (Matt.20,28). Jesu gave virker så effektivt, fordi han både er Gud og menneske: *Jesu Hjerte, der guddommens fylde bor*, ber vi i litaniet. Ja, den guddommelige og den menneskelige natur er på forunderlig vis flettet sammen i Jesu julehjerte!

OG LIKESOM et skikkelig norsk julehjerte kan være fylt av godter, har Gud Fader også fylt sin Sønnns hjerte til randen: *Jesu Hjerte, all godhets og kjærlighets fylde, all visdoms og kunnskaps bolig*, sier litaniet. Ja, gavestrømmen renner fra Faderen til Sønnen, og videre til oss. Og denne strøm må ikke stanses: når vi mottar Guds «godter» gjennom Jesus, er det naturligvis til vårt eget beste, men også for at vi skal dele dem med vår neste. Jesu hjerte er *kjærlighetens glødende arnested* – det er vi som skal holde gløden levende, og bringe varmen videre! Jesu hjerte er *kilde til all trøst* – det er oss som skal gi nytt mot til dem som kommer og gråter i våre armer!

VI KOMMER til konklusjon. Den er kanskje for vovet? Men hvis vi vil endre noe i verden, må vi være dristige og ambisiøse. Vi må ha et ideal. Hør bare. Litaniet inneholder denne korte bønne: *Jesus, saktmodig og ydmyk av hjerte – omskap vårt hjerte etter ditt hjerte.* Med andre ord: alle de vakre beskrivelser av Jesu hjerte bør også gjelde vårt hjerte ...

NÅR DU FLETTET det røde og hvite papiret sammen, fletter du samtidig ditt hjerte sammen med Jesu hjerte. Når du deretter henger det opp på treet, blir det en innbydelse til alle som betrakter det: *Kom til meg, så vil jeg gi dere hvile, for takket være min forening med Jesus, er også jeg saktmodig og ydmyk av hjertet.* •

NAVN: Marianne Vedeler
YRKE: Professor i arkeologi ved
Kunsthistorisk museum i Oslo
ALDER: 57

KORTREIST OG SESONGBASERT

I høst utga Spartacus forlag professor Marianne Vedelers spennende bok om hva våre katolske forgjengere spiste, «Middelalderens kjøkken. Oppskrifter og historiene bak dem». Men hvordan kommer man på ideen til en slik bok?

TEKST: HANS ROSSINÉ

Boka ble «født» av forskningsprosjektet FOODIMPACT, om fremveksten av en ny matkultur i middelalderbyene. Der undersøker vi både gjenstander som er funnet i middelalderbyen Oslo, som kopper og kar, gryter og baksterekskaper, så vel som gamle matrester, dyrebein og planterester. Alt dette forsøker vi å se i sammenheng med skriftlige kilder fra middelalderen, forteller Marianne Vedeler.

– Den katolske middelalderen i Norge strekker seg over 500 år, fra begynnelsen av 1000-tallet til innpå 1500-tallet. Er det mulig å si noe felles om kjøkkenet i perioden?

– Middelalderen er lang, og man kan saktens spørre seg om det er mulig å snakke om en felles matkultur gjennom så lang tid. De første ordentlige byene vokser frem ved middelalderens begynnelse. Vi får vår egen myntenhet, et organisert handelsvesen vokser frem, og jordbruket endrer seg. Det er klart at matkikkene også forandret seg.

Ta for eksempel de importerte krydderne. Fra å være supereksklusive statusmarkører som kongen kunne smykke seg med på 1100-tallet, blir de utover middelalderen stadig mer tilgjengelige. Ved middelalderens slutt er krydderne ikke lenger like stas, og spisskummen, safran og kardemomme forsvinner langsomt fra tidens matmote. Likevel

har middelalder-maten noen felles trekk som jeg forsøker å vise i denne boka.

– Var det stor forskjell på hva biskopen spiste og bonden eller smeden?

– Ja, mat var også status. Det var nok en lang vei fra biskopens festbord til dem som hadde lite. Hos biskopen var det nok mer vanlig med eksotisk krydder, hønsekjøtt og dyrt hvete-mel. Men når det var fest, kunne man kanskje også av og til kjenne den deilige duften av Østens krydder i for eksempel skomakerkvarteret. Og det ble mer vanlig utover i middelalderen. Det var pepper og kanel, spisskummen og kardemomme. Inne i stua til vanlige ▶

«Vi vet med sikkerhet at de drakk øl. Det var nemlig påbudt ved lov å brygge øl til jul.»

folk ble det stekt flate brød på en steinhelle. Det var stort sett bygg og havre å få tak i, det samme som i grøtgryta. Men av og til kunne de gå til en bakstekjerring og kjøpe nystekte rug- og hvetebrød som svulmet av surdeig. Etter hvert som de tyske kjøpmennene stadig oftere hadde med seg rugmel fra utlandet, ble hevede brød fra bakeren et vanligere syn i byen.

– Hvordan ville dagens kostholdsråd slått ut på middelaldermaten?

– Kjøkkenet i middelalderen er på mange måter et fremmed sted, et langt stykke unna dagens rene og prosesserte matstell. Likevel er det flere ting ved denne måten å lage mat på som slår an en moderne tone. Det middelalderske kjøkkenet bærer i seg noen nøkler til det mange i dag tenker på som et sunt og bærekraftig kosthold. Her snakker vi kortreiste matvarer og sesongbaserte produkter. Konserveringsmetoder som fermentering av fisk og langsom surdeigsheving gjør godt for kropp og tarmflora. Dessuten spiste de antakelig kjøtt mest til fest.

– Hva spiste man på julaften i middelalderen, da jo alle her i landet var katolikker?

– Vi vet ikke om de hadde en spesiell rett som ble servert den kvelden, men vi vet med sikkerhet at de drakk øl. Det var nemlig påbudt ved lov å brygge øl til jul. Å brygge øl av god kvalitet var et spørsmål om ære. Selve bryggeprosessen var et felles prosjekt hvor folk gikk sammen til et såkalt sambæringsgilde. Minst tre naboer skulle det være, og minst to ganger i året skulle det skje. De første øltønnene av årets brygg ble signet med takk til Kristus og den hellige Maria. Dette måtte gjøres før allehelgensdagen, ifølge loven. En ny ladning med

«For mange er det overraskende at de importerte druer til Norge i middelalderen og at de dyrket og brukte hvitløk. Sausen er basert på en norrøn oppskrift fra rundt år 1300. Det synes jeg er gøy.»

ferdig brygg skulle signes for godt år og fred på julenatten. Den som sluntret unna fellesskapet, måtte etter loven betale bot til biskopen.

– Hvilken middelalder-rett anbefaler du til et julemåltid i 2023?

– Da vil jeg slå et slag for reinsdyrfilet med druesaus!

– Hvorfor denne?

– Jeg anbefaler den av flere grunner. For mange er det overraskende at de importerte druer til Norge i middelalderen og at de dyrket og brukte hvitløk. Sausen er basert på en norrøn oppskrift fra rundt år 1300. Det synes jeg er gøy. De aller fleste liker denne sausen, og den er lett å lage. Den passer veldig godt sammen med reinsdyrfilet, men kan også veldig godt brukes til oksekjøtt. •

★
Les anmeldelse av
boken på side 84
★

REINSDYRSTEK MED DRUESAUS

Grytestekt reinsdyrstek

INGREDIENSER TIL 6 PERSONER

2,5 kg reinsdyrstek

2 ss smør

1 dl rødvin

3 dl kjøttkraft eller vann. Salt og pepper

SLIK GJØR DU

Reinsdyrstek kokt i klebersteinsgryte blir ekstra mørk og saftig, men den kan også fint lages i for eksempel en jerngryte med lokk. La steken ligge ute i romtemperatur i minst en time før du begynner. Pepre den på alle sider. Smelt smør i gryta og brun steken raskt. Skru ned varmen og hell på en blanding av rødvin, vann og salt. Sett i et steketermometer i stekens tykkeste del.

Sett på lokket og stek/kok ved svak varme i ca. 2–3 timer eller til kjernetemperaturen er ca. 62 grader. Ta steken ut av gryta, pakk den inn og la den hvile i ca. 25 minutter før oppskjæring.

Druesaus til stekt kjøtt

Basert på en norrøn oppskrift fra ca. år 1300. Druesausen smaker utmerket som tilbehør til en god biff, men også til reinsdyrkjøtt. Tittelen på originaloppskriften er da også *De salso ad carnes recentas apt*, altså «En passende saus til stekt kjøtt».

INGREDIENSER

500 g druer

2 fedd hvitløk

0,5 ts flaksalt

SLIK GJØR DU

Skyll druene. Hakk hvitløk og druer og ha halvparten i en morter sammen med salt. Knus alt til en jevn saus og ha det over i en bolle. Gjør det samme med resten og rør alt godt sammen. La sausen stå i kjøleskapet en liten stund for at smakene skal sette seg godt.

Originaloppskriften: «Klofløk skal man støtæ mæth nu winbær oc salt. Thæn salsæ ær goth en dagh til gaas, oc grønt flæsk, oc nõtæ køt.» (*Libellus de arte coquinaria*, K14)

(Oppskrifter fra Marianne Vedeler, *Middelalderens kjøkken*, Spartacus/Forente forlag AS, 2023).

JU(BI)LE(UMS)QUIZ:

21 OM 24!

VED KRISTINE DINGSTAD

- 1.** Vi går snart inn i det store jubileums-året 2024, hvor vi kan feire at det er 1000 år siden Olav Haraldsson innførte kristenretten i Norge. Hva er egentlig «kristenretten»?
- A. Den første norske landsloven, som erstatter de fire norrøne landskapslovene
B. Inkorporeringen av kirkeretten i Gulatingsloven
C. En del av norsk rett som gjaldt kirkelige forhold
- 2.** Kristenretten skal ha blitt innført ved et riksting holdt på Moster, en øy i dagens Bømlo kommune. Hvem skal ha reist den første kirken der?
- A. Harald Hårfagre i år 924
B. Olav Tryggvason i år 995
C. Olav Haraldsson (den hellige) i 1024
- 3.** Hvorfor akkurat Moster, mon tro?
- A. Det var her Olav Tryggvason gikk i land i år 995, da han kom nydøpt hjem for å ta kongsmakten og kristne Norge.
B. Det var her Olav den hellige gikk i land i 1015, da han kom nydøpt hjem for å ta kongsmakten og kristne Norge
C. Det var her det tradisjonelle Mostertinget holdt til, altså fellestinget/rikstinget for de fire landskapstingene i Norge
- 4.** Mostratinget i 1024 var ikke begynnelsen på kristningen av Norge, slik man ofte fremstiller det, men heller en slags siste etappe av en lang stafett, en lovfesting av en utvikling som allerede hadde funnet sted mange steder og i mange hjerter. Vi har allerede nevnt to av Norges tre såkalte «kristningskonger»: Olav Tryggvason og Olav Haraldsson. Hvem er den tredje?
- A. Eirik Haraldsson («blodøks») (ca. 933-ca. 935)
B. Håkon Adalsteinsfostre («den gode») (ca. 935-ca. 960)
C. Magnus Olavsson («den gode») (1035-1047)
- 5.** Kristenretten ble ifølge Snorre satt av Olav Haraldsson «med råd og hjelp fra ... og de andre prestene»? Hva eller hvem er utelatt?
- A. Eystein (Norges/Nidaros' første biskop)
B. Biskopene (Olav hadde ifølge Snorre fire biskoper i følget sitt)
C. Grimkjell (Olavs fremste geistlige rådgiver)
- 6.** Det har antageligvis virket misjonsmun-ker i Norge allerede på 800-tallet, blant annet fra Irland. De første klostrene i landet vårt skal imidlertid ikke ha blitt etablert før på begynnelsen av 1100-tallet. Hvor var antageligvis det første?
- A. Munkholmen i Trondheimsfjorden
B. Hovedøya i Oslofjorden
C. Bergen (Jonsklosteret)
- 7.** Helgenkongen Olav måtte rømme landet da danskenes kong Knut den mektige i 1028 kom til Norge med femti krigsskip. Hvor rømte han?
- A. Rouen
B. Novogorod
C. Orknøyene
- 8.** Olav falt i et slag med «bondehæren» da han returnerte til Norge i 1030. Hvilken religion tilhørte høvdingene deres?
- A. Den norrøne
B. Kristendommen
C. Danetrua
- 9.** I vikingetiden og inntil Magnus Lagabøte innførte vår første felles landslov i 1274, hadde fastlandsnorge fire landskapslover: lovene fra Gulating, Borgarting, Eidsivating og Frostating. Hvilke av disse lovene gjaldt for kjøpstaden Nidaros?
- A. Frostatingsloven
B. Ingen
C. Gulatingsloven
- 10.** Kristenretten måtte inkorporeres i alle de fire landskapslovene, og det ble gjort på ymist vis. I Gulatingsloven står den fremst, og her lyder første setning: «Det er det fyrste i lovene våre at me skal bøygja oss mot aust og beda til den heilage Krist um ...». Um kva?
- A. Godt år og fred
B. Den nye trui
C. Miskunn og mot
- 11.** Den nye kristenretten inneholdt blant annet forbud mot blodhevn, trolldom, blot og utsetting av barn samt regler om avlønning av prester, om giftemål, helligdager, trellehold og hvem som pliktet å vedlikeholde kirker. Også kvinnenes rettsstilling ble styrket. På hvilket vis?
- A. Også kvinner fikk rett til å gjøre bot ved å gå pilegrim
B. Kvinner måtte samtykke til et eventuelt ekteskap
C. Gifte kvinner kunne straffes på samme måte som menn
- 12.** Kristenretten definerte syv lovbrudd som påkalte lovens strengeste straff: gjentatte brudd på fasten, å ha udøpt barn i huset i tolv måneder eller lik innomhus i mer enn fem dager, giftemål i forbudte slektskapsgrader, flerkoneri, spådom, galder eller blot. Hva var straffen?
- A. Gapestokk og konfiskering av eiendom
B. Fredløshet i ett år
C. Konfiskering av eiendom og utestenging fra riket
- 13.** Hvorfor slo kristenretten fast at det ikke lenger var lov å spise hestekjøtt?
- A. Fordi hest gjerne ble spist under blotingen, som nå ble forbudt
B. Fordi hest var forbundet med den store guden Odin
C. Fordi hest var mangelvare i middelaldereuropa

OLAV DEN HELLIGES FALL I SLAGET
PÅ STIKLESTAD: Peter Arbo, 1859.

14. Vikingene kalte sin nye gud for Kvitekrist/Hvitekrist. Man er ikke helt sikre på hvorfor, men antar at dette er grunnen:

- A. Hvitt står for renhet og skyldfrihet
- B. Det islandske *Hvíta* fra *Hvítakristr* betyr egentlig «levende» og refererer til Jesu oppstandelse, men er blitt misforstått til å bety «hvit»
- C. De nydøpte konvertittene ble kledd i en hvit drakt

15. *Jól* eller *jólablót* var opprinnelig en norrøn feiring den 12. januar, i anledning midtvinterdagen, med offer til gudene. I hyldingsdiktet *Hrafnsmál* til samlingskongen Harald Hårfagre heter det: «Jul drikker han ute / om han ene får rå, / den framlynte fyrste, / og leiker Frøys leik; / ild ble han ung lei av, / inneliv og gryter, / varm kvinnestue, / eller dunbløte ...» Dunbløte hva?

- A. Vitser
- B. Seter
- C. Votter

16. Når ble nordmenn påbudt å heller feire jul den 25. desember, samtidig med at den kristne høytiden ble markert over hele Europa?

- A. Under Håkon den gode på 900-tallet
- B. Ved innføring av kristenretten i 1024
- C. Det ble aldri påbudt, siden kirken

anså julefeiringen som mindre viktig enn andre høytider

17. Hva var primstavsmerket for jul?

- A. En krone
- B. Et drikkehorn
- C. Et dobbeltkors

18. Hvor man tidligere «drakk jul» med øl signet til de norrøne gudene, påla kristenretten alle å signe juleølet i Jesu og jomfru Marias navn. Ølet ble stadig laget på malt. Hva er egentlig malt?

- A. Korn som er blitt fuktet slik at det har begynt å spire, og deretter tørket
- B. De konglelignende blomstene på en slyngplante som opprinnelig er fra Kina, tørket og røkt
- C. En gressart som tørkes og males til en grutlignende masse før den lagres i minst tre år

19. Den kristne feiringen av Jesu fødsel overtok altså i Norge navnet «jul», etter «juleblotet». I storparten av Europa fikk feiringen et klarere kristent navn: På engelsk *Christmas* («kristmesse»), fransk *Noël* («fødsel») og tysk *Weihnachten*. Hva betyr egentlig sistnevnte?

- A. Den lange natt
- B. Den hellige natt
- C. Den viede natt

20. Når vi er inne på ords betydning: «Romjul» stammer fra norrønt «rúmheilagr», som ordrett betyr hva?

- A. Senhellig (dag)
- B. Halv hellig (dag)
- C. Mindre hellig (dag)

21. Har Olav den hellige sunget verdens mest kjente julesang, middelalderhymnen *Puer natus in Betlehem* («Et barn er født i Betlehem»)?

- A. Trolig, da den har røtter helt tilbake til 800-tallet
- B. Høyst sannsynlig, da den var i liturgisk bruk fra begynnelsen av 1000-tallet
- C. Nei, den ble ikke skrevet før på 1300-tallet

FASIT PÅ SIDE 87

JULEMUSIKK

Kvinnelige komponister ved krybben

Det nærmer seg jul, og ingen musikk passer bedre enn godt komponert og godt sunget vokalmusikk.

Er det merkbart forskjell om den som skaper vokalmusikken er kvinne eller mann? Man kunne tro at de kvinnelige erfaringer og følelser er musikalsk mer merkbart med tanke på at:

- Kvinner bærer frem barn
- Kvinner føder barn
- Kvinner nærer barn

Bringes denne erfaringen med i prosessen når man skriver ny musikk som nettopp har et barns fødsel som hovedtema?

Maria og Jesus, svangerskap og fødsel. Skulle tro at kvinnelige komponister vil male denne hendelsen med mer variert pensel og med et «sannere» uttrykk enn sine mannlige kolleger.

Når vi tenker på jul, er det lett å se for seg Betlehem, natt, klart stjerneskin, engler – og dyr som betrakter det hele i drøvtyggende harmoni. Pastoral idyll er vel et dekkende uttrykk, og mange har skrevet julemusikk med dette bilde for sitt indre.

Etter å ha lyttet og grunnet en stund, så er jeg ikke sikker på om kjønn beskriver inkarnasjonen musikalsk forskjellig.

Kjære leser, her er tre innspillinger fra England som du kan høre mens du reflekterer over ovennevnte undring.

**ROXANNA PANUFNIK:
ANGELS SING**
WESTMINSTER CHOIR
WARNER

Dette er fire tradisjonelle julesanger fra Polen arrangert på en noe utradisjonell måte. Panufnik er en engelsk komponist av polsk herkomst. Hun har skrevet alt fra kammermusikk til opera og kirkemusikk, blant annet i samarbeid med korene i Westminster Cathedral. Dette er julesanger som oser av overskudd og glede. Harmonisk beveger komponisten seg i det bitonale landskap, ispedd rytmiske krumspring. Dette til sammen øker musikkens intensitet og

AMUND DAHLEN er organist i St. Paul kirke i Bergen og leder av orgelklubben Ferdinand. Han skriver om musikk for St. Olav tidsskrift.

overskudd. Hvis du lytter til Panufnik med et åpent sinn og litt aktive sanser, får du garantert en glad julesjel.

**THE DAWN OF GRACE
MUSIC FOR CHRISTMAS**
SOMERVILLE COLLEGE CHOIR,
OXFORD
RESONUS

Nitten kvinnelige komponister fra «vår tid» er representert på denne delikate innspillingen. Blant andre Cecilia McDowall, Abbie Betinis, Anna Semple, Pamela Decker, Cheryl Frances-Hoad, Kerensa Briggs, Sarah Cattley, Judith Bingham, Joanna Marsh, Errollyn Wallen, Sarah Quartel og Jeanne Demessieux. Det å sette sammen en juleinnspilling med kvinnelige komponister skal dirigenten Will Dawes og koret ha all honnør for. Koret er velklingende og friskt, og de låter godt i alle registre og harmoniske valører. Lytt og la deg begeistre og påvirke av ny julemusikk fra samtiden.

**A WINTER BREVIARY
CHORAL WORKS FOR
CHRISTMAS**
ST MARTIN'S VOICES, ANDREW
EARIS
RESONUS

Vokalensemblet «St. Martin's voices» fremfører julemusikk fra vår tid, men med tekster helt tilbake fra det femtende århundre. Tekstene dreier seg om vinterlandskap, forventning, advent, refleksjon over Jesu fødsel, Kristi komme sett fra kvinnens ståsted og gleden i å komme inn fra kulden – inn i varmen og å feire jul sammen. Albumet ble gitt ut i oktober 2023, og de synger musikk av blant andre Cecilia McDowall, Roderick Williams og Lucy Walker.

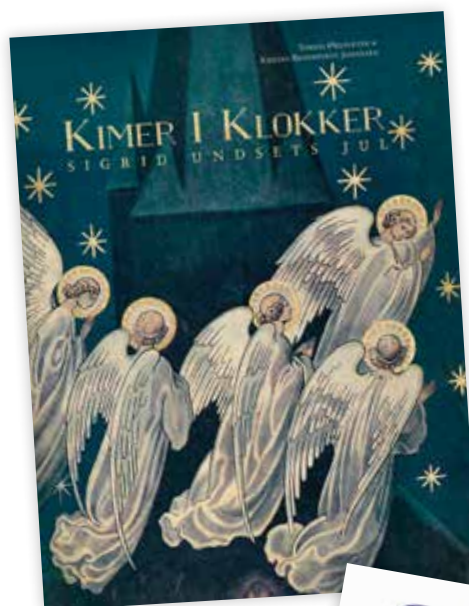
En liten suite av Bob Chilcott med tittelen «Mary Mother» er også med. Denne ble urfremført av ensemblet i 2022.

God lytteopplevelse og en fredelig høytid!

Gavetips!

Joachim Teigen, butikksjef i St. Olav bokhandel i Oslo, gir deg noen julegaveideer.

KIMER I KLOKKER - SIGRID UNDSSETS JUL. Fjorårets store suksess. Denne boken er nå tilgjengelig i et nytt opplag, og er definitivt noe vi kan anbefale. Den er en perfekt gave for juletiden.

365 HISTORIER FRA BIBELEN. Denne flott illustrerte barnebibelen, med en liten historie for hver av årets 365 dager, egner seg for barn fra fireårsalderen og oppover.

JULEKRYBBER. Alltid en klassiker. Mange varianter tilgjengelig, fra enkeltfigurer til komplette sett. Pris fra rundt 300 kroner til betydelig mer. Fin mulighet for dem som ønsker å bygge opp sin egen julekrybbe gradvis. Topp julegaveidé.

KLOSTERPRODUKTER. Julesåpen fra Tautra er populær, kjent for sin skjønnhet og kvalitet. En annen klassiker til menn er kombien sjampobar og skjeggåpe – en spesialisert såpe for både hår og skjegg. Disse produktene er ikke bare praktiske, men også et uttrykk for kvalitet og omtanke.

RØKELSE OG RØKELSESKAR. Dette skaper virkelig julestemning i mange hjem. Den særegne duften og atmosfæren som oppstår, bidrar til å bringe den varme og koselige følelsen av jul.

VINYLDUKKER. Kjelleravdelingen bugner av barneartikler, besøk den og se utvalget. Anbefaler på det varmeste våre små vinyl-dukker, som forestiller ulike helgener. Populære blant yngre kunder.

12. DESEMBER ER
HENNES MINNEDAG

Vår frue av Guadalupe

Det er det eneste ikonet som ikke har blitt skrevet av mennesker. Jomfru Maria etterlot sitt bilde på hellige Juan Diegos klede da hun viste seg for ham i 1531 i Mexico. Ikonet har vært uvurderlig for å samle et splittet samfunn, sier meksikanske p. Joel Tobon ved St. Olav menighet i Oslo.

TEKST: CAROLINE BELAUNDE BRYNSRUD

I 1519 hadde spanjolene ankommet Mexico, og de satte raskt i gang evangeliseringen av det meksikanske folket som tilba solen og spiste menneskene de ofret. Juan Diego hadde nylig blitt døpt, og han var på vei over Tepeyac-fjellet for å rekke katekesen da Maria viste seg for ham, forteller p. Joel Tobon.

P. Joel er selv blitt presteviet i Vår frue av Guadalupes basilika i Mexico by i 2003. Basilikaen er ett av verdens største pilegrimsmål, med omtrent tjue millioner besøkende hvert år.

VISER SEG SOM GUDS OG VÅR MOR

– Når Vår frue viser seg, er det for ydmyke mennesker av enkle kår som vil være trofaste mot hennes budskap, og ikke ha som mål å fremme sine egne ideer. Ofte viser hun seg på avsidesliggende steder. Og hun snakker til dem på deres eget språk. Dette var også tilfellet da hun viste seg for hellige Juan Diego Cuauhtlatoatzin, en bonde som tilhørte chichimeca-stammen, fortsetter han.

«Jeg er den fullkomne, og evig jomfruelige hellige Maria, mor til sannhetens Gud som gir liv til alt», sa Maria til Juan Diego, og ga ham et oppdrag: «Jeg vil så gjerne at det skal bygges et hus for meg her, hvor jeg skal åpenbare ham [Jesus]». Maria forteller så at hun vil gi sin sønn til folket gjennom hennes kjærlighet, medfølelse, hjelp og beskyttelse, fordi hun i sannhet er vår barmhjertige mor.*

– Maria ba Juan Diego om å formidle dette til biskopen, Juan de Zumárraga. I frykt for at han ikke ville bli trodd, ba Juan Diego om et tegn han kan kunne gi biskopen som bevis på at han snakket sant.

ROSEMIRAKELET

Beviset var rosene som Maria viste Juan Diego på

Kledet til Juan Diego med bilde av Vår frue av Guadalupe. Foto: Wikimedia Commons

fjellet, på tross av at det var desember, altså langt unna rosesesongen.

– Juan Diego plukket rosene og la de i sin *ayate*, et klede som man bar ting i. Da han brettet ut kleddet, lå det ikke bare roser der, men også et bilde av Maria som var innprentet på stoffet!

Det er denne *ayaten* med bilde av Maria som er utstilt i basilikaen viet til Vår frue av Guadalupe i Mexico by. Kledet, som er laget av kaktusfiber, skulle naturligvis ha gått i oppløsning for lenest.

SYMBOL PÅ ENHET MELLOM FOLKESLAG

Det meksikanske samfunnet, som var splittet av ulike kulturer, språk og religioner, fikk noe de kunne samles om i Vår frue av Guadalupe.

– Det finnes uendelig mye å si om hvorfor dette bildet er et mirakel, en gave fra Gud. Tallet på folk som ville døpes i Mexico eksploderte etter 1531. Da folket kom til tro, ble det også slutt på menneskeofringene. Vår frue av Guadalupe gjorde noe unikt; hun formidlet kristendommen på lokalbefolkningens premisser. For eksempel er den mindre blomsten rett over magen hennes, *Nahui Ollin*, det aztekiske symbolet for «den sanne Gud som man lever for». Hennes løse hår er i aztekisk kultur et tegn på jomfrudom. Det svarte båndet rundt magen er tegn

Den nye Guadalupe-basilikaen i Mexico by. Basilikaen ble bygget i 1974 grunnet manglende plass i den gamle basilikaen. Foto: Wikipedia Commons

«Vår frue av Guadalupe gjorde noe unikt; hun formidlet kristendommen på lokalbefolkningens premisser.»

på graviditet. Og man ser at hun er en *meztiza*, en kvinne som er halvt spansk og halvt meksikansk; hun har spanske trekk, men hud- og hårfarge som aztekerne. Hun er symbolet på enhet mellom folk, mellom det gamle Europa og det nye Amerika.

ET SUBLIMT BILDE

Andre bemerkelsesverdige ting ved dette Mariabildet er stjernene på Vår frues kappe; de er det nøyaktige bildet av stjernehimlen i begynnelsen av desember 1531, da Juan Diego så Maria. Og når man ved hjelp av moderne instrumenter forstørret øynene hennes, ser man speilbildet av en mann, som trolig er Juan Diego.

I 1921 ble det sprengt en bombe i et forsøk på å ødelegge bildet. Alt rundt ble ødelagt, men bildet av Vår frue av Guadalupe forble intakt. Bildet har blitt forsket på flere ganger, for eksempel av NASA i 1979. Da klarte man ikke å finne kilden til fargene som danner bildet, det var ingen spor av fargepigmenter.

PERSONLIG BETYDNING

P. Joel forteller at Vår frue av Guadalupe har en helt spesiell betydning for ham, og han har mange

Pater Joel Tobón

historier å fortelle om mennesker som har blitt hjulpet av Vår frue av Guadalupe.

– Det var en ære å avlegge mine løfter som prest ved føttene til Vår frue av Guadalupe. Hun minner meg på at jeg er kallet til å elske som en forelder elsker sine barn. Og hun er et eksempel for meg i hennes lydighet mot Gud.

– I Mexico er det naturlig å tenke på Vår frue av Guadalupe når vi tenker på Maria. Jeg har møtt folk som har forlatt Kirken og kommet tilbake fordi de savner Maria, de sier de savner moren sin. Og flere bærer navn etter Vår frue av Guadalupe, fordi foreldrene ba om hennes forbønn og ble bønnhørt, også oppkaller de barna sine etter henne. Niesen min heter Maria Guadalupe. Hun holdt på å dø da hun ble født, men lever i dag, takket være Vår frues forbønn.

P. Joel avslutter med å minne om at Marias oppgave er å åpne veien for Jesus.

– Vår frue av Guadalupe åpnet veien for Jesus i Mexico. Jeg håper derfor at hengivenheten til Jesu mor vil vokse i Norge, så hun kan åpne veien for ham her! •

*Budskapet har blitt forkortet av hensyn til plass. Leserne oppfordres til å søke opp det fullstendige budskapet.

Hvorfor har vi ikke Evangeliet etter Jesus: «Jesus – His Own Story»?

Er det ikke merkelig at Jesus ikke skrev noe? Han var tross alt skriftlærd. Han var til og med Ordet som ble menneske. Så hvorfor har vi da ikke «Evangeliet etter Jesus»? «Jesus – His Own Story»?

Svar: Fordi det var *Jesus selv* som var Guds åpenbaring, ikke en bok.

En del kristne forholder seg til Bibelen slik muslimer forholder seg til Koranen; som om det er selve boken som er fundamentet i vår tro. Det er det ikke. «Åpenbaringen *par excellence* er ikke en bok, men en person,» som p. Ole Martin Stammestrø sier det.

DEN KRISTNE TRO er ikke en «bokens religion». Den er en Guds Ords religion; «*ikke et skrevet og taust ord, men det inkarnerte og levende Ord*», sier St. Bernhard av Clairvaux (1090-1153). Det er *Jesus* som er Guds Ord. Han er Ordet som «*ble menneske og tok bolig i blant oss*» (Joh 1,14). I dag er Jesus levende til stede på jorden gjennom sitt legeme Kirken, og gjennom sitt ufeilbarlige Ord, Bibelen.

Hver bok i Skriften er innblåst av Gud, og hele Bibelen er Guds sanne ord. Men: Guds ord skal leses og forstås av Jesu legeme, Kirken. Bibelen uten Kirken og Kirken uten Bibelen er simpelthen oppskriften på det komplette kaos.

JESUS ETTERLOT OSS ingen bøker. I stedet gav han oss seg selv, Den Hellige Ånd og vitner. Han etterlot oss apostlene sine og Kirken: «*Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke*» (Matt 16,18). De første kristne hadde ikke noe nytestamente. De hadde en levende apostolisk tradisjon som først senere hjalp Kirken til å skjelne hvilke skrifter som skulle utgjøre Skriften.

Apostlene fortalte videre det som de hadde sett og

hørt. Denne troen – kalt apostlenes lære – har Kirken overlevert trofast gjennom århundrene, fra slekt til slekt, helt fra Jesus og til 2023. Som kristne er vi forpliktet til å levere troen videre i samme stand som vi fikk den. Vi har ikke myndighet til å endre på den. Tvert imot er vi kalt til å «*kjempe for den tro som de hellige én gang for alle har fått overlevert*». (Jud 1,3)

På latin heter overlevering *traditio*, og det er denne apostoliske overleveringen av troen som Den katolske kirke kaller for Tradisjonen (med stor t). Den katolske kirke har ikke Tradisjonen som trosgrunnlag *i tillegg til Bibelen*. Den har *kun* Tradisjonen, hvorav Bibelen er Tradisjonens høyeste uttrykk.

Det nye i Martin Luthers prinsipp om «*sola Scriptura*», «Skriften alene», var ikke Bibelens autoritet i lærespørsmål, eller dens unike posisjon som hellig skrift. Det nye var at Den Hellige Skrift ble løsrevet fra resten av Tradisjonen og fra læreembetet – fra Kirken. Den ble virkelig helt alene.

SOLA SCRIPTURA-PRINSIPPET innebærer at *ingen* har autoritet til å fortolke Skriften. *Skriften selv* er øverste autoritet og læreembetet mangler. Dermed kan ingen – det vil i praksis si: alle – hevde at de har den sanne forståelsen av hva Skriften sier. I protestantiske trosamfunn finnes det ikke én pave. Derimot finnes det like mange paver som det finnes medlemmer. En gjennomsnittlig frikirkepastor har større makt til å definere sannheten enn hva Peters etterfølger i Roma har.

Lenge klarte det protestantiske kristenfolket å ta vare på store deler av den katolske, apostoliske troen. Det skyldtes at de hadde en katolsk, intuitiv forståelse av at de *ikke har autoritet til å tolke Skriften på en helt ny måte*. De tok i praksis vare på store deler av Tradisjonen. Når mange protestanter i dag går bort fra denne grunnleggende holdningen, får vi erfare hva *sola Scriptura* virkelig innebærer. Synet gjør vondt.

Ragnhild Helena Aadland Høen er kommunikasjonsleder, Vårt Land-spaltist og skriver den katolske bloggen Sta. Sunniva av Selja (stasunniva.blogspot.com).
Foto: Hilde Arnesen, MF

DERSOM DET PROTESTANTISKE Skriften alene-prinsippet var sant og riktig og gitt oss av Gud, ville vi ikke hatt over 30 000 protestantiske trossamfunn slik vi har i dag. Reformasjonens langsiktige virkning har blitt mer oppløsende enn reformatorene noen gang kunne forestille seg. Jeg klarer ikke å se på dette som noe annet enn en stor tragedie.

Jesus kalte oss til å være ett, «for at verden skal tro», sa han (Joh 17,21). Og hva ser verden nå? En fullstendig forvirrende splittelse. Hvordan skal en ateist eller et søkende menneske finne ut hvilken versjon av Sannheten som er den riktige i møte med en slik kakafoni? Sannheten er én, og derfor må Kirken være én.

DEN LAVKIRKELIGE AVISEN Dagen advarte og skrev i en av sine lederartikler at det er «viktig at myndiggjøringen av lekfolket ikke glir over i en fragmentering hvor enhver påberoper seg autoritet til å fortolke troen uavhengig av det kristne fellesskapet.» Denne holdningen ligger tett opp mot katolsk skrift- og kirkeforståelse. Men hvordan skal protestantiske fellesskap sammen finne ut hva som er den sanne bibeltolkningen? Uten læreembetet har man bare demokratiet å støtte seg på. Problemet er at den universelle sannheten vitterlig ikke kan defineres av et representativt flertall av den norske befolkning. Som pave Benedikt XVI sa det: «Sannheten kan ikke vedtas med flertallsbeslutninger». Sannheten er ikke noe vi kan finne opp. Den kan bare gis oss. Åpenbares. Overleveres.

VI LESER OM DE FØRSTE KRISTNE at de «holdt hele tiden urokkelig fast ved apostlenes lære» (Apg 2,42). Kan det også sies om oss? For det er også vårt oppdrag; å være trofaste mot den apostoliske troen som har vært felles for alle kristne over alt og til alle tider. Uten en

slik trofasthet vakler bibeltolkningen og teologien i takt med tidsånden.

«Jeg tror på én, hellig, katolsk og apostolisk kirke». Slik har trosbekjennelsen vært formulert siden kirkemøtet i Nikea i år 325. Det innebærer at den ene Kirken er grunnleggende *apostolisk* i sin karakter.

Det blir synlig når apostelen Johannes i Ånden blir ført opp på et stort og høyt fjell der han i et syn får se «den hellige byen, Jerusalem. Den kom ned fra himmelen, fra Gud. [...] Bymuren hadde tolv grunnsteiner, og på dem

var det skrevet tolv navn, det var navnene til Lammets tolv apostler.» (Åp 21;10,14)

Det er denne hellige arkitekturen som mange katolske kirker tar form etter: De har *tolv* søyler som bærer taket, der hver søyle er synlig dedikert til en av apostlene. Fordi apostlene er *Kirkens grunnsteiner og søyler*. Det er apostlenes vitnesbyrd som bærer Kirken og holder den oppe, gjennom all forvirring.

DET HAR ALDRI fantes en tid uten vakling og forvirring i Kirken. Derfor måtte allerede Paulus skrive: «Jeg formaner dere, søsken, til å holde øye med dem som skaper splittelse og fører andre til fall ved å gå imot den lære dere har tatt imot.» (Rom 16,17) Og han fortsetter: «Stå derfor fast, søsken, og ta vare på de overleveringene vi har undervist dere i, enten muntlig eller i brev.» (2. Tess 2,15).

Så stå fast og hold fast, ellers glipper det!

Ragnhild H. Aadland Høen

Ragnhild H. Aadland Høen

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning. Artikkelen er en utvidet versjon av en tekst som tidligere har stått på trykk i Vårt Land.

Salmenes bok: En kilde til troslivet – 8

Denne serien tar for seg noen av de gammeltestamentlige salmene som benyttes i tidebønnene *Laudes* og *Vesper*.

SALME 110

En gammel tekst som stadig blir ny

1 Herren sa til min herre:

«Sett deg ved min høyre hånd.

Til jeg får lagt dine fiender
til skammelig for dine føtter.»

2 Ditt veldes kongestav skal Herren utstrekke
fra Sion,
du skal herske blant dine fiender.

3 Kongsmakten er din på din veldes dag,
i dine helliges herlige lysglans.
Før morgenstjernen
har jeg født deg av mitt skjød.

4 Herren har svoret, og han angrer det ikke:
«Du er prest på Melkisedeks vis til evig tid.»

5 Herren ved din høyre hånd
knuser konger på sin vredes dag.

[...]

7 Han drikker av bekken på veien,
derfor løfter han høyt sitt hode.

(Tidebønnene bruker ikke det grusomme sjette verset: Han holder dom over folkeslag, det er fullt av lik, han knuser hoder vidt over jord. Det er nok med det noe mildere vers fem.)

Mer stoff om salmene kan du finne på nettstedet *Lytt til min røst i dag* he-salmekommentar.com som inneholder innledninger og kommentarer til de salmene som benyttes i tidebønnene laudes og vesper.

TEKST: HELGE ERIK SOLBERG

Vi tror at Bibelen formidler en gudommelig åpenbaring, nedtegnet av mennesker. Betyr det at vi må forstå de gammeltestamentlige salmene helt bokstavelig? Mange tror ikke det. Hverken jødene i gammel tid, Kristus selv eller de mange kristne har hatt et slikt absolutt forhold til Bibelen. Gud taler nemlig til oss på menneskers vis. Den katolske katekismen sier derfor at vi må legge nøye merke til hva de menneskelige forfattere virkelig har villet uttrykke, og hva det er Gud vil si oss gjennom deres ord [#109]. Bibelens tekster må altså tolkes. Betyr det at den vanlige bibelleser bare må holde seg til hva ekspertene og kirken lærer oss om Bibelens budskap? Nei, mange tror ikke det heller, for Den hellige Ånd som var aktiv da Bibelens tekster ble skrevet, er også med oss når vi nå tar til oss den gamle teksten.

Salme 110 gir oss et godt eksempel på hvordan jøder og kristne gjennom tidene hatt et variert forhold til salmene. Det dreier seg ikke bare om ny *tolkning*, men også om nye måter å *lese* og *bruke* salmene på.

1) INNSETTELSE AV EN KONGE

Mange mener at salme 110 kan ha vært brukt ved innsettelsen av en konge i Israel. I så fall dreier salmen seg om en konkret konge, kanskje kong Salomo [1 Kong 1:32–40].

Å innsette en konge, var en handling delt i to seremonier. Første stadium er i **Tempelet**. Der salver en prest den utvalgte til konge. Det skjer sikkert med fullt oppbud av liturgisk festivitets. Deretter går man i høytidelig prosesjon fra Tempelet til den kongelige tronsalen, antagelig med støyende lyd fra diverse instrumenter og en jublende folkemengde. *Det var som om jorden skulle revne av lyden*, står det i forbindelse med kong Salomos salving.

Salme 110 beskriver imidlertid bare den neste seremonien, som finner sted i **tronsalen**. Der blir den salvede kongen innsatt i sine verdslige, prestelige og militære funksjoner. I salmen blir dette presentert i form av to profetiske utsagn fra Herren (Jahve).

I den **første profetien** [vv 1–3] får vi høre at Gud gjennom profetens munn inviterer kongen til å ta plass *ved min høyre hånd* [v 1]. Hva uttrykker så dette litt dunkle utsagnet? Bibelkyndige er ikke enige om det. Selv finner jeg

denne tolkningen sannsynlig: Kongen blir invitert til å ta en symbolsk æresplass ved siden av Guds «trone».

Vi får også høre at Gud skal legge kongens *fiender som skammel for* [hans] *føtter* [v 1]. Antakelig var det foran tronstolen – etter orientalsk skikk – en skammel eller noen trappetrinn som var dekorert med bilder av kongens fiender. Når kongen sitter på tronstolen, trækker han derfor symbolsk på sine fiender.

Mens kongen sitter på tronstolen, får han overrakt en *kongestav* (et septer) som tegn på *verdslig makt* [v 2], og han mottar hyldest og underkastelse fra folket [v 3a].

I den **andre profetien** [vv 4–7], leser vi at Gud gir kongen *prestelige funksjoner* [v 4]. Henvisningen til kongen og presten *Melkisedek* [1 Mos 14:17–20] skiller kongens prestelige rolle og verdighet fra funksjonen til tempelprestene, som tilhørte Arons stamme [2 Mos 40:12–15]. De noe dunkle ordene om at han *før Morgenstjernen* er født av Guds *skjød* [v 3b] og at han skal være prest *til evig tid* [v 4] kommer vi tilbake til. Kongen innsettes også som folkets *militære leder* [v 5].

Som avslutning får vi høre at kongen *drikker av bekken på veien, derfor løfter han høyt sitt hode*. Det kan muligens peke tilbake på kong Salomo, som ble salvet ved Gihonkilden [1 Kong 1:33,38–40].

2) MINNEDAG FOR EN KONGE

Ekspertene forteller oss at begreper og språk tyder på at den versjonen av salmen som vi kjenner, ble redigert etter hjemkomsten fra det babylonske eksilet. Det gir oss et problem, for da hadde ikke Israel lenger noen konge. Hva skulle jødefolket med en kongesalme når kongen ikke fantes? Den kunne selvsagt ha vært brukt til en minnedag for en konge. Noen bibelforskere hevder at det var tilfelle.

3) EN FREMTIDIG HERSKER OVER ISRAEL

Imidlertid er det holdepunkter for at den tids jøder etter hvert ga salmen en helt ny mening, og da dreide det seg ikke om en samtidig konge eller minnet og en konge fra fortiden: Salmens *Herre* [v 1] var snarere en fremtidig hersker som skulle gjenopprette Israels storhet,

en ny «David», slik flere profeter hadde forutsagt: *Se, dager skal komme, sier Herren, da jeg reiser opp en rettferdig spire for David*. [Jer 23:5]. Å skifte fokus fra en konkret konge til en fremtidig hersker, er et godt eksempel på «ny-lesning».

4) JESUS ER MESSIAS-KONGE

Men historien stopper ikke her. Mot slutten av den gammeltestamentlige epoken ble den fremtidige herskeren kalt Messias, en som blir salvet til konge. Når vi så vender blikket mot Det nye testamentet, ser vi at Jesus siterer salme 110, og at han identifiserer salmens *Herre* med Messias:

Mens fariseerne var samlet, spurte Jesus dem: «Hva mener dere om Messias? Hvem er han sønn av?» «David», svarte de. Jesus sa: «Hvordan kan da David ved Ånden kalle ham herre? Han sier jo: “Herren sa til min herre: Sett deg ved min høyre hånd til jeg får lagt dine fiender under dine føtter.” Når David altså kaller ham herre, hvordan kan han da være Davids sønn?» [Matt 22:41–45]

Et annet sted leser vi at denne Messias er Jesus selv og at han er *konge*:

Øverstepresten sa da: «Jeg tar deg i ed ved den levende Gud. Si oss: Er du Messias, Guds Sønn?» Jesus svarte: «Du har sagt det. [...]» [Matt 26:63–64]

5) JESUS ER KONGE VED GUDS HØYRE HÅND OG HIMMELSK YPPERSTEPREST

De første kristne leste salme 110 i lys av Jesu Kristi oppstandelse og himmelfart, og de fant at det er i himmelen at salmens første profeti [vv 1–3] oppfylles: Der blir han innsatt som konge ved Guds høyre hånd:

Derfor så han [David] inn i fremtiden og talte om at Messias skulle stå opp. [...] Denne Jesus har Gud reist opp, det er vi alle vitner om. Han ble opphøyd til Guds høyre hånd. [Apg 2:31–33]

Og ikke bare som konge, for som himmelsk yppersteprest oppfyller Kristus også salmens andre profeti [vv 4–7]:

Da han hadde nådd fullendelsen, ble han opphav til evig ►

frelse for alle dem som adlyder ham, han som av Gud ble kalt øversteprest av samme slag som Melkisedek. [Hebr 5:9–10]

Legg også merke til at Melkisedek ga Abram *brød og vin* [1 Mos 14:18], noe Kristus også gjorde da han ved nattverden ga seg selv i brødets og vinens sakramentale skikkelse.

Siste del av vers 3 i salmen – *Før morgenstjernen har jeg født deg av mitt skjød* – er i tidebønnene oversatt litt annerledes enn i mange bibler. Det skyldes at katolsk liturgi fra gammelt av benyttet en latinsk bibel (*Vulgata*), som igjen hadde en gammel oversettelse (*Septuaginta*) fra hebraisk til gresk som kilde. Denne oversettelsen av verset uttrykker svært godt at den messianske kongen, altså Kristus, er Guds sønn fra evighet av.

Kristen tradisjon har ment at det noe dunkle siste verset, hvor kongen *drikker av beken ved veien*, peker framover mot Jesu dåp i Jordan, for når han stiger opp av vannet *løfter han høyt sitt hode*.

6) JESU GJENKOMST VED TIDENES ENDE

Kanskje er heller ikke dette den endelige ny-lesningen, for det er først når Jesus kommer igjen ved tidenes ende at salmens profetier får sin definitive oppfyllelse:

Fra nå av skal dere få se Menneskesønnen sitte ved Kraftens høyre hånd og komme på himmelens skyer. [Matt 26:64] (Kraften = Gud Herren).

NOEN ORD TIL SLUTT

Denne salmen gir oss rikt materiale til å meditere over kristusmysteriet. Det er derfor kirken har valgt å bruke denne salmen i vesper på søndager, Herrens dag. De fiendene som salmen nevner [vv 1,2,5] er i så fall de onde kreftene som virker i verden og i oss mennesker. Det er over denne ondskapen Kristus-kongen seirer.

Vi startet denne betraktningen med noen ord om Bibelen som Guds ord. De mange ny-lesningene av salme 110 viser oss at bibeltroskap er mye mer enn det å ta den hellige skriftens tekster helt bokstavelig. Vår oppgave er, med Den hellige Ånds hjelp, å lete etter Guds budskap til oss, ord som er viktige for oss her og nå. •

Fra venstre: Bedømmelseskomiteens Hallgeir Elstad, Else-Britt Nilsen OP, Olav Fykse Tveit og doktorranden, Hans Christensen.

Doktordisputas om konsilet

Den danske legen og teologen Hans Christensen forsvarte 10. november sin avhandling *Det Andet Vatikanconcil. Kampen om det katolske syn på åbenbaringen. Religionsfrihed som vandt. En romersk hæresi der forsvandt. Et Mariadogme der aldrig kom* for den filosofiske doktorgrad ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Doktorranden drøfter to motsatte oppfatninger om hvordan konsilet skal tolkes. Konservative har hevdet at konsilet ikke representerte et brudd, men var i pakt med Kirkens læretradisjon, mens liberale har ment at kirkemøtet på flere punkter brøt med hva Kirken har lært før. Doktorranden argumenterer for at de sistnevnte har rett. Under disputasen var opponentene preses i Den norske kirke, Olav Fykse Tveit og statsstipendiat Elise-Britt Nilsen OP.

«Kom la oss drømme»

Like før advent i 2020 kom denne boken, som nå er kommet i norsk utgave. Her deler pave Frans sine tanker om hva vi kan lære av corona-pandemien for å sikre at vi gjør bedre valg for fremtiden. Verden står midt i prøvelser som vi kan komme styrket eller svekket ut av. Kirken skal ikke bare tilpasse seg det som er forventet, men selv være med på å skape og påvirke nødvendige endringer. Vi må drømme stort, vurdere hva som har styrt oss hittil og hva vi verdsetter og ønsker å oppnå – og så handle deretter. La oss våge å drømme! Dette er ifølge paven vårt «Noah-øyeblikk»: Vi har skadet våre bånd til Skaperen, mishandlet naturen og våre medskapninger, men det finnes en Ark som kan bære oss til en ny fremtid, om vi er villige til å styrke båndene som forener oss i kjærlighet og felles tilhørighet. Da må vi se og erkjenne lidelsen og urettferdigheten.

I sin omtale av boken i St.Olav 1/2021 viste Jorunn Hope bl.a. til reaksjoner i medier i USA. Mange fant at mye av tankegodset i boken går rett inn i den splittelsen nasjonen nå opplever politisk og kulturelt. Paven påpeker hvor viktig det er å bruke den positive energien som ligger i unges protest mot rasisme og urettferdige livsvilkår. Det er vår klode og våre medmennesker som nå lider. Med felles innsikt og innsats kan vi løse utfordringene, og gi verdighet og mulighet for de mange. •

Da vismennene var dratt bort, viste Herrens engel seg for Josef i en drøm og sa: «Stå opp, ta med deg barnet og barnets mor og flykt til Egypt, og bli der til jeg sier fra! For Herodes kommer til å lete etter barnet for å drepe det.» Han sto da opp, tok barnet og moren med seg og dro samme natt av sted til Egypt. (Mat 2,13-14)

Jesus til Egypt og et ramaskrik i Betlehem

TEKST: P. ODDVAR MOI

Det er hos Lukas vi finner juleevangeliet, den mest kjente bibelteksten som leses julaften og julenatt. Og det er hos Johannes vi finner den kjente «prologen», som sier at «*i begynnelsen var Ordet*» og leses i juledagens messer. Men evangelisten Matteus skriver også to hele kapitler om starten på Jesu liv og hans fødsel, og noe av dette vil jeg ta frem her.

DET ER BARE MATTEUS som forteller om de vise menn, og han forteller videre at når de har forlatt stallen med Jesus, Maria og Josef, får Josef i en drøm melding om å flykte med familien til Egypt. Vi har svært lite historisk kunnskap om dette oppholdet i Egypt, for latinske kristne har i liten grad kjent til eller videreført tradisjoner og fortellinger om hva Den hellige familie gjorde i Egypt.

Men armenske og koptiske kristne har veldig mange tradisjoner om oppholdet, og i Egypt er det så mange som 25 steder/byer der man sier at Maria, Josef og Maria besøkte. De reiste først vestover fra Betlehem, gjennom nordlige Sinai, deretter til Nildeltaet og nordvestover opp mot Middelhavet, før de reiste sørover og stoppet bl.a. i Kairo før de til sist kom til øvre Egypt.

OM DEN VESTLIGE TRADISJONEN ikke kjenner mange av disse konkrete tradisjonene, har den i alle fall illustrert denne flukten i tusenvis av bilder.

I Europa, finner man flukten representert i veldig mange kunstmuseer.

De neste versene i Matteus forteller så noe som er blitt både til en viktig årlig fest i vår kirke samt et norsk ordtak: «*Da Herodes forsto at vismennene hadde narret ham, ble han rasende. Han sendte ut folk og drepte alle guttebarn i Betlehem og omegn som var to år eller yngre. Da ble det ordet oppfylt som er talt gjennom profeten Jeremia: I Rama høres skrik, gråt og høylytt klage. Rakel gråter over barna sine og vil ikke la seg trøste. For de er ikke mer.*» (Mat 2,16-18)

FRA BARTOLOMEO (1472-1517): En hvil under flukten til Egypt.

KIRKEÅRET HAR EN OKTAV, dvs. åtte viktige dager, både etter jul og påske, og juleoktaven inneholder samtidig flere viktige fester; festen for Stefanus' martyrdød (26/12), festen for evangelisten Johannes (27/12)

og også festen for Den hellige familie. Men det er spesielt festen som markeres 28/12 jeg vil peke på her; Festen for De uskyldige barn i Betlehem, om ramaskriket som lød da disse guttebarna i Betlehem så grusomt ble drept av kong Herodes da han prøvde å eliminere jødernes konge. Også den fortellingen er illustrert i hundrevis av malerier i den vestlige tradisjon.

Og dagen er også ekstra viktig for meg, siden jeg 28. desember for 29 år siden ble opptatt i Den katolske kirkes fulle fellesskap – i Arendal av p. Alan Littlewood. •

Krybbens makt

I 2024 er det tusenårsjubileum for det som kalles kristenretten. Olav Haraldssons vedtak på Moster var startskuddet på en reise fra et rike der makten bestemte hva som var rett, til at retten styrte over makten. På mange måter førte den til Magnus Lagabøters landslov i 1274 som også har jubileum neste år.

TEKST: BJØRN ARE DAVIDSEN

Julen, *Kristmessen*, ble et helt grunnleggende symbol på at tingene var snudd på hodet. Sterke guder med torden og hammer ble erstattet av det svakeste: barnet i krybben.

Rettshistorikeren Jørn Øyrehagen Sunde legger ikke skjul på at endringen var dramatisk. Så stor at vi sliter med å få øye på den:

«Det er i dag vanskeleg å forstå kor radikal endring kristninga av samfunnet var. Fram til den tid var styrke og makt gode i seg sjølv, og makt gav rett. Men med kristninga vart makt og rett skilt – rett var noko som sprang ut av Guds vilje og ikkje av forhold mellom menneske. Dermed vart herren si makt over trælen redusert, og til slutt var denne forma for slaveri avskaffa. Fedre og brødre si makt over kvinner vart redusert, og ei kvinne skulle etter kvart til dømes samtykkja ved ekteskap. Den rike si makt over den fattige vart redusert, og etter kvart fekk ein innført ei almissepålegg. Og hemnretten, sjølve grunnpilaren i rettssystemet, vart

erstatta av kongen si plikt til å sikra Guds fred».

MULIGENS ER DET NETTOPP fordi det er så vanskelig å forstå, at læremidler sjelden får det med seg. Kanskje påvirkes noe også av at viktigste verktøy synes å være et maktperspektiv.

Fra en slik vinkel er det mindre interessant å fremheve at retten får makt, enn at det fortsatt handler om makt. I en ellers svært god lærebok er det første som forklares om landsloven som erstattet de gamle lokale lovene, at den bidro til «et sterkere kongelig styringsapparat».

Forsonende nok legges til at den bygde på et «kristent menneskesyn om å vise omsorg for hverandre». Spesielt nevnes at den som stjal et brød på grunn av sult ikke skulle straffes og at lovbrytere

skulle kunne vende tilbake til samfunnet etter å ha tatt sin straff.

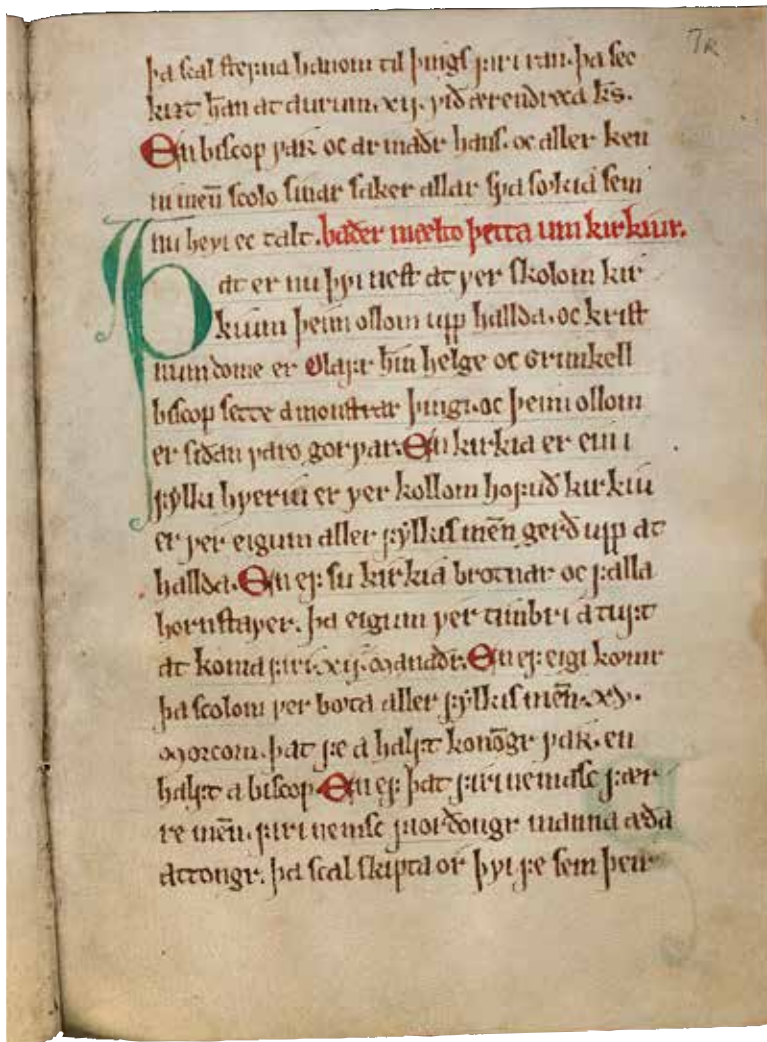
DET OVERRASKER LIKEVEL ikke at avsnittet fortsetter med makt: For å styrke forsvaret ble det bygd festninger.

Tilsvarende finnes i mange lærebøker og populærvitenskap. Maktperspektivet har makten. Resultatet er klare blindfelt. Det kommer dårlig frem at det skjer noe helt fundamentalt.

For nå skal det rette ikke lenger bestemmes av den sterkeste, men av det grunnleggende gode og riktige. Sagt på en annen måte kom nå idealene fra Kristus.

Slik Øyrehagen Sunde understreker, begynte man å tenke annerledes – og ikke bare om makt. Svake skulle ikke lenger foraktes, men hjelpes. Fjerdedelen av kirkeskatten - tienden - var for de fattige.

«Også i Norge førte nye lover til avgjørende endringer. Vi ble individer med personlig ansvar, selvstendige rettssubjekter.»

LOV OG RETT: En side fra den eldste gulatingensloven.

OVERGANG: Jesus i krybbe erstattet sterke guder med torden og hammer. Keramikkfigur fra Sør-Frankrike.

At alle barn skulle døpes og ingen lenger settes ut i skogen for å dø, ble et sterkt signal. Det måtte gjenspeiles på jorden at hver enkelt var verdifull i Guds øyne.

Vi gikk fra en kollektiv tankegang til individer som stod til ansvar overfor hverandre – og dypest sett Gud. Alle skulle lytte til lover og samvittighet, ikke jakte etter ære.

MEN VENT LITT. Nå rekker noen sikkert opp hånden. For hvem har ikke vokst opp med bilder av kristendom som ødeleggende for selvutfoldelse, som noe mørkt og autoritært som påfører oss skam?

Kanskje er det prisen for at nettopp kristne verdier vant frem. Vi har fått briller som gjør at vi ikke ser det førkristne. Vi er blitt så kristne at vi misliker kristning med sverd. Vi er blitt så individualistiske at vi ikke ser hva som gjorde oss til individer. Alle kan føle skam, men det er avgjørende forskjell på at skam og ære er i sentrum og å bygge på nestekjærlighet og tilgivelse.

Slik Larry Siedentop argumenterer for i «Inventing the Individual», ga kristendommen på mange områder motsatte impulser av antikkens slave-samfunn med sterke hierarkier og lite sosial mobilitet. Idealet var ikke lenger ære og makt, men ydmykhet og nestekjærlighet. Forholdet til Gud ble viktigere enn forholdet til ætten.

OGSÅ I NORGE førte nye lover til avgjørende endringer. Vi ble individer med personlig ansvar, selvstendige rettssubjekter. Forbudet mot søskenbarnektenskap reduserte ættens makt, siden allianser måtte finnes utenom familien. Kirken oppfordret nygifte til å etablere seg med egen jord. Kvinnens arv havnet ikke i mannens storfamilie.

Kanskje kan utviklingen best beskrives som en kulturell mutasjon. Psykologen Joseph Henrich argumenterer i «The Weirdest People in the World» for at Vesten ble endret sosialt og psykologisk. Før fremhevet man familiære forbindelser, nå fikk det upersonlige forrang,

i handel som i politikk. Spørsmålet ble ikke så mye hvem som var i slekt med hvem, men hvem som var flinkest eller hadde best varer.

DETTE STYRKET ET IDEAL om den upersonlige staten, den som ikke gjør forskjell, men følger lov og rett. Der vi alle har verdi og behandles som enkeltindivider. Der det ikke er makten og ætten, men retten som er det grunnleggende.

Der vi kan feire jul og Kristmesse i takknemlighet overfor ham som ble lagt i en krybbe. •

KILDER:

- Joseph Henrich: «The Weirdest People in the World - How the West Became Psychologically Peculiar and Particularly Prosperous», Farrar, Straus and Giroux 2020
- Teige, Moum, Dahl Martinsen & Heum: «Alle tiders historie» – Vg2-3, Cappelen Damm 2020
- Larry Siedentop: «Inventing the Individual - The Origins of Western Liberalism», Harvard University Press 2014
- Jørn Øyrehagen Sunde: «Frå makt til rett – Kristenretten på Moster frå 1024» (hentet fra moster2024.no)

Velsignet jul fra St. Olav forlag!

Pave Benedikt XVI:
HELLIGE KVINNER
289,-

Elisabeth Solberg:
DE KOM OG BLE
Katolske innvandrere i Norge
298,-

Grøgaard, Hareide & Laugerud (red.):
VÅRE FORFEDRES KIRKE
Tekster av, om og til Klosterlasse
389,-

Pave Frans:
KOM, LA OSS DRØMME
Døren til en bedre fremtid
249,-

Eirik Sukke:
ANSIKT TIL ANSIKT
En bok om katolsk tro
499,-

SEGL 2023
Katolsk årsskrift for religion og samfunn
298,-

**NYTT
OPPLAG!**

KIMER I KLOKKER
Sigrid Undsets jul
349,-

Årets SEGL står i håpets tegn og inkluderer blant annet skribentene Ulf Ekman, Werner G. Jeanrond, Peter Halldorf, Vivian Boland OP, Magdalene Thomassen, Michael Kohn, Ingrid Brækken Melve og Turid Sylte.

19 SIDER

BOKSTOFF

VETLE LID LARSEN: – Jeg vil at leseren skal reflektere over alt fra Norges fascinerende historie til forholdet mellom tro og vitenskap

Henrik Syse anmelder Janne Haaland Matlarys bok.

Olav Rune Bastrup om Michel Houellebecq

Paven gratulerer Jon Fosse med Nobelprisen i litteratur.

Elisabeth Solberg har skrevet bok om katolske innvandrere i Norge.

Øyvind J. Vardenær Evenstad skriver om to syn på woke.

Finnes det noe katolsk i Michel Houellebecqs forfatterskap?

Frankrikes fremste litterære eksportartikkel, Michel Houellebecq, slo for alvor gjennom på slutten av 1990-tallet med romanen *De grunnleggende bestanddeler*, der han ved millenniets slutt varslet det han kalte en metafysisk forvandling for menneskeheten.

TEKST: OLAV RUNE BASTRUP

En metafysisk forvandling vil si en endring av massenes verdensbilde som er så radikal at historien tar en ny retning og utfolder seg med en kraft og konsekvens som det ikke står i noens makt å stanse. Kristendommens sivilisasjonsfrembrudd er et eksempel på en slik forvandling, men det Houellebecq varslet, var noe helt annet. Den ene av de to hovedpersonene i romanen, molekylærbiologen Michel Djerzinski, har nemlig oppdaget den genetiske koden som gjør det mulig å frigjøre mennesket fra lidelse og smerte. Den metafysiske forvandling består i en ny menneskeart bestående av et ikke-binært interkjønn som er i stand til å reproducere seg selv og som er genetisk programmert for evig sanselighet og nytelse.

BEKJENNELSE ELLER HARSELAS?

Er det det kristne gudsriket som en teknologisk hyperrealitet Houellebecq beskriver? Døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte. For det som en gang var, er borte. Han som sitter på tronen (i dette tilfelle Michel Djerzinski), sa: «Se, jeg gjør alle ting nye».

Eller er dette bare parodi? Det er ikke alltid lett å vite hva som er harselas og hva som er bekjennelse i Houellebecqs forfatterskap. Men dette er sikkert: I mangfoldet av temaer, motiver og mønstre, i sammenfiltringene og variasjonene av dem, antar ►

Foto: REUTERS/Albert Gea

Houellebecqs forfatterskap nær kosmiske dimensjoner. Det er mesterlig i en grad jeg ikke kan rettferdiggjøre i en kort tekst, men også dystopisk, nesten beksvart. Man skal ha god helse for å komme velberget hjem fra den odysse i fortvilelsens rike som Houellebecq tar sine lesere med på: Menneskeheten er et feilslått prosjekt. Vårt DNA er feilkodet, vi styrer mot vår egen utslettelse. Ikke noe dennesidig politisk eller terapeutisk frigjøringsprogram kan hjelpe oss. Vårt eneste håp er å gå opp i noe større enn oss selv, der vi ikke lenger er oss selv, men i siste instans utsetter oss selv som art.

Har vi ikke nok mørk litteratur som dveler ved verdens elendighet og tilværelsens påståtte meningsløshet? Hvor er håpet, trøsten, nåden? De finnes, men bare som små lyspartikler som nå og da skyter gjennom mørket lik flimmeret fra en meteor idet den bryter gjennom atmosfærens tynne hinne. Takket være disse lysglimtene hever Houellebecq seg over mengden av andre postmoderne nihilister. I romanen *Plattform* slår en plutselig følelse ned i hovedpersonen midt under en av de seksuelle orgiene han bruker det meste av sin fritid på: «Plutselig fikk jeg en sterk trang til å holde fast rundt henne, og gråte».

BÅDE MEDFØLELSE OG FORAKT

Da jeg leste denne setningen, åpnet teksten seg opp og jeg begynte å ane at under en tykk og mørk overflate skjuler det seg noe trøstende og ømt. Houellebecq har medfølelse med sine karakterer. Han synes inderlig synd på dem. Houellebecq er foraktfull og harselerende, men ikke uten empati: «Jeg vet du egentlig ville det godt».

Houellebecq har skapt mye oppstyr innen den tradisjonelt venstreorienterte franske kultureliten. Kritikken er forutsigbar: Houellebecq beskriver en frigjøring av menneskeheten uten politisk kamp, uten endring av tenkesett eller av materielle og strukturelle betingelser. Frigjøring skjer gjennom en forløserskikkelse som skjenker mennesket gudsriket ved en vitenskapelig heltedåd. Houellebecqs utopi bygger på reaksjonære gullalderdrømmer og katolsk mystikk.

«Mange har påpekt dette: Houellebecq synes å flørte vilt med katolisismen. Noen ser noe håpefullt i at en av vår tids største forfattere er så anerkjennende overfor Kirken.»

Mange har påpekt dette: Houellebecq synes å flørte vilt med katolisismen. Noen ser noe håpefullt i at en av vår tids største forfattere er så anerkjennende overfor Kirken. I det sekulære Frankrike, derimot, er slikt ikke uproblematisk om man vil forsvare et rykte som opplyst og intellektuell.

SYNET PÅ KATOLISISMEN

Men er det riktig? Finnes det noe genuint katolsk i Houellebecqs forfatterskap? Katolsk i ortodoks betydning av ordet er det definitivt ikke. Men i motsetning til det meste annet omtaler han alltid katolisismen med sympati. Katolisismen er som religion betraktet intelligent og sofistisert. Den skaper sammenheng, enhet og fellesskap. Det er ikke lite det. Hvem andre har klart noe slikt, og klart det med konsekvens og et slikt overskudd av tanke- og skaperkraft gjennom årtusener? Dessuten er katolisismen antiindividualistisk. Individualismen er ifølge Houellebecq ond, den fører til atskillelse, og atskillelse er selve definisjonen på ondskap. Houellebecq beundrer de romanske katedraler som hviler beskyttende over enhver som stiger inn under deres hvelv. Det moderne menneskes ulykke er at det har frigjort seg fra det kollektive og institusjonelle og latt seg forville av illusjonen om individuell frigjøring som naturlovmessig fører til hedonisme, atskillelse, seksuell perversjon og i siste instans sadisme.

Av samme grunn som han elsker romanske katedraler, misliker han de gotiske, der høydeperspektivet løser alt opp i abstraksjon og illusjon. Gotiske katedraler minner dessuten for mye om en moské. Islam er den mest stupide av alle religioner, forestillingen om én Gud er både absurd og ond. Dette innså de katolske fedre tidlig, den kristne monoteismen ble derfor kraftig modifisert gjennom treenighetslæren og helgenkulten. Ifølge Houellebecq er dette det viktigste som har skjedd i sivilisasjonens historie til nå. Treenighetsdogmet er det forløsende moment som har gjort den vestlige, kristne kultur overlegen i tanke- og skaperkraft. Tilsvarende har islams radikale monoteisme nødvendigvis ført til stagnasjon.

TREFFSIKRE SAMTIDSANALYSER

Legger man alt dette til grunn og plusser på med den fordekete rasismen som kan leses ut av flere av hans personskildringer, samt hans harselas med 68-generasjonens ustoppelige frigjøringsprosjekter, så har man mer enn nok til å kvalifisere for betegnelsen reaksjonær. Innen fransk intelligentsia er det ensbetydende med å være «une bête noire» - et sort får. Det har ikke stått i veien for at Houellebecq har vært Frankrikes fremste litterære eksportartikkel siden årtusenskiftet. I konservative miljøer over

ARKITEKTUR: Michel Houellebecq foretrekker romanske kirker fremfor de gotiske. Her Notre-Dame-la-Grande i Poitiers i romansk stil.

hele Europa har han truffet en nerve. Hans samtidsanalyser har dessuten vist seg merkelig treffsikre. Han forutså opprøret fra de gule vestene lang tid i forveien. Romanen *Underkastelse* ble lansert samtidig med angrepet på det venstreorienterte tidsskriftet *Charlie Hebdo*, 7. januar 2015. Romanen beskriver en fremtid der islamske fundamentalister har inngått en allianse med den politiske venstresiden for å gjøre Frankrike til en islamsk republikk.

KROPPEN SOM FENGSEL

Jeg tror det posthumane gudsrrike Houellebecq presenterer er ment som parodi. En av Houellebecqs teser er at den seksuelle revolusjon har ledet mennesket inn i en ødeleggende kroppsfetisjisme som ved et visst punkt slår over i sin negasjon der kroppen blir noe avskyelig som må ødelegges. Som bilde, som fetisj og som objekt representerer kroppen det ytterste begjær, men som realitet er den en evig påminnelse om den iboende heslighet som følger av aldring og forfall. Kroppen blir dermed et fengsel mennesket må unnsnippe om det skal nå den lykke det begjærer. Molekylærbiologen Michel Djerzinski er da også som forløserkikkelse ganske parodisk. Mentalt er han helt ødelagt, han har aldri turt å nærme seg en kvinne, han har fornektet kjærligheten og levd et liv i kontrollert stillstand uten lidenskap for noe annet enn formler og tall. Djerzinskis gudsrrike er kjønnsløst. Som forløserkikkelse er han demonisk.

Katolisismen er en kroppslig religion, den anerkjenner

det heslige, den omfavner det ufullkomne. Frelsen er en frelse med legeme og sjel, Kristus står opp fra graven med en herliggjort kropp. For Oldkirkens teologer var dette overordentlig viktig. Skal Houellebecq plasseres i en større idétradisjon, ligger buddhismens forløsningsforestillinger nærmere. Det stemmer med Houellebecqs uttrykte begeistring for Schopenhauers filosofi, som har sterke orientalske drag i seg. Men spøker også fascistiske forestillinger om renselse, forløsning og gjenfødelse gjennom kamp og ødeleggelse av det «mindreverdige» i bakgrunnen her? Det er vanskelig å si, det er ikke lett å få tak på hva som er deskriptivt og normativt i Houellebecqs tekster. Faktum er at det er ute på høyre flanke han vinner mest gjenklang. Det er neppe tilfeldig.

EN DEGENERERT GENERASJON

Det finnes ikke noe katolsk i Houellebecqs forfatter-skap utover rudimentære minner om en helhet som en gang bar vår kultur, men som onde sekstiåttre, postmoderne libertinere og tåpelige gestaltterapeuter har ødelagt. Sympatien for den katolske kirke er en fascinasjon for noe Houellebecq anser for tapt. Det vi har tilbake er mindfulness, selvrealiseringskurs, sensitivitetstrening og økologiske gulrøtter. Summen av dette er en seksuelt degenerert generasjon som ikke finner annen utvei enn å fornekte det den opprinnelig bejaet og higet etter: kroppen, det sekulære, det materielle. Deres himmel er uten lidenskap, paradiset noe dønn kjedelig. •

«DE STJERNEKYNDIGE»:

Forholdet mellom tro og vitenskap er bærebjelken i denne historien!

To jesuittiske astronomer og en protestantisk teolog legger ut på en livstruende reise i Vetle Lid Larssens nyeste roman. Målet er å forske på venuspassasjen for å fastlegge jordens avstand til solen. *De stjernekyndige* har fått strålende anmeldelser, men det har kostet blod, innrømmer forfatteren.

TEKST: CAROLINE BELAUNDE BRYNSRUD

Det som står i boken er min tolkning av hva som skjedde og hva som kunne ha skjedd. Den verdensberømte astronomen, pater Maximillian Hell, hans ungarske medarbeider, og deres norske assistent, den protestantiske teologen Jens Finne Borchgrevink, håper på et mirakel. De har dratt på en 5000 km lang reise for å observere århundrets største astronomiske begivenhet: venuspassasjen i Vardø. Men Vardø er overskyet 347 dager i året, og prestene er helt avhengige av sol for å kunne se det astronomiske fenomenet.

Romanen er dramatisk på et ytre plan, men den beskriver også en indre reise. *De stjernekyndige* tar opp trosspørsmål, blant annet forholdet mellom tro og vitenskap, katolisisme og protestantisme.

– Jesuittene hadde ikke adgang til det protestantiske Norge. Etter reformasjonen var de nektet adgang til riket, så de måtte reise i forkledning. Av og til blir de tatt godt imot, som når de blir bedt om å feire messe for de utenlandske soldatene på borgen i Trondheim, og andre ganger, oppstår det komplikasjoner. Man var jo livredde på den tiden for at vi i Norge igjen skulle bli et katolsk land. Reisen ble ikke lettere av at astronomene hadde med seg store

teleskoper, meteorologiske instrumenter og forsyninger for et år, som de måtte frakte over Dovre og langs kysten. Det var et halsbrekkende prosjekt, sier forfatteren, som selv er katolikk.

– **Kjenner du deg igjen i karakterene?**

– Ett hundre prosent! I alle sammen, på ulike måter, og på godt og vondt. Alle personene i boken har gode og dårlige sider. Og jeg kjenner meg igjen i deres holistiske verdenssyn. For disse forskerne henger vitenskapen sammen med troen på Gud. Naturen var for dem et bevis på Guds eksistens. Jesuittene var blandt de fremste vitenskapsmennene i Europa, og den vitenskapelige revolusjon skyldes langt på vei jesuittene. Dette har vi glemt i våre dager. Mange tror de var mørkemenn som ville holde vitenskapen nede. Det stemmer ikke.

– **Hvilke tanker vil du at leseren skal sitte igjen med etter å ha lest *De stjernekyndige*?**

– Min hensikt er ene og alene å fortelle en god historie. Det verste jeg kan tenke meg er romaner med en hensikt, da havner man raskt over i lærerbokavdelingen. Jeg hatet elendige lærebøker på skolen, så det er ikke lærebøker jeg vil skrive.

– Jeg ønsker leseren skal bli underholdt, i ordets dypeste mening. Jeg ønsker å ta med leseren på et eventyr, en reise. Jeg vil at leseren skal reflektere over alt fra Norges fascinerende historie til forholdet mellom tro og vitenskap, som er hele bærebjelken i boken. Men jeg er sirkusartist, ikke pedagog. Jeg vil selvfølgelig at leseren skal legge boken fra seg å si «Jøss, når kommer neste bok av denne forfatteren?» Samtidig må det være noe mer.

– **Hvor fikk du høre om jesuittene som skulle forske på venuspassasjen?**

– Jeg snublet tilfeldig over historien da jeg

«Jeg ønsker å ta med leseren på et eventyr, en reise. Jeg vil at leseren skal reflektere over alt fra Norges fascinerende historie til forholdet mellom tro og vitenskap, som er hele bærebjelken i boken.»

besøkte Vardø for lenge, lenge siden. Jeg skulle låne en bok på biblioteket der, men det fikk jeg ikke lov til, fordi jeg var turist. Men jeg fikk låne noen gamle blader som lå i et i et hjørne. Ett av bladene var *Kystartillerinytt* fra 1960. Det var dødskjedelig. Men like før jeg holdt på å sovne, falt øynene mine på en artikkel om Maximilian Hells reise til Vardø i 1769. Da tenkte jeg at «Det var en helt fantastisk historie på alle plan, denne må jeg utforske». Og det har jeg gjort. *De stjernekyndige* er inspirert av det som faktiske skjedde. Men det er også viktig å understreke at dette er en roman.

Men det var ikke før han dro til Vardø omtrent 20 år senere, og så at *Kystartillerinytt* fra 1960 fortsatt lå på biblioteket, at arbeidet med romanen startet for alvor.

– Det har kostet blod. Jeg har reist i hovedpersonenes fotspor, lest brevene deres, spist maten de spiser og lett meg frem til giftige planter som

mennene i boken prøver å drepe hverandre med. Jeg besøkte universiteter og arkiver, leste brev og dagbøker for at innholdet skulle bli korrekt.

«Her ligger det noe større bak» er en tanke som har slått forfatteren mens han arbeidet med boken. På de merkeligste måter har han blitt satt i kontakt med mennesker som kunne hjelpe ham. Et eksempel er da han skulle skrive om hvordan presten Sanjovics, som også var språkforsker, oppdaget slektskapet mellom det samiske og det ungarske språket da han var på en øy ved norskekysten.

– Jeg ringte til en professor i uraliske språk i Larvik. Han ble helt stille da jeg spurte om han var i stand til å hjelpe meg. Så utbrøt han at det kunne han, for konen hans ble født nøyaktig på den øya!

– En annen morsomhet er at 9. november, dagen boken ble lansert, var det en venusformørkelse, og det var ikke planlagt! •

Les anmeldelsen på side 74

De kom og ble. Katolske innvandrere i Norge

Elisabeth Solberg er tidligere norsklektor med stort engasjement for menneskene hun møter. Gjennom intervjuene med katolikker fra ulike land i denne boken ønsker hun å gi et innblikk i mangfoldet som finnes i norske katolske menigheter. Dermed har hun kastet lys over temaer som integrering, fellesskap og betydningen av å lytte til hverandres historier.

TEKST: ØYVIND J.VARDENÆR EVENSTAD

RESSURSER: – Det er mitt håp at leserne av boken vil lære hvilke fantastiske ressurser mange av våre nye landsmenn representerer, sier Elisabeth Solberg.

– Hva inspirerte deg til å samle og dele historiene i boken?

– Jeg fikk ideen til prosjektet da jeg hørte en vietnamesisk båtflyktning fortelle sin historie på en katolsk sommerleir. Jeg tenkte: Dette er en historie som flere bør få del i. Så tenkte jeg at jeg jo kunne skrive historien hans selv, og jeg intervjuet ham.

– Det slo meg at vi vet så lite om de nasjonale gruppene i kirken vår, vi kjenner ikke trosfellene våre. Man omtaler hverandre som kollektiv: eritreerne, tamilene, vietnameserne. Jeg fikk ideen til å lage en serie for bladet St. Olav og kontaktet redaksjonen der. Målet var å gi gruppene et ansikt, å bygge broer, om man vil.

– Dette var i 2017, og samme år lanserte Caritas Internationalis og pave Frans en kampanje: «Share the Journey». Der oppfordrer paven folk til å fortelle innvandrernes historier. Dette kom rett etter at jeg hadde lansert min idé, og det var til stor inspirasjon for meg å få støtte på at prosjektet mitt var liv laga.

– Målet er altså å synliggjøre og lære å kjenne våre trosfeller fra ulike land, å bygge broer også på bredere front i samfunnet, å vise hvilke ressurser som finnes og hva vi har å gi hverandre. Dessuten er det fint at samfunnet lærer å kjenne katolske innvandrere. De fleste forbinder innvandrere med islam, mens katolikkene faktisk er i flertall.

– Kan du dele en av de mest gripende historiene i boken?

– Det er så mange gripende historier. Jeg kan trekke frem kvinnen fra Rwanda, som mistet hele familien sin i folkemordet. Hun kom til Norge og har slitt med store problemer etter det hun opplevde. En

familie i Norge «adopterte» henne og barna hennes etter hvert. De muliggjorde en positiv utvikling, både på det praktiske og menneskelige plan. Selv har hun gått gjennom en forsoningsprosess. Hun reiste til hjemlandet og oppsøkte morens og søsterens morder og tilga ham.

– Denne historien lærer meg mye om hvor viktig tilgivelse er for å komme videre i livet. Den lærer meg om menneskeverd, mangel på sådan, barmhjertighet og menneskelig styrke og ressurser. Det er også virkelig vanskelig å forstå hva mange sliter med, selv for profesjonelle psykologer, når man ikke har opplevd grusomheter selv.

– Dette høres kanskje litt underlig ut, men les historien. Den er fantastisk!

Solberg nevner også den unge filippinske kvinnen som ble holdt fanget hos et gammelt ektepar i Libanon i tre år, og Mihretab fra Etiopia som rømte over Middelhavet fra militærleir og tortur. Historiene viser at håpet og troen på Gud kan være styrken og hjelpe mennesker til å holde ut, selv under de vanskeligste forhold.

– Hva er den viktigste innsikten du håper at leserne vil ta med seg?

– Det er mitt håp at leserne av boken vil lære hvilke fantastiske ressurser mange av våre nye landsmenn representerer. Jeg håper historiene kan lære leserne om andre kulturer, om verdier i disse kulturene, kanskje kan man til og med få noen nye vinklinger på egen kultur. Først av alt vil jeg gi et ansikt til innvandrergruppene, spesielt de katolske, og synliggjøre hva de bringer med seg av verdier som pågangsmot, håp, tro, flid, standhaftighet, ja, mange flotte egenskaper. •

— “
Målet er altså å synliggjøre og lære å kjenne våre trosfeller fra ulike land, å bygge broer også på bredere front i samfunnet, å vise hvilke ressurser som finnes og hva vi har å gi hverandre.
” —

Paven gratulerer Jon Fosse

NORSK OVERSETTELSE:

Til Jon Olav Fosse

Jeg skriver for å gratulere deg med tildelingen av Nobelprisen i litteratur i 2023, og for å uttrykke min takknemlighet for at ditt milde trosvitnesbyrd og din dedikerte litterære stemme nå vil nå ut til et bredt publikum.

Din evne til å fremkalle den allmektige Guds nådegaver, fred og kjærlighet i vår ofte formørkede verden vil helt sikkert berike livene til alle som deler troens pilegrimsvandring.

Idet jeg forsikrer deg om at jeg vil huske deg i mine bønner, ønsker jeg å skjenke deg en overflod av guddommelige velsnelser.

Vatikanet, 18. oktober 2023

Frans

VETLE LID LARSEN
«DE STJERNEKYNDIGE»
BONNIER FORLAG 2023

Et drama om vinning og tap

OMTALT AV OLAV RUNE BASTRUP

Man føler seg lettere mørbanket etter å ha avsluttet Vetle Lid Larssens koloss av en roman i år, «De stjernekyndige». Forfatteren har spent ut det store lerretet med keiserens Wien og forblåste Vardø som ytterpunkter i en svimlende fortelling. Virkelige historiske hendelser og virkelige personer transformeres i Lid Larssens roman til et skjebnedrama der man stiger og går under, der det er alt eller intet som gjelder, der stjernene forblir utenfor rekkevidde mens helvetet er tett innpå.

VENUSPASSASJEN

Keiserlig hoffastronom og jesuittpater Maximillian Hell får i 1768 i oppdrag av kong Christian VII å dra til Vardø for å observere Venuspassasjen, som vil inntreffe 3. juni 1769. Om himmelen er klar og lykken ellers står ham bi, vil han da kunne regne ut den eksakte avstand mellom jorden og solen. Det vil være en vitenskapelig bragd, Hells navn vil for ettertiden lyse på vitenskapens himmel sammen med Kopernikus' og Keplers. Med seg nordover har Hell sin jesuittbror, ungareren, lingvisten og astronomen Janos Sajnovics, som under denne ekspedisjonen var førstemann til å oppdage språkslektskapet mellom samisk, kvensk og ungarsk. De to jesuittene har egentlig ikke adgang til vårt lutherske kongerike, men for vitenskapens skyld er dispensasjoner blitt gitt. I Trondheim slutter den ambisiøse lutherske presten og botanikeren, Jens Finne Borchgrevink, seg til som logistikkan-svarlig for ekspedisjonen. Han er en disippel av Carl von Linné, forlovet med hans datter og assistent til den navngjetne biskop Gunnerus i Trondheim. Han er også romanens hovedperson, det er gjennom hans blikk hendelsene fortelles og forstås.

DÅRLIG SAMSPILL

Det skal vise seg at de tre har sine egne ambisjoner for ekspedisjonen. De streber alle etter

en grensesprengende dåd, men der Hells hu står til stjernene, vil Sajnovics rane æren fra ham og trekke ham ned i det lave. Botanikeren Borchgrevink er på sin side full av kompleksser han på talentløst vis forsøker å kompensere. Han føler seg nedvurdert, tilsidesatt, ja, regelrett spyttet på av sine mer meritterte reisefeller. Samspillet mellom de tre er riktig dårlig. Hver for seg er de komplekse personligheter, men her ved sivilisasjonens ytterste punkt finnes ingen fluktmuligheter. De er henvist til hverandre. Deres sletteste egenskaper kommer til syne, konflikter, intriger, svik og bedrag følges ad. Vi er aldri i tvil om at selv blant stjernekyndige er det på jorden vi er. Venus går i sin faste bane og akter ikke på mennesket. Ja, hvem kan tolke menneskets bane? I Vardø er det vinden og mørket som rår, her er Guds nåde ikke billig. I et sammenrasket samfunn der ingen av de rundt 100 innbyggerne oppholder seg frivillig, spisser dramaet seg etter hvert skikkelig til.

DETALJRIKDOM

Reisen fra Wien til Vardøhus er både lang og farefull – det tar hele 200 sider før vi er fremme. Underveis er vi med på en kulturhistorisk reise gjennom Sentral-Europa og langs dalfører og kyst i det tilbakeliggende Norge. Bare i Trondheim aner man en duft av dansens sosietet og de utallige taflene de celebre gjestene vandrer mellom, er et høydepunkt i romanens første del. Fremstillingen har en nesten barokk detaljrikdom der menneskene truer med å forsvinne i mylderet. Det tar tid å få tak på dem. Romanen er breddfull av observasjoner av stort og smått, av sidehendelser og av begreper og spesialuttrykk fra astronomiens, botanikkens og marinbiologiens verden. Det sveller ut, forfatterens glede over å holde det hele samlet og få uttelling for de utallige timer med research som må ha gått med, smitter ikke umiddelbart over på leseren.

Først i Vardø skyter historien fart, de eksistensielle temaene hvelver seg som stadig mer truende skyer over fortellingen, personene tegnes gradvis skarpere idet vi føres mot dramaets rystende klimaks. Her viser Lid Larssen sitt sanne format, det er her han er god. Under lesningen gikk mine assosiasjoner både til Melvilles *Moby Dick* og Bjørneboes *Haiene*.

SVINDELANKLAGER

Maximillian Hell steg høyt og falt dypt. Antiklerikale krefter gjærer, få år lenger fremme bryter den franske revolusjon ut. Jesuittordenen, som Hell hadde viet sitt liv til og som stod som representant for det høyeste av sin samtids kunnskap og vitenskap, forfølges og vil snart bli oppløst og forbudt. Hjemme i Wien beskylder fiendtlige krefter Hell for å ha svindlet med resultatene. Det etableres som en sannhet som får stå uimotsagt i lang tid. Hell gikk inn i vitenskapshistorien som en fuskner. Til tross for at ettertiden har gitt ham rett. Han var virkelig den første som målte avstanden mellom jorden og solen, og nesten på kilometeren korrekt. Uten å fuske.

Sajnovics og Borchgrevink går det heller ikke bra med. Sajnovics oppdaget forgreningene i den finsk-ugriske språkfamilie, men også han gikk ned med sin orden og ble glemt. Borchgrevink var toeren som ville være ener, som lånte av sin mester, Carl von Linnés glans, men uten å ha formatet. Også ham satte livet på plass. Sin mesters datter fikk han ikke, det lengste han drev det til var å få en larve oppkalt etter seg, *Tippula borchgrevinchi*, for dem som måtte ha interesse for slikt. Han endte som sokneprest i Norderhov, et av de feteste kall i kongeriket den gang. Det var da noe.

TAPERENS PERSPEKTIV.

Jeg fascineres av perspektivet i romanen. Selv om den langt på vei kan leses som en rehabilitering av Hell, er dette alt annet enn et helteepos. Tvert imot er det taperens perspektiv

som anlegges. Det er et fruktbart perspektiv. Vinneren har jo fått det som han ville, hans visdom er begrenset. Taperen, derimot, har noe å fortelle om hva livet koster. I jaget mot stjernene kommer ekspedisjonsmedlemmenes sletteste egenskaper til syne. Likevel får vi sympati med dem. Gjennom sine tap forsones de på et vis til slutt. Og ved reisens ende blir et uttalt spørsmål med videre: Hva er vinning, hva er tap i denne verden? Den som har svaret, eier visdom. •

—“—

Jeg fascineres av perspektivet i romanen. Selv om den langt på vei kan leses som en rehabilitering av Hell, er dette alt annet enn et helteepos. Tvert imot er det taperens perspektiv som anlegges. Det er et fruktbart perspektiv.

—”—

SVEIN RISE
**DELTAKESENS
MYSTERIUM.**
**KORSETTS MENING OG
TROENS FORNUFT**
EFREM FORLAG, 2023

Teologi for både hode og hjerte

OMTALT AV MAGDALENE THOMASSEN

Teologen Svein Rise, professor emeritus ved NLA-høyskolen, har lang og bred erfaring som fagforfatter og underviser. I boken *Deltakelsens mysterium* deler han i rikt monn av sine erfaringer og kunnskaper. Han belyser sitt tema ved en imponerende vifte av kilder og figuranter, fra kirkefedrene til samtidsteologer av ulike konfesjoner, og ikke minst er fremstillingen gjennomgående forankret i forfatterens fine fortolkninger av sentrale bibeltekster. Når jeg her peker på både hans kunnskap og erfaring, viser det til bokens hovedintensjon ifølge Rise selv, nemlig å forene teologiens intellektuelle og dogmatiske side med teologi som erfaring og innlevelse, i et forsøk på å «formidle teologi for både 'hode og hjerte'». Det er en engasjerende og personlig bok Rise har skrevet: I en grenseoverskridende sjanger oppleves teksten vekselvis som en lærd fremstilling, som en forkynnende preken eller en andakt, som et personlig vitnesbyrd eller som en meditasjon.

ALLEREDE INNLEDNINGENS overskrift – «Hva er det å være menneske?» – slår an en eksistensiell tone: Det er selve menneskelivets grunnvilkår Bibelens mange fortellinger bærer vitnesbyrd om. Den «deltakelsen» det er snakk om i bokens tittel er en deltakelse i de hendelsene Bibelen beretter om, en deltakelse som åpner for at vi kan forstå vår egen posisjon i verden. Å se oss selv i lys av frelseshistoriens hendelser er gitt oss som en troens gave: Med Emmaus-fortellingen som eksempel påpekes hvordan det er Jesus selv som for disiplene «åpner deres forstand», så de får del i hvordan hendelsene i Jerusalem oppfyller profetenes vitnesbyrd om Messias. Det er Jesus selv som gjøre disiplene – og oss – delaktige i sin selvhengivelse på korset. Delaktighetens nye forståelse dreier seg om en dyptgripende, nyskapende og forvandlende hendelse som gir oss, i forening med Kristus, å ta del i selve Guds liv.

DEN MEST SENTRALE av bibelberetningene slik det formuleres her er nettopp *Korshendelsen*, og delaktighet i denne innebærer en erkjennelse av hvem vi selv er «som syndere». Korsteologien fremheves som bokens omdreiningspunkt og utdypes spesielt i de tre første av bokens fem deler. Igjen er her et rikt

tilfang av refleksjoner fra ulike kilder som bidrar til vakre meditasjoner over Korsets mysterium. Språket og vektleggingen blir allikevel svært intern. Det gir seg kanskje selv at et utgangspunkt i Korshendelsen leder til et sterkt fokus på begreper som *synd, dom, straff, tilgivelse, soningsoffer* og *frelse*. Men begreperne brukes med en innforlivet selvfølgelighet som jeg tror vil være fremmed for mange, selv for troende som kjenner godt til begrepenes bibelske bruk. På et visst tidspunkt får i alle fall jeg behov for å spørre; men hva betyr da alt dette, hva er det å være synder, hva vil 'frelse' si? En aner at det til grunn for fremstillingen ligger fagteologiske diskusjoner som søkes imøtekommet, men kanskje kunne disse betegnelseformidles og utdypes også i en annen, ikke fagintern språkdrakt.

I DE TO SISTE av bokens kapitler føres vi imidlertid videre til skapelsesteologiske og antropologiske perspektiver. Her møter vi et mer nyansert og utdypende språk om synd og frelse: Perspektivene utvides til å favne uendeligheten i Guds nærvær for mennesket, den universelle rekkevidden av hans kjærlighet og den gave vi mottar ved å få ta del i den. Perspektivrikdommen her er umulig å gjengi i denne korte omtalen. En innvending kan da kanskje også være at det blir litt for mange tråder som forsøkes knyttet sammen. Men som biskop emeritus Halvor Nordhaug sier i omtalen på bokens omslag: Boken «bør ikke leses for fort». Leses den med «tid og oppmerksomhet» vil her være mye inspirasjon å hente. •

— “ —

Det er en engasjerende og personlig bok Rise har skrevet: I en grenseoverskridende sjanger oppleves teksten vekselvis som en lærd fremstilling, som en forkynnende preken eller en andakt, som et personlig vitnesbyrd eller som en meditasjon.

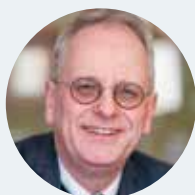
— ” —

Solid og viktig påminnelse

OMTALT AV HENRIK SYSE

JANNE HAALAND
MATLARY
**VERDEN BLIR IKKE
DEN SAMME:
VÅR NYE
SIKKERHETSPOLITISKE
HVERDAG.**
KAGGE FORLAG, 2023

Henrik Syse
er ansatt ved
Institutt for fredsforskning (PRIO)
og Oslo Nye
Høgskole

“
I denne boken
får vi en
lettfattelig og
samtidig solid
kunnskapsbasert
analyse av
bakgrunnen for
invasjonen.
”

V i vet ikke hva fremtidens historiebøker vil skrive om vår tid. Det som kan synes betydelig i samtiden, kan fremstå uviktig senere eller bli fullstendig glemt. Likevel har Janne Haaland Matlary godt belegg for sin tese om at det som er skjedd i og med krigen i Ukraina, og da særlig etter opptrappingen og angrepet på Kyiv i februar 2022, utgjør et tids-skille. En rekke antagelser om verden blir nå utfordret og endret – og flere av endringene burde vi ha vært langt bedre forberedt på. Kort sagt, vi gjennomlever nå hendelser som fremtidens historikere vil merke seg. Ikke minst er det overveiende sannsynlig at det tøvær og det håp som knyttet seg til den kalde krigens slutt, fikk sitt endelige skudd for baugen i og med konflikten i Ukraina.

SOLID ANALYSE

I denne boken, i hovedsak skrevet i tiden rundt ettårsmarkeringen for angrepet på Kyiv (og en rekke andre mål) i Ukraina, får vi en lettfattelig og samtidig solid kunnskapsbasert analyse av bakgrunnen for invasjonen. Ikke minst kjenner Matlary NATO og EU fra innsiden, og hun viser nyansert og tydelig hvordan disse institusjonene – på hvert sitt vis så viktige for Norge – og deres agering og utvikling er essensielle for hvordan verdens fremtid vil se ut. Ekstra sentralt står utviklingen i NATOs viktigste og sterkeste land USA. Også FNs styrker og svakheter blir godt og balansert analysert. Og hele veien påpekes det hvor mye som er endret etter Russlands invasjonskrig mot Ukraina.

Matlary har alltid vært en realpolitisk tenker, i den forstand at hun vil advare oss mot idealistiske illusjoner om fred og mellomstatlig vennskap. Maktinteresser og ideologi trumfer altfor ofte både etiske normer og økonomisk rasjonalitet. Det mener hun at mange tar altfor lett på, og det er denne tesen hun bygger videre på i den foreliggende boken.

FOLKERETTSBRUDD

Samtidig står vi overfor en forfatter med bona godt plantet i en menneskerettslig, rettsstatlig og demokratisk tradisjon, og hun opererer ikke med noen lettvent relativisme mellom konfliktenes forskjellige parter, heller ikke i tilfellet Ukraina. Russland har brutt og bryter folkeretten på en måte vi ikke rolig kan se på, og som vi ikke kan skrive på kontoen for nasjonale interesser som vi må godta og bare leve med.

Jeg har ved enkelte tidligere anledninger vært

kritisk til deler av Matlarys kulturkamperspektiv, slik det blant annet kom til uttrykk i hennes forrige bok, *Demokratiets langsomme død*. Jeg synes hun der for lett slår i hartkorn kulturelle endringer på den ene siden og trusler mot selve demokratiet på den andre, endog på en måte som uttrykker mer forståelse for de høyreorienterte reaksjoner vi de senere årene har sett i land som Ungarn og USA, enn det jeg tror er sakssvarende.

KONSIS OG PEDAGOGISK

I denne boken opplever jeg Matlary som mer konsis i sine beskrivelser av hva som står på spill, og hun har en pedagogisk balanse i sine resonnementer som jeg opplever som forbilledlig, også der jeg en sjelden gang er uenig med henne. Jeg ser anmeldere som har kritisert bokens gjentakelser – som jeg finner helt naturlige for en essayistisk bok som denne – og det har også vært kritisert at engelskspråklige sitater er gjengitt på originalspråket. Ingen av tingene skjemma boken, tvert imot. Den er klokt og pedagogisk lagt opp, med nok forklaringer og historisk bakgrunn til at også de som ikke kjenner sikkerhetspolitikken alle irrganger eller komplekse historie, føler seg tatt på alvor.

Særlig liker jeg at Matlary tør å være personlig. Med sitt store nettverk og lange erfaring er det kanskje ikke så rart at hun kan henfalle til anekdoter om viktige mennesker hun har møtt. I denne boken er det imidlertid langt mindre av det og mye mer av hennes genuint personlige engasjement. Historien om den dramatiske båtturen med familien som nær ender i grunnstøting og død, gir en sterk og samtidig betagende beskrivelse av hvordan vi mennesker altfor lett klammer oss til status quo i stedet for å reagere med bestemthet og risikovilje. Eksemplet kommer i kapitlet som skal minne oss nordmenn om at det faktisk er svært mye som står på spill – og at vi må øke vår forsvarsvilje.

HÅP I MØRKET

Verden blir ikke den samme er først og fremst ment å gi oss et øyeblikksbilde. Men den gir oss mer enn det. Den forklarer hvorfor allianser er viktige, hvorfor folkerett og etikk er essensielle størrelser i konflikt, og hvor mørkt verdensbildet nå faktisk ser ut. Men den antyder også at det finnes håp i forpliktende samarbeid (også, i de rette sammenhenger, med land som Kina) og i voksne og seriøse politikere som på realistisk vis tør å kjempe for menneskelige verdier – og som tør å utfordre sitt eget lands snevre maktpolitikk. •

To syn på woke-fenomenet – og et katolsk perspektiv

OMTALT AV ØYVIND J. VARDENÆR EVENSTAD

DANBY CHOI
KANSELLER MEG HVIS DU KAN. MITT OPPGJØR MED WOKE.
ASCHEHOUG, 2023

LISA ESHEL KNUDSEN
WOKE. KULTURKRIG, KANSELLERING OG IDENTITETSPOLITIKK.
RES PUBLICA, 2023

Danby Choi er journalist og sjefredaktør i kulturavisen *Subjekt*, som har blitt kjent for å være kritisk til mye av det som kalles «woke». Følgelig er det mange som plasserer ham på høyresiden politisk, selv om han ikke føler seg hjemme der. Han skriver gjentatte ganger i boken sin at han er liberal, og at det viktigste for ham er at mennesker får bestemme over eget liv – uten frihetsbegrensninger fra høyre eller venstre. Han har for eksempel et rusliberalt syn.

Boken til Choi er selvbiografisk i tillegg til allment informerende, og handler om hans vei fra «et kunstmiljø med hipstere og venstreradikale filosofistudenter» til der han er i dag. Faktisk var det Choi som sto for det *Minerva* kalte «2018s wokeste øyeblikk» da han anmeldte en utstilling på Munchmuseet. Siden har han blitt kalt både transfob, rasist og fascist, og redigeringsloggen til Wikipedia-siden hans er en slagmark i den såkalte kulturkrigen.

Lisa Esohel Knudsen er skribent og nestleder i den minoritetspolitiske tenketanken Minotenk. I boken sin viser hun til Choi flere ganger, noe som skaper en interessant synergi mellom de to. Boken til Knudsen er kortere og mer rett på sak, selv om den også inneholder selvbiografiske detaljer om egen oppvekst som minoritetsperson i Norge. I hennes tilfelle er det en del av argumentasjonen, i tråd med slagordet «Det personlige er politisk». Hun skriver for eksempel at hun selv, i motsetning til sin mor som er hvit, har opplevd rasisme i livet sitt. Dette er en viktig grunn til at Knudsen er politisk engasjert.

ULIKE SYN PÅ IDENTITETSPOLITIKK

Begge forfatterne sporer woke-begrepetts opphav til svarte amerikanere på 1930-tallet, da uttrykket «stay woke» var en oppfordring til å være årvåken og bevisst på rasismen som fremdeles preget samfunnet etter den amerikanske borgerkrigen. Begge poengterer at begrepet de siste årene har fått en videre betydning som årvåkenhet overfor enhver form for diskriminering, og knytter det eksplisitt til identitetspolitikk. De skiller lag i synet på

hvorvidt en slik årvåkenhet har gått for langt, og hvorvidt identitetspolitikk er en god ting eller ikke. Choi påstår at det er «en reduksjon av hvert enkelt menneske til en gruppeidentitet», mens Knudsen beskriver det som «et nødvendig verktøy for å oppnå mer likestilte og rettferdige samfunn».

Knudsen avviser kritikken om at identitetspolitikk er splittende, og fastholder at «likeverd og universelle rettigheter er målet også for dagens identitetspolitiske aktivisme». Identitetspolitikk blir fremstilt som et middel, og som en anerkjennelse av at mennesker kan oppleve ulike typer diskriminering eller undertrykkelse basert på ulike identiteter. Som et argument mot denne tankegangen hevder Choi: «Hvis målet er likebehandling, bør man ikke dyrke forskjellsbehandling.»

YTRINGSFRIHET OG KANSELLERING

Mye av grunnen til at woke-fenomenet har blitt kjent i Norge de siste årene, er at flere forsøk på «kansellering» eller scenenekt har blitt sett på som motivert av overdreven årvåkenhet. De har også blitt beskrevet som angrep på ytringsfriheten til folk som har kontroversielle meninger. Choi forteller om lærere som har blitt truet med å miste jobben fordi de mener at det bare finnes to kjønn, og en kvinne som fikk sparken fra en organisasjon – blant annet for å ha «feilkjønn» en person (omtalt en som identifiserer seg som kvinne, som en mann). Hun vant rettssaken mot arbeidsgiveren, som måtte betale erstatning for usaklig oppsigelse. Betyr det at hun ikke ble kansellert likevel?

Choi skriver at selv om saken til slutt var en seier for ytringsfriheten, er det ingen som har lyst til å bruke tid og krefter på en slik prosess. Dermed har det vokst frem en «kanselleringskultur» som har en nedkjølende effekt på ytringsfriheten og gjør at mange bedriver selvsensur.

Knudsen skriver at kanselleringskultur er «verken bra eller dårlig – det bare er». Hun påpeker at det alltid har vært sanksjoner mot «uønsket oppførsel eller ekskluderende, støtende

ytringer» i samfunnet, men at det kommer an på hva man regner som uønsket. Her kommer det til syne en grunnleggende forskjell mellom de to forfatterne. Mens Choi er liberal og vil at samfunnet skal være nøytralt i forhold til ulike oppfatninger om det gode, eller «verdier», mener Knudsen at rettmessigheten av kansellering i ulike tilfeller avhenger av «hvilke verdier og hensyn vi setter høyest». Ytringsfriheten er heller ikke absolutt. Hun har kanskje rett i dette, og det er noe som kan danne grunnlag for en debatt om liberalisme.

KULTURKRIK ELLER DIALOG?

Jevnt over er jeg mer enig med Choi enn med Knudsen. Det er ikke en god utvikling at meninger som avviker fra hovedstrømmen blir oppfattet som hat, eller at man stempler meningsmotstandere som onde og tyr til personangrep i stedet for å diskutere sak. Choi skriver at «skillet går ikke mellom meg og dem jeg er uenig med. Det går mellom oss som bruker ytringer, og dem som bruker vold». Knudsen definerer kulturkrig som «kampen om hvilke sosiale, politiske og kulturelle verdier som skal være dominerende». For å unngå at dette blir en kamp om hvem som har størst makt, er det avgjørende at vi lærer oss dialog.

Det er evnen til å bruke fornuften og diskutere med rasjonelle argumenter i stedet for vold som skiller oss fra dyrene og kjennetegner oss som mennesker. Identitetspolitikkenes fokus på «levd erfaring» som sannhetskriterium gjør at saklig kritikk av ideologiske bevegelse har blitt fremstilt som «dehumaniserende». Choi slår fast at «i realiteten impliserer kritikk at vi alle er tenkende og følende vesener som kan snakke seriøst med hverandre om vanskelige problemstillinger».

ET KATOLSK PERSPEKTIV

Den katolske kirke lærer at urettferdig diskriminering er galt, fordi alle mennesker er skapt av Gud med samme natur. Vi bør være årvåkne når dette skjer, men det er ikke nødvendigvis det samme som «woke». Lenge før dagens woke-fenomen advarte pave Johannes

Paul II mot dem han kalte «mistankens mestere» – Marx, Nietzsche og Freud. Disse var tenkere som tolket menneskelig atferd på en mistenksom måte, som uttrykk for skjulte motiver (rikdom, makt eller nytelse). Paven understreket at kristne må tro at det også er mulig å være motivert av kjærlighet. Som Choi påpeker: hvis man tolker alt som en form for skjult rasisme, vil de få som faktisk er rasister kunne slippe forbi under radaren.

Noen medlemmer av Kirken har vært interessert i å gå dypt inn i den filosofiske bakgrunnen til woke-fenomenet. Biskop Robert Barron, kjent som grunnleggeren av medieorganisasjonen Word on Fire, har pekt på «kritisk teori» og postmoderne tenkere som Michel Foucault som wokeismens opphav. Å være woke handler nettopp om å være kritisk til tradisjonelle strukturer og tankemåter i samfunnet, for å avdekke den skjulte makten som angivelig ligger bak dem.

Pave Frans har kommet med innspill i debatten, om enn på en indirekte måte. Han tok opp kanselleringskultur i januar 2022, i sin årlige tale til diplomatkorpset som er akkreditert Den hellige stol. Han advarte mot «ideologisk kolonisering» og ensrettet tenkning som svekker ytringsfriheten under påskudd av å forsvare mangfold. I boken *Kom, la oss drømme* (St. Olav forlag, 2023) skriver paven, med henvisning til demonstrantene som rev statuer av historiske personer i 2020, at «ønsket om å viske ut historien» bekymrer ham. Han formaner til ikke å «minnes andres skyld bare for å proklamere vår egen uskyld». Det er klar tale fra en pave som selv har blitt anklaget for å være woke. •

— “ —

Jevnt over er jeg mer enig med Choi enn med Knudsen. Det er ikke en god utvikling at meninger som avviker fra hovedstrømmen blir oppfattet som hat, eller at man stempler meningsmotstandere som onde og tyr til personangrep i stedet for å diskutere sak.

— ” —

ANNA PAULINE
GRØGAARD, SIGURD
HAREIDE
OG HENNING
LAUGERUD, RED
«VÅRE FORFEDRES
KIRKE» -
TEKSTER AV, OM OG
TIL KLOSTERLASSE
ST.OLAV FORLAG 2023

En norsk klassiker

OMTALT AV HANS FREDRIK DAHL

Kjært barn har mange navn. Den norske 15-1600-talls-teologen som vel må anses som en av våre fremste lærde gjennom alle tider, Laurentius Nielsson fra Tønsberg, kjennes vanligvis under det beskjedne navnet «Klosterlasse». I denne antologien omtales han i tillegg som Pater Lauritz, Laurentius Nicolaus (eller Nicolai) SJ, Lauritz Norvegicus eller simpelthen som Norvegus. Navnene skifter, alt etter som hovedpersonen behandles som latin-skrivende forfatter og polemiker, som katolsk teolog i kirkelig misjon, eller som avansert Societas Jesu-medlem, altså jesuitt og lærer. Livet brakte ham i alle tilfeller vidt omkring i pavenes, kongenes og lærestedenes verden i det urolige reformasjonsårhundret, den gang det ble kjempet drabelig om troen i byer og universiteter over hele Europa. Navnet Klosterlasse oppsto på gaten i Stockholm i 1590-årene, der han oppholdt seg i noen år, mens det ellers er i Wien, Roma, København eller Braunschweig den foregår, den dampende strid mellom katolikker og protestanter som Klosterlasse levde midt i.

RE-KATOLISERING AV NORDEN

Hans prosjekt var å re-katolisere det Norden som i perioden 1527-37 hadde gått over til protestantismen i et skifte som hadde skjedd ovenfra, fra kongemakt og adels side, mens gammel helgendyrkelse og trofast messe-oppslutning fortsatt levde i folket. Det var den katolske understrøm i befolkningen han ville benytte, med hjelp av de nordiske pretestudenter som hadde søkte utdannelse ved jesuittiske læresteder i utlandet, og der var blitt vunnet for katolisismen. Dessverre feilet han. Norden forble luthersk, vår mann

utvist. Henning Laugerud forklarer hvorfor, i innledningen til denne omfangsrike og vakker illustrerte antologien.

VOLDSOMME ANKLAGER

Historien om Klosterlasses fascinerende liv er fortalt mange ganger før, blant annet av Oluf Kolsrud og Oskar Garstein, og i moderne tid av så ulike sjeler som Georg Johannesen og Lars Roar Langslet. Det suppleres i denne boka av fyldige utdrag fra hans egne tekster, tilrettelagt i en lesbar form som gjør det mulig for de fleste av oss å trenge inn i teologien og slik ta del i striden mellom konfesjonene. De tre tekstområdene som da presenteres (med fyldige innledninger av redaktørene) er for det første Pater Norvegus' frontale angrep på protestantismen i det såkalte Studentbrevet, skrevet på vegne av utenlandsstuderende og rettet til professorene i København. For en moderne leser fremtrer denne kaskade av anti-protestantisme som noe voldsom, eller hva skal man si om en opprømsing av reformasjonens feil – det er minst 30 av dem - i form av gamle kjetterier og urettferdige anklager «oppdiktet og oppfunnet av en privat og slett munk ved navn herr Morten Luther», en mann hvis hat og misunnelse har «røvet, brutt ned og i sannhet ødelagt kirker, altere og guddommelige steder». Luther, sa Norvegus, gjenoppliver alle fortidens villfarelser og misforståelser bare for å så «kiv og strid, forbandelse og opprør» og dessuten svekke vanlige folks kristelige seder.

UTLEGGING AV KATOLSK TRO

Tekstområde nr. to gjelder katolsk teologi og er hentet fra *Confessio Christiana*, «Den

I 1998 avduket kong Harald en minneplate over «Klosterlasse» i universitetskirken i Vilnius.

kristne bekjennelse», en katekismus-preget gjennomgåelse av alle Guds-lærens små og store spørsmål – som kan leses med utbytte den dag i dag. For denne katekismen – oversatt til norsk av Anne Pauline Grøgaard etter de latinske og danske originaler – gir en systematisk ordnet utlegging av den katolske tro gjennom spørsmål og svar. For det første, sier Norvegus, vil han vise denne troens grunn og stadfesting, derunder forklare hvordan denne Herrens vei er blitt kjent og bevist for våre forfedre fra Olav den hellige og nedover. Så utlegger han Herrens vei for den som søker troen i dag, derunder hvordan man kan oppnå og motta denne rettferdighet – og hvordan den sanne rettferdighet skal styres og etterleves, før han til sist viser hva som kan lede til evig liv og salighet. Alt dette gjennom fem hundre spørsmål og svar, varierende fra femti linjer til én eller to sider. Og hele tiden ved å vise hvordan våre forfedre har vist oss veien. Det er overhodet tankevekkende at det forsvar for katolisismen som Klosterlasse *alias* Pater Norvegus etc. anfører, så sterkt går inn for å beskytte nettopp *forfedrenes* lære, den troen som lutheranerne ville støte ned i Helvete. De er ikke bare urettferdige og nedbrytende for all autoritet og tradisjon, men også som protestanter helt motsatt den aktelse som vi etter Guds bud er forpliktet til å vise våre foreldre. De er ugudelige, simpelthen!

VÅRE FORFEDRES KIRKE

Hvordan – for eksempel – skulle troen alene kunne gjøre noen rettferdig, spør Norvegus, selv om troen etter sin definisjon forutsetter så gode ting som håp og kjærlighet. «Dog allikevel skulle våre forfedre ikke ha nektet at

troen rettferdiggjør, foruten gode gjerningers fortjeneste». Et stikk mot Luthers prinsipp om «sola fide», altså. Forfatteren spør videre om de kristne har rett til å be til Jomfru Maria i samme åndedrag som de fremsier Fader vår – denne Englenes hilsen er jo (i motsetning til Fader vår) strengt tatt ikke evangelisk, og derfor forkastet av Luther. Svaret er igjen at det er *ved sedvane* at vi har lært oss å be den Hellige Jomfru og alle Guds helgener om forbønn. «Våre forfedres kirke» viser altså veien.

EN LEVENDE PERSON

Det tredje og siste tekst-korpus som gjengis i antologien, består av brev fra Norvegus' side angående opptak i jesuittordenen, og om hans rolle i den nordiske misjon – dette med ferske oversettelser fra latin av Victoria Marie Moestue, i tekster som illustrerer Klosterlasses omflakkende liv gjennom originale kilder. I dem står Klosterlasse fram som en levende person – triumferende og tapende, troende og tvilende, begeistret og ydmykt på samme tid – akkurat som de fleste av oss. •

— “ —
Klosterlasse står fram som en levende person – triumferende og tapende, troende og tvilende, begeistret og ydmykt på samme tid – akkurat som de fleste av oss.
— ” —

Vi trenger
din hjelp til å
holde hjulene
i gang!

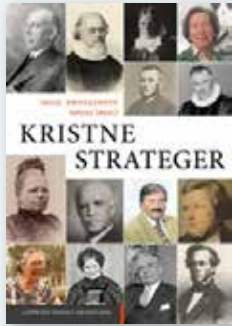
Bidra til vårt arbeid i
Oslos rus- og
prostitusjonsmiljø -
gi en engangsgave!

VIPPS til 95093

SYKEPLEIE
PÅ HJUL

Sykepleie på hjul er en del av Fransiskushjelpen, en ideell, diakonal stiftelse fra 1956 som henter sin inspirasjon fra Frans av Assisi. www.fransiskushjelpen.no

HELJE
KRINGLEBOTN (RED)
KRISTNE STRATEGER
CAPPELEN DAMM
AKADEMISK

Var Sigrid Undset en kristen strateg?

OMTALT AV OLAV RUNE BASTRUP

Artikkelsamlingen «Kristne strateger» må være det nærmeste man kommer et protestantisk helgengalleri. Noen av våre fremste kirkehistorikere presenterer her 33 personer som har satt dype spor etter seg i det norske kirkelandskapet. At personer som Hans Nielsen Hauge, Ole Hallesby og Eivind Berggrav hører hjemme her, sier seg selv. Pinsebevegelsens grunnlegger i Norge, Thomas Barratt, er heller ikke til å unngå. Likeså salmedikterne Landstad og Blix, og fra nyere tid Rosemarie Køhn og Andreas Aarflot.

Mange andre kunne nevnes, ikke minst dem jeg aldri hadde hørt om tidligere. Jeg ødelegger neppe mitt rykte som mer enn gjennomsnittlig opplyst når jeg tilstår at Bolette Gjør og Bodil Biørn inntil nå har vært ukjente navn for meg. Førstnevnte var forfatter, redaktør og pioner for de utallige misjonskvinneforeninger som har preget kristent frivillighetsarbeid i Norge. Bodil Biørn var en misjonær og sykepleier som gjorde et heltmodig arbeid blant armenere under den statsinitierte, tyrkiske massakren i 1915.

FOR KATOLSKE LESERE er boken først og fremst informativ om det kirkelige landskap i Norge som den katolske kirke er en del av, men aldri har vært helt integrert i. Boken vil derfor bekrefte mange norske katolikkens opplevelse av å stå på utsiden og se inn. Sigrid Undset er eneste katolikk som er verdig omtale, skjønt jeg tror hun ville betakket seg for å bli kalt strateg. Det moderne strategibegrepet bygger på en markedsorientert mål-middel-tenkning som et åndsmenneske av Undsets kaliber selvsagt har stått helt fri overfor. At Undset drev katolsk propaganda, må derimot kunne innrømmes. I denne rollen var hun ofte hardtslående, konfronterende og ikke så lite arrogant. At det skjedde i et kulturelt klima preget av kompakt antikatolisisme i både kristne og sekulære kretser, kommer ikke godt nok frem i Helje Kringlebotn Sødals fremstilling. Frykten for «pavekirken» har vært betydelig i Norge. Ja, antikatolsk propaganda må tidvis i seg selv sies å ha hatt preg av strategi, særlig i forbindelse med kjente personers konversjoner og i de tilbakevendende diskusjonene om oppheving av grunnlovens jesuittparagraf.

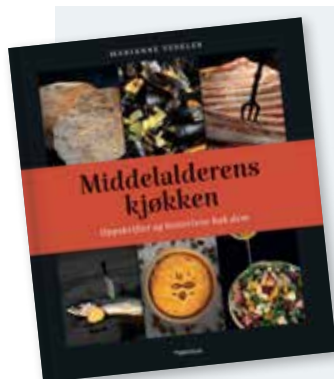
I dette selskapet synes jeg likevel andre katolikker hører mer naturlig hjemme enn

Undset. Hallvard Rieber-Mohn er et eksempel på en katolsk kommunikator som nådde bredt ut i norsk offentlighet. Ikke bare var han en viktig stemme i samfunnsdebatten, han formidlet også kristen tro og tanke til miljøer som stod fjernt fra alt som luktet kristenmanns blod. Som strategi var det vellykket, men neppe fordi Rieber-Mohn var noen god strateg. Det var heller slik at han gav av seg selv og brukte de mulighetene han fikk.

BOKEN DANNER et slags kirkehistorisk tverrsnitt fra Hans Nielsen Hauge til i dag gjennom personene som på ulikt vis har formet utviklingen. Artiklene holder høyt akademisk nivå, de er hver for seg lærerike. Men man blir samtidig minnet om de mange som er utelatt. Det er blitt en bok om «vinnerne». I nyere norsk kirkehistorie finnes det to viktige frontavsnitt der de store ideologiske kamper har stått: 1. Kampen mellom lavkirkelig pietisme og den kulturåpne grundtvigianismen i siste halvpart av 1800-tallet, og 2. Striden mellom liberal og positiv teologi som toppet seg på 1920-tallet. Blant «taperne» i disse kampene finnes det noen betydelige navn som representerer sterke strømninger i norsk kirkeliv utenom hovedstrømmen. Grundtvigianeren Christopher Bruun er ett eksempel blant flere som burde hatt en selvsagt plass i det Pantheon man her har forsøkt å bygge. Historiefremstilling utelukkende basert på dem som fikk det til, kan aldri bli sann. Som kilde til historisk innsikt er denne boken derfor mangelfull.

BOKEN «KRISTNE STRATEGER» er skrevet over samme lest som Rune Slagstads «De nasjonale strateger» fra 1998. Slagstads monumentale verk gir en historisk syntese av den politiske og kulturelle utviklingen av det moderne Norge etter 1814. Hovedfokuset her er imidlertid å analysere *kunnskapen* som strateger på ulike fag- og samfunnsområder bygget på i avgjørende stadier av nasjonsbyggingen. Det kristne motsvaret til Slagstad er mye mer personfokusert. Boken gir i liten grad en syntese av den historiske utvikling slik den kunne ha gjort om den var skrevet under én forfatters perspektiv. Nå var dette kanskje heller ikke hensikten. Men utover det rent biografiske gjør det også boken mindre interessant enn den kunne ha vært. •

“
For katolske lesere er boken først og fremst informativ om det kirkelige landskap i Norge som den katolske kirke er en del av, men aldri har vært helt integrert i.
”

MARIANNE VEDELER
**MIDDELALDERENS
KJØKKEN.
OPPSKRIFTER OG
HISTORIENE BAK DEM.**
SPARTACUS 2023

Forskerkunnskap og jordnær matglede

OMTALT AV PER OLAV REINTON

Marianne Vedelers kokebok er ganske enestående: hun lager oppskrifter med preferanse for vår egen tid ut fra det forskning vet om middelalderens kultur. Og her er det nyheter å finne. Hvem visste vel at det var ganske vanlig å koke fisk i rødvin i klebersteinsgryter i Oslo på den tiden? Eller at man spiste pasta?

Det er lite om kokekunst i europeisk kulturhistorie. Arbeidet på kjøkkenet har aldri nådd høyt på den sosiale rangstigen. De store klostrene i Europa hadde tre kjøkkener: ett for de store anledninger, der bare fantasien satte en grense, ett for munkene, hvor ikke alt var tillatt, og ett for bønder og besøkende. Vi vet mest om hva herremåltider har betydd. Da er det aristokratiets kjøkken det er snakk om.

SUNNHETSLÆRE OG ETIKK

Det var viktig å vise seg fram. Men middelalderens oppskrifter er sunnhetslære og etikk også. Marianne Vedelers kokebok baserer seg på egne arkeologiske undersøkelser, hvor maten har satt spor på levninger fra en annen tid. På mange måter viser vår egen tids kjøkken seg både overraskende forskjellig og overraskende lik.

Det var vanlig å spise geit og kje. Den gang med carmelinsaus, med smak av kardemomme. Fårikål har gamle aner, med pepper etter at det etterhvert ble billigere. Hos biskopen spiste de ikke svin, men høner: kylling eller kapun, det vil si kastret hane.

Vilt var aristokratiets mat. Marianne Vedeler forslår en herresaus til hjort. Den består av nellik, muskat, kardemomme, pepper, kanel og ingefær i tillegg til kjøttkraft.

TRE FASER

Historisk kan det europeiske kjøkken deles inn i tre faser. Det romerske kjøkken var preget av garum, en fermentert fiskesaus som nå er forsvunnet fra spiseseddelen. I korstogstiden, fra 1100-tallet og framover, ble kjøkkenet preget av Østens krydder, inntil det franske kjøkken vendte tilbake til naturen på 1700-tallet. Nå

er vi på et vendepunkt. Smaken av middelalderen er tilbake igjen.

OVER 50 OPPSKRIFTER

Marianne Vedelers bok om middelalderens kjøkken består av mer enn femti oppskrifter. De kan også nytes i godstolen. Teksten er akkurat den blandingen av en forskers kunnskap og jordnære matglede som gjør boka underholdende uten at hun trenger å ty til anekdotisk stoff for å adsprede.

TIL HISTORIEN VIA GANEN

«Det er en fest av bøker og artikler der om matarven vår!», skriver hun. Hun har en litteraturliste bakerst i boka på mer enn femti titler, og en henvisning til en lenke med utvidet leseliste. Siden et par av mine favoritter ikke er med i den utvidede leselisten heller, tillater jeg meg å nevne dem her: Først og fremst Hans Veirups «*Til taffel hos kong Valdemar. Europas ældste kokebog efter to middelalderhåndskrifter fra 1300-tallet.*» Kokeboka har antagelig sin opprinnelse ifra legeskolen i Montpellier, og finnes i fire varianter, her i en kopi laget av den danske munken Knud Jul. Oppskriftene er publisert i original form og tilpasset vår egen tid.

Trude Ehlert: *Kochbuch des Mittelalters* bryr seg mer om hvordan det går an å tilberede de autentiske oppskriftene enn å tilpasse dem. Mens Bridget Henisch: *The Medieval Cook* har en essayistisk tilnærming til den tids kultur med kjøkkenet som ståsted.

Den korteste veien til historien går via ganen. Marianne Vedeler har med det meste – og det beste. Hun har smakt det selv. •

“
Den korteste
veien til historien
går via ganen.
Marianne Vedeler
har med det
meste – og det
beste. Hun har
smakt det selv.

”

Per Olav Reintons forfatterskap omfatter bøkene «Dronning Eufemias by. Oslo før 1625» og «Byen som brant for syndens skyld. Oslo 1624». Som NRK-medarbeider var han tidligere bl.a. programleder for «Den globale gane» i P2.

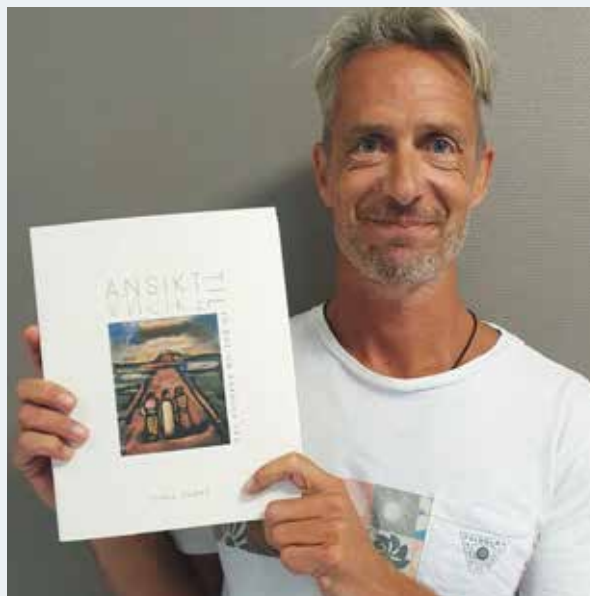

BOK OM KATOLSK TRO:

Ansikt til ansikt

Gjennom 25 år har Eirik Sukke undervist i kristendom og religion på offentlig og katolsk skole, deriblant St. Paul gymnas i Bergen. Han har vært opptatt av gode metoder for å formidle kunnskap om troen til ungdommer, og er aktuell som forfatter av den aller første læreboken om katolsk tro for videregående skole på norsk.

TEKST: ØYVIND J.VARDENÆR EVENSTAD

LÆREBOK: Eirik Sukke har skrevet om katolsk tro.

– Hva fikk deg til å skrive en lærebok om katolsk tro?

– Underveis har jeg funnet ut hva som fungerer, men det var jo individuelt for meg og min undervisning. Kunne jeg skrive ned mine erfaringer på en personuavhengig måte, slik at de også kan brukes av andre?

– Hvordan er boken bygget opp?

– Boken er bygget opp rundt tre pedagogiske røde tråder: å se noe mer, å stille spørsmål og å finne mønstre.

– Det første handler om en religiøs tilnærming til verden, at det finnes noe mer enn det vi kan sanse og måle. Gud har skapt verden, og vi kan se noe av Gud i alt det skapte, enten i naturen eller i møte med et menneske.

– Det andre handler om at vi kan stille spørsmål for å oppdage disse skjulte tingene i det som er skapt. Elevene skal lære seg den sokratiske metode. Det er en undrende tilnærming som stiller spørsmål ved alle ting, også trossannheter.

– Det tredje tar utgangspunkt i lignelsen om den bortkomne sønn som en rammefortelling for kristenlivet. Jeg vil få elevene med på å kjenne seg igjen i gamle bibelfortellinger som sier noe sant og allment om det å være menneske. De er ikke bare eventyr.

– Hvordan kan lærere bruke boken til å legge opp undervisningen?

– Det er viktig at boken skal være et verktøy, og ikke erstatte det relasjonelle mellom lærer og elev (jf. tittelen, *Ansikt til ansikt*). Man bør finne en balanse mellom å gi elevene ro til å lese selv, lese høyt for dem og la dem gjøre oppgavene som står i boken. Her er det rom for å tilpasse undervisningen til den spesifikke elevgruppen man har fremfor seg.

– Er det andre enn elever som kan ha nytte av å lese boken?

– Absolutt! Jeg tror det gjelder alle mennesker som er nysgjerrige, enten de er kristne og katolikker eller ateister. Voksne mennesker som leser boka vil få noe ut av den, på grunn av tilnærmingen som stiller spørsmål ved alle ting.

INGENTING STÅR I VEIEN

Skoleråd i OKB, Anne-Rigmor Stock Evje, er enig i at *Ansikt til ansikt* er en lærebok som langt flere enn elevene ved gymnaset vil ha glede av. Både metoden og innholdet gjør at boken kan brukes i både ungdoms- og voksenkatekese. Også ikke-katolikker som vil sette seg inn i Den katolske kirkes tradisjon og lære, bør skaffe seg boken.

– Hvorfor er det viktig at vi har fått denne læreboken?

– Vår eneste katolske videregående skole, St. Paul gymnas i Bergen, har egen læreplan i kristendoms-kunnskap som er godkjent av Utdanningsdirektoratet. Bare av den grunn var det naturlig at vi utarbeidet eget læreverk i faget.

– Er det noen planer om å evaluere læreboken, i så fall hvordan?

– Som forfatteren selv sier, er elevene de fremste til å evaluere boken, og til det trengs to-tre år. Vi håper på flere opplag, og før eventuelt nytt opptrykk vil det nok være naturlig å se gjennom læreverket. Jeg er ellers sikker på at Eirik Sukke og Peder Solberg er takknemlige for alle konstruktive kommentarer de måtte få fra leserne.

– Er det aktuelt å utgi flere bøker eller ressurser for skoleelever, hvis denne blir en suksess?

– Eirik Sukke er i gang med å utarbeide nettressurser til læreverket, for elever og lærere. Dersom vi i fremtiden skulle se at enda en bok skulle trenge, står ingenting i veien. •

— “ —
Jeg vil få elevene med på å kjenne seg igjen i gamle bibelfortellinger som sier noe sant og allment om det å være menneske. De er ikke bare eventyr.
 — ” —

AKTUELL PROFIL

Hvem? P. Torbjørn Holt
Aktuell: Nytt medlem
av Katolsk-luthersk
samtalegruppe

Vilje til forening i splittelsens tid

TEKST: PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN

P. Torbjørn Holt er nylig blitt medlem av Katolsk-luthersk samtalegruppe, som skal være et «ordnet kontaktpunkt» mellom Den katolske kirke i Norge og Den norske kirke. Tidligere har blant andre biskop Gerhard Schwenzer og patrene Per Bjørn Halvorsen og Finn Thorn utgjort gruppens katolske røster.

– Hva gjør egentlig Katolsk-luthersk samtalegruppe?

– Gruppen har eksistert over flere tiår, og er et av de mest sentrale møtestedene for teologisk samtale mellom Den katolske kirke og Den norske kirke. Gruppen har drøftet teologiske spørsmål som splitter og som forener våre to kirker, og lett etter områder hvor vi tenker likt og kan samhandle, sier p. Torbjørn, som selv har luthersk embedsbakgrunn.

– Hvordan blir det å møte gamle lutherske venner og kolleger, men på den andre siden av samtalebordet?

– Jeg har lagt stor vekt på å holde kontakt med lutherske kolleger og venner etter at jeg ble katolikk for 4 år siden. Jeg forlot ikke Den norske kirke i protest, men på grunn av en teologisk og åndelig utvikling som gikk over mange år, sier p. Torbjørn, som er glad og takknemlig for sine 27 år som prest i Den norske kirke.

– Jeg er vel blant de katolske prestene i Norge som har mest inngående kjennskapen til Den norske kirke og luthersk teologi, og jeg håper de vil oppleve meg som en god samtalepartner. Det blir selvsagt litt rart og formelt å sitte «på andre siden av bordet» vis-à-vis gamle lutherske venner og kolleger, men jeg tror det vil gå bra.

– Du har vært luthersk prest i størstedelen av ditt yrkesaktive liv. Hva gjør det med din tilnærming til økumenikk nå som du er katolsk prest?

– Problemene og utfordringene er de samme. Den katolske kirke har forpliktet seg på økumenikk siden Det annet vatikankonsil. Det forplikter også oss.

SAMTALENS KRAFT: – Den synodale metode betyr å snakke med hverandre i stedet for om hverandre, og bygger på en erkjennelse av at Den hellige ånd virker i oss og blant oss når vi ber ham om det, sier p. Torbjørn Hol. Foto: Petter T. Stocke-Nicolaisen

P. Torbjørn Holt

Født: 13. februar 1962

Fødested: Bergen

Bosted: Stabekk i Bærum

Stilling: Kapellan i Mariakirkens menighet

Tjeneste: Feltprest, studentprest i Europa for Sjømannskirken, sjømannsprest i London.

Utdannelse: Cand.mag., Cand.philol., Cand.theol., Lic.theol (STL)

I katekismen omtales økumenikk som *omsorg for gjenopprettelse av enheten* [mellom kirkene]. Det kan være en utfordrende øvelse så lenge troen på at flere kirker atter skal bli én, er liten.

– Økumenikk er en forpliktelse vi har fra Jesus selv. Han ber i Johannes 17 om at alle troende må være ett for at verden skal tro. En splittet kirke, som vi opplever, gjør det vanskeligere for mennesker å komme til tro. Vi er forpliktet til å arbeide for kirkens synlige enhet. Det er faktisk underordnet hvor realistisk det er. Da Jesus startet sin kirke med et par håndfuller disipler, var det få – om noen – som trodde at den skulle bli en verdensomspennende bevegelse. Vi må ikke slutte å tro på mirakler, sier p. Torbjørn.

– Hvorfor ligger økumenikken ditt hjerte (og hjerne!) så nær?

– Jeg opplever et personlig kall til økumenisk arbeid, som går tilbake til unge år. Jeg skrev i sin tid en hovedfagsoppgave i kristendom, hvor jeg arbeidet med kirkens embete i et økumenisk perspektiv. I hele mitt kirkelige virke har jeg

«Av mange gode økumeniske prosjekter, vil jeg nevne arbeidet med Olavsalteret og Olavsfestdagene i Roma.»

vært engasjert i økumenisk arbeid, både generalforsamlinger i Kirkenes Verdensråd og Det Lutherske Verdensforbund og en rekke konferanser, og utallige middager hos meg med «økumeniske» venner.

– Kan man se økumenikk i sammenheng med pave Frans' synodale prosjekt, altså en form for synodalitet ikke bare i Kirken, men mellom kirkene?

– Ja, det tror jeg. Den synodale metode betyr å snakke *med* hverandre i stedet for *om* hverandre, og bygger på en erkjennelse av at Den hellige ånd virker i oss og blant oss når vi ber ham om det. Det er det motsatte av en kراكilsk debattkultur som vi ser altfor mye av i vår tid, dominert av kjappe nyheter, polariserende sosiale medier og skyttergraver.

– Hvilke spennende økumeniske prosjekter vil du trekke frem?

– Av mange gode økumeniske prosjekter, vil jeg nevne arbeidet med Olavsalteret og Olavsfestdagene i Roma. Dette arbeidet samler mange av god vilje, fra flere kirkesamfunn. Hvis jeg kan bidra til å styrke det, ville det være en stor glede. •

NYTT OM NAVN

Pavens bønneintensjoner

DESEMBER

For mennesker med nedsatt funksjonsevne

Vi ber om at mennesker som lever med nedsatt funksjonsevne må få større oppmerksomhet i samfunnet, og at alle institusjoner kan tilby stadig mer tilpassede programmer som hjelper disse menneskene til å delta aktivt i samfunnslivet.

JANUAR 2024

For mangfoldet i kirken

La oss be om at Ånden hjelper oss å gjenkjenne de ulike nådegavene i det kristne fellesskapet, og å oppdage rikdommen i forskjellige liturgiske tradisjoner i Den katolske kirke.

FEBRUAR 2024

For de dødssyke

La oss be om at de syke som er i livets slutfase, og deres familier, får nødvendig medisinsk og menneskelig omsorg og støtte.

Kunngjøringer

Biskop Bernt Eidsvig kunngjør for Oslo katolske bispedømme:

► **P. Franklyn Fernando** løses med virkning fra 1. januar 2024 fra stillingen som kapellan i St. Olav menighet i Oslo og som prefekt ved St. Eystein presteseminar. Han utnevnes fra samme dato til kapellan i St. Joseph menighet i Haugesund.

► **P. Louis Dang Quang Tien** løses med virkning fra 1. mars 2024 fra stillingen som sjelesørger for vietnamesisk-talende katolikker i St. Svithun menighet i Stavanger.

► **P. Michael Nguyen duy Duong** utnevnes med virkning fra 1. mars 2024 til sjelesørger for vietnamesisk-talende katolikker i St. Svithun menighet i Stavanger og i St. Joseph menighet i Haugesund.

Fasit julekviss

1. C | 2. B | 3. A | 4. B | 5. C | 6. A | 7. B | 8. B | 9. B
10. A | 11. B | 12. C | 13. A | 14. C | 15. C | 16. A | 17. B
18. A | 19. C | 20. B | 21. C |

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

Grunnlagt 1889
av Johannes Olaf Fallize.

Hvori opptatt «Klippen»
(Midt-Norge, 1950–78), «Stella
Maris» (Nord-Norge, 1950–68)
og «Broen» (Landsdekkende,
1979–2009).

Utgis av:
Norsk Katolsk Bispedømme
Nr. 4–2023, årgang 135
ISSN 0802-6726
• Oslo katolske bispedømme
• Trondheim Stift
• Tromsø Stift

Adresse:
Akersveien 5, 0177 Oslo
www.katolsk.no/kirkebladet

Redaktører:
Nils Heyerdahl
Hans Rossiné (ansv.)

Redaksjon:
Petter Stocke-Nicolaisen
Olav Rune Ekeland Bastrup
Caroline Belaúnde Brynsrud
Sverre Granmo Hertzberg
Øyvind J. Vardenær Evenstad

Design og layout:
Erlend Lans Pedersen

Gaver til tidsskriftet:

Fra Norge:
Kontonr.: 3000. 15. 11110
(gir skattefradrag)

Fra utlandet:
Sparebanken Sør
Postboks 200
4662 Kristiansand
BIC/SWIFT: SPSONO22XXX
IBAN: NO43 3000 2275 321

**Signerte artikler står for
forfatterens regning.**

**Dersom intet annet er angitt, er
bildene hentet fra katolsk.no**

**St. Olav tidsskrift redigeres
etter prinsippene i Redaktør-
plakaten og Vær Varsom-
plakaten.**

**Redaksjonen tar intet ansvar
for ikke-bestilt stoff.**

Redaksjonsslutt: 24.11.23

Deadline neste nummer:
01.03.24

Trykk: UnitedPress, Latvia
Opplag: 4500

Forsidefoto:
Kristin Svorte

Messen står i sentrum for alt

Lørdag den 25. november 2023
ble pater Raimo Goyarrola vigslat
til biskop av Helsinki i Johannes-
kirken i den finske hovedstaden.

TEKST: MARKO TERVAPORTTI/FIDES

Den nye biskopen er født 20. juli 1969 i Bilbao i Spania. Han trådte i 1987 inn i personalprelaturet Opus Dei, der han ble presteordinert i 2002. Han er utdannet innen medisin og kirurgi fra Universidad de Navarra, studerte filosofi og teologi ved Pontifical University of the Holy Cross i Roma, og har en doktorgrad i dogmatisk teologi.

VOKSER I MESSEN

Men selv for en hyrde, en prest, er det selvsagt visse ting som går foran alt annet:

– Min første oppgave er nettopp å ta vare på mitt eget bønneliv. Messen står i sentrum for alt, uten messen kan jeg ikke leve. Og messen er selvfølgelig mer enn nattverd, mer enn bare å motta den hellige kommunion. Selvsagt vil jeg motta Jesu legeme. Men messen er mer enn det, den er hele Jesu legeme, både som eukaristi og som kirke. Hele bispedømmet er involvert i messen, hele bispedømmet vokser i messen, sier biskopen.

– Messen er midtpunktet i livet mitt. I tillegg til bønnelivet kommer det pastorale arbeidet, sjelesorgen. Som sjelesørger ønsker jeg å besøke mennesker, snakke, lytte og trøste – å formidle Jesu trøst og nærvær til dem.

Biskop Raimo er full av optimisme når det gjelder fremtiden for Helsinki bispedømme.

Den katolske kirke i Finland består av ett bispedømme, nemlig Helsinki, som omfatter hele Finland. Det er åtte menigheter – to i hovedstaden Helsinki, og deretter i Åbo, Jyväskylä, Tammerfors, Kouvola, Uleåborg og Kuopio. Bispedømmet har rundt 30 prester.

Kirken i Finland har om lag 15 000 registrerte katolikker, av en befolkning på 5,5 millioner. Halvparten er innfødte finner. Resten av de troende kommer fra minst 100 forskjellige land fra fem kontinenter.

JESUS ER MED OSS

– I tiden før bispevigselen har jeg lyttet til mange mennesker. Det er mange prosjekter og ideer. Heldigvis finnes det drømmer! Det er verdt å drømme fordi Jesus er med oss. Med Ham er alt mulig, sier biskop Raimo.

– Vår lokale kirke er en levende kirke, en kirke i vekst. Jeg tror også at den har en god enhet, vi har et fint presteskap, vi har fromme legfolk. Problemet er at messene er fulle. Det er et «hellig» problem. Det er behov for nye fasiliteter, nye kapeller eller menigheter. Selvfølgelig må også gode problemer løses.

– Kirken i Finland er en ung og ekte katolsk kirke. Den rommer mange nasjonaliteter. Dette er en berikelse. Vi kan lære mye av andre mennesker. Og i kirken i Finland kan vi – som kanskje kommer fra andre steder – lære om Finland, om finsk kultur, om finskhet. Det er også en rikdom for Kirken, forsikrer biskop Raimo.

SALT OG LYS

– I Finland er vi selvsagt en minoritetskirke, men vi er også en representant for Den verdensomspennende katolske Kirken. Hvordan ser dette ut? Jeg liker godt Jesu lignelse, der han snakker om at vi er salt og lys. Den katolske kirke i Finland er kanskje som en liten familie, men vi trenger lys. Ikke for mye, men passe. Og vi behøver salt – med måte. Vi har dette oppdraget: å være salt og lys. Selv i små doser er smaken av dette saltet vidunderlig.

Det er et stort ansvar å være katolsk kirke, men samtidig er det lett fordi vi er et fellesskap, en kommunion, og vi er ikke alene. Kirken er Kirken nettopp fordi vi er i fellesskap med paven og med alle biskopene, med alle bispedømmene på jorden. Dette er den ene, hellige, katolske og apostolske kirke.

Da pater Raimo kom til Finland i 2006, forsøkte han fra første stund å lære seg finsk, få finske venner og lese finsk historie.

TAKKER GUD

– Nå er dette landet mitt, og jeg er Gud takknemlig for det. Jeg takker for hver dag jeg er i Finland.

– Noen ganger er jeg selvfølgelig en baskisk finne eller en finsk basker. Hvis du blir spurt om hvem du elsker mest, moren eller faren din, kan det være farlig å svare for begge kan bli sinte. Jeg har en far og en mor, og nå – takk Gud – har jeg Finland og Baskerland – sammen, sier Finlands nye biskop. •

Dom Hugo Jon Erik Slaattelid (1971 – 2023)

Et usedvanlig snilt menneske og en meget avholdt sogneprest

Budskapet som kom om kvelden den 24. juli om at Dom Hugo var omkommet i en bilulykke, var av den slags nyheter som er vanskelig å forstå. Han var på vei hjem fra sitt sogn i Østerrike, til Vestlandet for å tilbringe ferien med søsken, nieser og nevøer. De var nesten kommet frem til familiestedet i Nordfjordeid, da en bil kom mot dem i høy hastighet i feil kjørefelt. Hans niese ble hardt skadet, og Dom Hugo døde momentant, 51 år gammel.

Det var noe symboltungt ved at liket først ble bragt fra Nordfjord til Bergen, så over fjellet til Oslo for requiem i St. Olav, og siden med bil fra Oslo til kørherrenes krypt ved Stift Klosterneuburg utenfor Wien.

Hans far var fra Nordfjord, hans mor fra Bergen, og selv var han vokst opp i Bærum som yngstemann av seks søsken. Senere i livet kunne han stundom ubevisst å slå om fra et bærumsk riksmål til et litt ubestemmelig vestlandsk som i barndommen ble snakket hjemme. Foreldrene var konvertitter, og barna vokste opp som katolikker. Som ung mann bodde han i Oslo hvor han studerte historie og virket først som lærer og siden som postmann.

I august år 2000 brøt han opp, og trådte inn hos augustinerkørherrene i Klosterneuburg som novise. Han tok klosternavnet Hugo. Hans novisemester var den senere biskop Bernt Eidsvig.

De neste årene studerte Dom Hugo teologi i London, hos jesuittene ved Heythrop College, og ble presteviet i Klosterneuburg i 2005 ved biskop Gran. Så vidt jeg vet, var han den siste prest biskop Gran ordinerte. Etter kort tid ble han kapellan og siden sogneprest i Weidling i Klosterneuburg, et av sognene som betjenes av augustinerkørherrene.

Dom Hugo var en meget avholdt sogneprest i Weidling. Hans prestegård lå et stenkast fra kirken,

midt i landsbyen. Han tok seg også av to mindre kirker oppover i Wienerwald, og han var prest ved det lokale aldershjemmet.

Han fikk virke som en landsbyprest av den gamle skole: Han var i samme menighet fra ordinasjonen like til sin død. Han fikk døpe, konfirmere, vie og begrave medlemmer av de samme familier. Han engasjerte seg i det lokale livet, var ivrig med i det frivillige brannvesen, og kjente alle.

Ved første inntrykk kunne Dom Hugo oppfattes som lett eksentrisk – hjulpet blant annet av en ualminnelig stor interesse for allslags bøker, gamle biler, og – ikke minst – italienske racersykler fra 1960-årene.

Og han var av natur diskusjonsglad og ganske kontrær. Han begynte å røke flittig i godt voksen alder, på et tidspunkt de fleste andre sluttet.

Da han en gang i studietiden i London sent på kvelden ble forsøkt ranet, begynte han å diskutere med ranerne, som endte med å legge knivene ned og returnere Dom Hugos lommebok.

Pompøsitet eller falskhet ble raskt gjennomskuet, og han kunne da være nokså uærbødig. Han frydet seg over absurditeter, og brukte gjerne en karakteristisk, tegnefilmaktig tullestemme, etterfulgt av en kneggende latter.

Men først og fremst var han en avholdt prest, en god venn og et snilt menneske. Han var alltid til stede og hadde alltid tid.

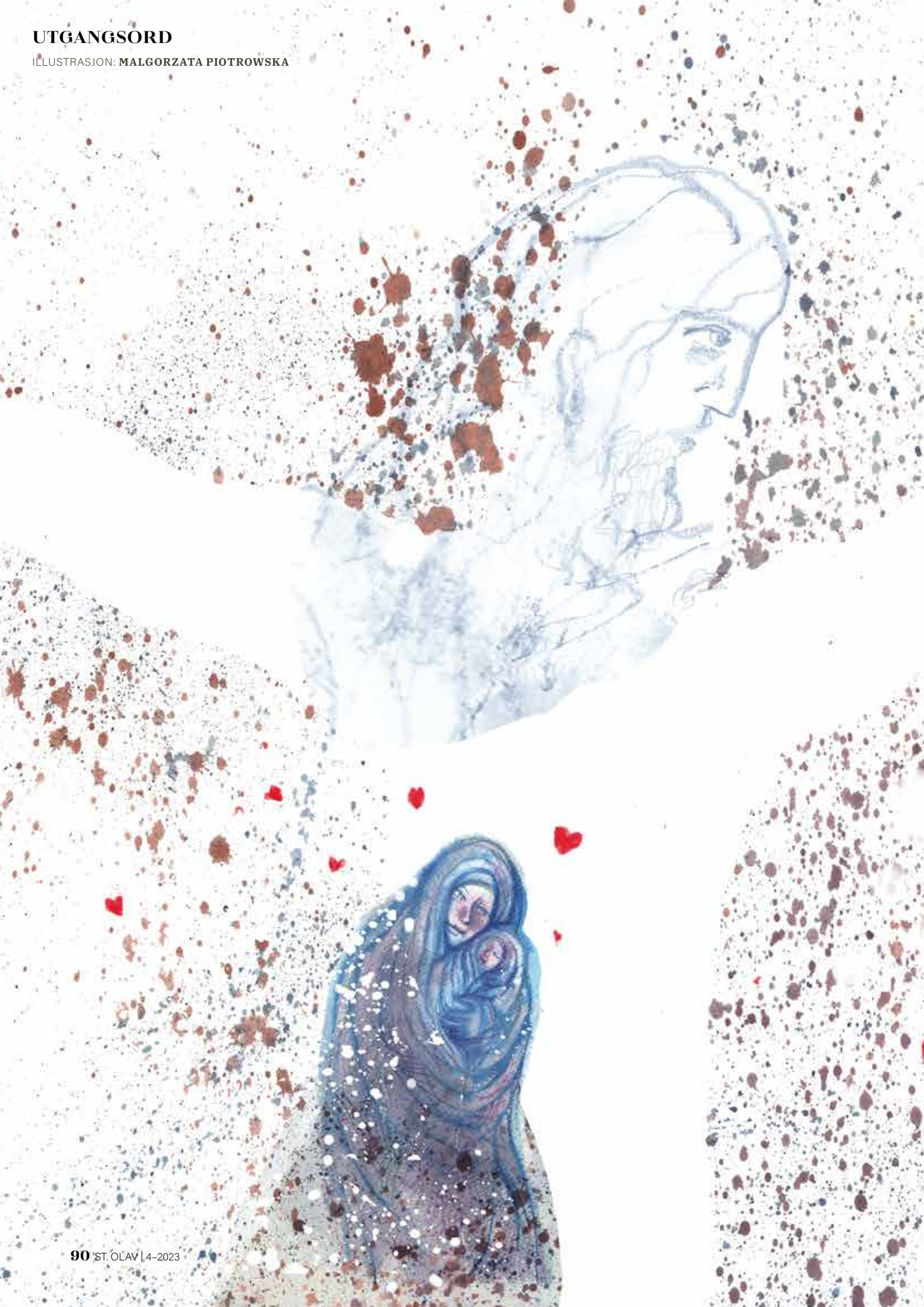
Menighet, medbrødre, familie og venner så dette. Den veldige Stiftskirken i Klosterneuburg var smekkefull under den storslagne begravelsen, et synlig tegn på hvor mange som holdt av ham.

Derfor var budskapet som kom om kvelden den 24. juli, så vanskelig å forstå, og derfor er savnet så stort, både i Østerrike og Norge. Nå ber vi for ham, og håper at han ber for oss.

Ole Bendik Heggveit

UTGANGSORD

ILLUSTRASJON: MALGORZATA PIOTROWSKA

THEODOTUS, BISKOP AV ANCYRA

Ikke rikdom, men tjenerskap

Han, alles Herre, kommer i en tjeners skikkelse. Og han kommer som et fattig menneske, så han ikke skal skremme bort dem hvis sjeler han søker å fange, som en jeger. Han blir født i en liten, ukjent by – bevisst er valget av et beskjedent bo. Hans mor er en enkel ungpике, ingen edel frue. Og grunnen til disse ringe kår er at han ad milde veier ønsker å fange inn menneskeheten – og føre oss til frelsen. Var han blitt født inn i glansen fra en rik familie, ville ikke-troende med sikkerhet sagt at jordens åsyn var blitt forandret ved rikdommens makt. Hadde han valgt Roma, den mektigste av alle byer, til fødested, ville man gitt byens borgere æren for det hele.

St. Theodotus deltok på konsilet i Efesos (i det nåværende Tyrkia) i 431. Her forsvarte han læren om at Kristus var fullt ut Gud og fullt ut menneske, mot patriarken av Konstantinopel, Nestorius, som holdt Kristi guddommelige og menneskelige naturer adskilt fra hverandre. Konsilet fastslo at Theodotus og hans meningsfeller hadde rett. Det førte til at «nestorianerne» dannet et eget kirkesamfunn. Biskopens forfatterskap omfattet blant annet en utlegning av den nikenske trosbekjennelse og to jule-prekener. Han døde ca. 450.

Foto: CRS

Gi en julegave til nødhjelp

Akkurat nå trenger barn og familier som er rammet av krig og katastrofer livsviktig nødhjelp for å overleve.

Det være seg i Gaza, Ukraina, Venezuela eller Sør-Sudan.

En julegave til nødhjelp bidrar til at sårbare mennesker får mat, husrom og annen hjelp.

Din julegave redder liv!

Vipps 91895
Gavekonto:
8200.01.93433
merk jul

